

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Postoje členů ČCE k aktuálním společensko-morálním otázkám

Bc. Jan Lavický

Katedra teologické etiky
Vedoucí práce doc. Jindřich Halama
Studijní program Teologie (N6141)
Studijní obor Evangelická teologie

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Postoj členů ČCE k aktuálním společensko-morálním otázkám napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne

Anotace

Ve své diplomové práci se zabývám pěti společensko-morálními tématy a zkoumám, jak se k nim staví Českobratrská církev evangelická. Tato témata jsou: 1) Manželství a rodina 2) Homosexualita 3) Soužití s etnickými menšinami 4) “Spor o bolševika” (vztah církve ke komunismu v jeho předrevoluční a současné podobě) 5) Uprchlíci a imigranti. První část této práce se zaměřuje na oficiální stanoviska synodu a synodní rady. Také rozebírá diskusi, která k přijetí těchto stanovisek vedla. Na tuto popisnou část navazuje sociologický průzkum, který zjišťuje postoje k výše uvedeným tématům mezi členy ČCE. Záměrem dotazníkového šetření je zjistit, do jaké míry se jejich názory shodují se stanovisky synodů a prohlášeními Synodní rady (byla-li v dané otázce vydána). Závěrečná část je věnována vyhodnocení získaných dat. Celkovým záměrem práce je zjistit, v jakých otázkách se členové ČCE shodnou a v čem jsme naopak církev názorově individualizovaná.

Klíčová slova

Českobratrská církev evangelická, sociální etika, sociologický průzkum, morální postoje

Summary

In my diploma thesis, I deal with five socio-moral topics and with the attitudes of members of The Evangelical Church of Czech Brethren (ECCB) towards them. These topics are: 1) Marriage and family 2) Homosexuality 3) Ethnical minorities 4) Dispute over the legacy of communism 5) Refugees and immigrants. First part of the thesis is dedicated to the official statements of the synod and the Synodal Council. Furthermore, this chapter reveals the process leading to adopting these positions. This rather descriptive part is followed by a sociological survey of opinions on the issues, mentioned above, held by members of ECCB. The aim of the survey is to figure out, whether these opinions are in agreement with the official statements. The final chapter is dedicated to data evaluation. The main goal of my diploma thesis is to find out what issues are for ECCB members easy to agree on and in which cases are the opinions rather individualized.

Keywords

Evangelical Church of Czech Brethren, Social ethics, Sociological survey, Moral attitudes

Poděkování

Zásahu na tom, že tato práce vznikla, má celá řada lidí. Na tomto místě chci poděkovat především doc. Jindřichu Halamovi, který mi pomohl vymyslet celý koncept této práce, PhDr. Haně Janečkové, která mi úžasným způsobem pomohla s výzkumnou částí, synodní radě, která mi umožnila přístup k archivním materiálům ze synodů, Vendule Zejfartové, která mi pomohla s dohledáním ztracených dokumentů, farářkám a farářům, kteří mi pomohli s distribucí dotazníku ve svých sborech a všem, kdo věnovali svůj čas vyplnění ankety. Vřelý dík patří také mé rodině, která trpělivě snášela mou podrážděnost a Ireně Bártníkové, která mi byla oporou v závěrečném tažení této anabáze.

Obsah

Úvod	9
1. Sociálně-etický rozměr zkoumaných témat	11
2. Oficiální stanoviska ČCE	16
2.1 Manželství a rodina	16
2.2 Homosexualita	28
2.3 Soužití s etnickými menšinami	34
2.4 Imigrace a uprchlictví	44
2.5 „Spor o bolševika“	48
3. Metodika sociologického průzkumu	55
4. Jaké sociálně-etické otázky si klade ČCE?	57
4.1 Manželství a rodina	57
4.2 Homosexualita	60
4.3 Soužití s etnickými menšinami	63
4.4 Imigrace a uprchlictví	66
4.5 „Spor o Bolševika“	69
5. Statistické vyhodnocení průzkumu	71
5.1 Manželství a rodina	72
5.2 Homosexualita	74
5.3 Soužití s etnickými menšinami	76
5.4 Imigrace a uprchlictví	78
5.5 “Spor o bolševika”	79
6. Analytické vyhodnocení průzkumu	82
6.1 Manželství a rodina	82
6.2 Homosexualita	83
6.3 Soužití s etnickými menšinami	84
6.4 Imigrace a uprchlictví	85
6.5 „Spor o bolševika“	86
6.6 Názorové proudy ve vybraných segmentech	88
Závěr	90

Seznam literatury	93
Primární	93
Sekundární	93
Články z církevních periodik.....	93
Seznam příloh.....	96

Úvod

Záměrem této práce je zjistit, jaké je společensko-morální smýšlení členů Českobratrské církve evangelické (ČCE). Toto téma jsem si zvolil na základě řady rozhovorů, při kterých jsem byl dotazován na postoj mé církve k různým aktuálním etickým problémům. Vzhledem k tomu, že ČCE nemá učitelský úřad a vzhledem k její názorové pestrosti, jsem na tyto dotazy většinou nemohl dát uspokojivou odpověď. V případě, že k danému tématu existuje stanovisko synodu nebo synodní rady (SR), mohl jsem se odvolat na něj, ovšem s tím, že nedokážu odhadnout, jak velká část církve se s tímto postojem ztotožňuje.

Proto jsem se rozhodl, že se v rámci své diplomové práce pokusím zorientovat v názorových proudech a postojích naší církve a připravit si tak podklady pro případné budoucí rozhovory. Společensko-morální smýšlení ČCE jsem se rozhodl ilustrovat na pěti tématech, pro jejichž výběr jsem stanovil tři kritéria: 1) jedná se o celospolečenská témata (nejsou tedy výhradně spojena s církví) 2) zabýval se jimi synod nebo k nim vydala prohlášení SR 3) jedná se o živá témata, o kterých se stále diskutuje v církvi i ve společnosti. Se zřetelem k těmto kritériím jsem provedl rešerši dostupných materiálů¹, ze které vykryštovala následující témata: 1) Manželství a rodina 2) Soužití s etnickými menšinami 3) Homosexualita 4) „Spor o bolševika“² 5) Imigrace a uprchlictví. První kapitola o těchto tématech pojednává z pohledu sociální etiky. Je zde vysvětleno, v čem spočívá jejich sociálně-etický rozměr a představeny některé morální otázky, které si společnost v souvislosti se zkoumanými tématy klade.

Postoje církve ke zvoleným tématům a morálním otázkám, které se s nimi pojí, zjišťuji dvěma způsoby: badatelským a výzkumným. První obnáší zpracování materiálů synodů a prohlášení SR z let 1990-2016. Cílem je seznámit čtenáře s „oficiálními stanovisky“ církve, vydanými v této době.³ O usneseních synodů pojednávám v širokém kontextu: nejprve vždy představím návrh, který dal k usnesení podnět, dále shrnu diskusi, která k návrhu probíhala v komisích synodu a v plénu, a na závěr uvedu výsledky hlasování. V případě, že předmětem usnesení bylo přijetí obsáhlejšího dokumentu, stručně představím jeho obsah, případně jej kriticky okomentuji. Zabývám se také návrhy, které synod nepřijal.

Věnovat se takto detailně dílčím krokům, vedoucím k přijetí usnesení, má zásadní význam pro následující, výzkumnou, část. V té se zabývám zpracováním a vyhodnocením sociologického průzkumu, provedeného formou dotazníku, ro-

¹především synodních tisků, zápisů z jednání synodů, prohlášení SR a církevních periodik.

²tj. vztah církve ke komunismu v jeho předrevoluční a současné podobě

³Oficiálními stanovisky rozumím zejména usnesení synodu, dokumenty, na základě těchto usnesení vydané (prohlášení, studie, brožury) a prohlášení SR.

zeslaného do sborů ČCE. Cílem průzkumu bylo zjistit, jaké názory zastávají členové církve a do jaké míry se jejich postoje shodují s oficiálními stanovisky ČCE. Analýza synodních materiálů mi umožnila nahlédnout do diskuse, která v církvi ke zvoleným tématům probíhá a zjistit, v jakých otázkách bylo přijetí stanoviska snadné, a která témata vyvolala v církvi kontroverze. Tato zjištění jsou následně zužitkována při sestavování dotazníku. Abych postihl diskusi v církvi co nejlépe, provedl jsem rešerši církevního tisku a relevantní články jsem při přípravě dotazníku rovněž zohlednil.

Výzkumná část začíná metodologickým úvodem, ve kterém je představen mechanismus tvorby dotazníku, výběr výzkumného souboru a způsob vyhodnocení průzkumu. V následující kapitole jsou rozebrána jednotlivá tvrzení dotazníku. U každého tématu jsou představeny hlavní otázky, kterými se církev ve vztahu k němu zabývala, a stručně shrnuta diskuse na synodech a v tisku. Následuje formulace tvrzení, pokrývajícího danou problematiku a zdůvodnění, co hodlám z odpovědí respondentů zjistit. Poslední kapitola, věnovaná výsledkům ankety, nejprve uvádí základní údaje o průzkumu (počet vydaných dotazníků, počet respondentů, atd.), pak následuje statistické zpracování odpovědí – u každého tvrzení je představeno zastoupení odpovědí buď z celého výzkumného souboru, nebo z některého jeho segmentu (vymezeného geograficky, věkově, genderově atd.). Na statistický přehled navazuje analytická část. Jejím cílem je vyhodnotit, jaké názorové proudy a trendy lze v církvi na základě výsledků průzkumu vysledovat.

V závěru této práce se pokouším posoudit, do jaké míry se názory, vyjádřené v anketě, shodují se stanovisky, která k danému tématu zastává synod nebo SR a následně zhodnotit, jestli lze v ČCE vysledovat obecnou shodu v etických postojích, nebo jestli je tato církev natolik názorově individualizovaná, že mluvit o „stanovisku církve“ k morálním otázkám v posledku není možné.

Několik metodických poznámek:

- Není-li uvedeno jinak, užívám v této práci slovo „církev“ jako synonymum pro ČCE.
 - Slova nepřečtyluji z toho důvodu, že by se tím sloh práce stal těžkopádnějším a text méně přehledným. Povolání, funkce a další substantiva, uvedená v maskulinu, označují zpravidla osoby obou pohlaví.
 - Biblické oddíly cituji dle *Českého ekumenického překladu*, kterému také odpovídají užité zkratky biblických knih

1. Sociálně-etický rozměr zkoumaných témat

Dříve, než budou představena církevní stanoviska ke zvoleným tématům, je třeba si ujasnit, v jakém smyslu (a zda vůbec) se jedná o témata společensko-etická. Přistoupíme-li na definici etiky, jako disciplíny, zabývající se tím, jaké by mělo být lidské jednání,⁴ pak sociální etika hodnotí správnost či špatnost lidského jednání z pohledu společnosti nebo určitého společenství. Jinými slovy – sociální etika zkoumá různé společenské jevy a posuzuje, v čem jsou prospěšné a v čem rizikové, případně se snaží stanovit, jaké je optimální chování při konfrontaci s daným jevem. Na jevy, které mají potenciál vyvolat etickou diskusi u určitého vzorku společnosti, se při práci se zvolenými tématy zaměřím. Zkoumaným společenským vzorkem je v našem případě ČCE.

1.1 Manželství a rodina

Manželství je společenský stav, který se těší již od úsvitu civilizace výsadnímu postavení napříč všemi náboženstvími a kulturami. Běžně je chápáno jako slib, který si manželé vzájemně dají, případně jako smlouva, kterou spolu uzavřou.⁵ Manželství je tedy etickým tématem ze své podstaty, protože zavazuje k určitému chování. Z hlediska sociální etiky je pak relevantní z toho důvodu, že představuje nejen formu partnerského soužití, ale také společenskou instituci. K uzavření manželství dochází vždy v nějakém společenství, které je garantem jeho platnosti. Institut manželství hraje ve společnosti určitou roli, proto je pochopitelné, že se společnost ptá, zda sezdaní lidé svým chováním tuto roli naplňují. Jak již bylo řečeno, manželství je především závazek, proto se v jeho případě etické otázky týkají především porušení slibu (nevěry) nebo možnosti tento závazek zrušit (rozvodu). Dále se sociální etika ve vztahu k manželství zabývá jeho rolí v lidské sexualitě (např. problematika předmanželského sexu) a případy, kdy se lidé uzavření manželství vyhýbají (nesezdané soužití, celibát). Pro úplnost dodejme, že čím větší význam přiznává společnost institutu manželství, tím naléhavější jsou pro ni také tyto otázky.

Sociálně-etický rozměr rodiny je dán především tím, že je na ní společnost existenčně závislá a tím, že členové rodiny jsou navzájem propojeni sítí vztahů a závazků, které je třeba sladit s jejich závazky vůči společnosti. Etické otázky, které si společnost klade, ohledně rodiny jsou tak dvojího druhu: Ty, které se zabývají vztahy uvnitř rodiny, posuzují, jestli rodina funguje správně jako strukturální jednotka společnosti – zda se interakce mezi rodinnými příslušníky a výchova řídí hodnotami, ke kterým se společnost hlásí. Ty druhé, zabývající se

⁴ Srv. např. *Britannica vol. 4, Ethics*, s. 578

⁵ Viz *Oxford English Dictionary* (dále OED), heslo „Marriage“

vztahem rodiny a jejího okolí, zkoumají interakce rodiny a jejího sociálního prostředí, tedy např. situace, kdy se loajalita k rodině dostává do konfliktu s loajalitou k jejímu sociálnímu prostředí, a hodnotí, za jakých okolností je možné zájmy rodiny upřednostnit a kdy je to amorální. Předmětem etické diskuse je ale především samotný pojem rodiny – zejména v posledních desetiletích došlo (mj. v souvislosti s rozvojem *gender studies* a s celkovou individualizací společnosti) ke značné diverzifikaci názorů na to, jakou strukturu může mít rodina a jaké jsou role jejích členů. Zatímco ještě v první polovině 20. století (období prosté modernity) byla očekávání společnosti vůči rodině a jejím jednotlivým členům jasně daná a v podstatě nezpochybnitelná, v postmoderní době jsou tradiční „interpretace pohledů na rodinu“⁶ podrobeny kritice a rodinné modely, které se od tradičního pojetí liší, už není možné souhrnně odmítnout jako porušení „přirozeného řádu“, ale je třeba k nim přistupovat jako k více či méně přijatelným alternativám. Sociální etika se tedy zabývá společenskou přijatelností těchto alternativních rodinných uspořádání (stejně jako přijatelností některých aspektů toho tradičního).

1.2 Homosexualita

Sexualita představovala významnou oblast etiky snad ve všech dějinných a kulturních kontextech. Je to dáno zejména značným vlivem na lidské chování a tím, že je nezbytná k reprodukci. Obecně můžeme říci, že sexualita je typickou oblastí utváření tabu⁷ - je to druh moci nebo síly (*mana*), kterou nemá člověk svrchovaně pod kontrolou (stejně jako třeba život a smrt) a se kterou je proto třeba nakládat nanejvýš obezřetně. Společensví, ve kterém je sexualita výrazně tabuizována, velmi důsledně promýšlejí a formulují, co je v sexu přípustné a co ne. Přečiny proti sexuální morálce jsou v takových společnostech chápány jako velice závažné, protože zasahují nejen do roviny mezilidských vztahů, ale i do roviny transcendentní.

Běžným důsledkem tabuizace sexu je odmítavý až nesnášenlivý postoj daného společnosti k sexuálním menšinám, z nichž tou nejpočetnější a nejvýraznější jsou právě homosexuálové. Pojetí homosexuality jako sexuální orientace je velmi pozdním objevem, tradiční etika tento koncept nezná a přistupuje tak k homosexualitě jako k obscénnímu chování, případně jako k projevu choroby. V obou případech se homosexuální chování jeví jako

⁶ Srv. MATOUŠEK a kol., *Encyklopedie sociální práce* s. 360

⁷ Myšleno nikoli ve vulgárním smyslu jako fenomén, o kterém se nemluví, ale v tom smyslu, v jakém jej převzala religionistika z náboženství polynéských kmenů. Výstižnou definici tabu nabízí *Encyclopedia of Religion*: „system of negative differentiation, marking out certain persons, objects, and occasions by specifying what may not be done to, with or on them“. Viz JOHNES a kol. *Encyclopedia of Religion*, heslo „Taboo“ s. 8948

nenormální, což (vzhledem k silné tabuizaci sexu v předmoderní společnosti) vede k jeho rigidnímu odmítnutí. Nepřípustnost homosexuálního chování je zdůvodňována různě – např. filosoficky (učení o lidské přirozenosti), mytologicky („hřích sodomský“) nebo legalisticky (příkázání, zjevené od Boha a zapsané v posvátných textech).

Stěžejní otázkou, která se s homosexualitou pojí, totiž otázkou vzniku homosexuality (zda je to záležitost genetická, civilizační nebo psychologická) a s ní související otázkou, zda homosexualita je, či není přirozená, se budeme zabývat spíše okrajově, protože je to téma, kterým se zabývá především bioetika. Sociální etika si klade otázku, jak se tento fenomén dotýká společnosti, jaká rizika se pojí s akceptováním nebo naopak odmítáním homosexuálů a homosexuálního chování a jaký postoj má tedy určité společenství zaujmout vůči svým homosexuálním členům. Typickými tématy jsou tak registrované partnerství (nebo sňatek osob stejného pohlaví) jako alternativa k manželství, možnost adopce dětí homosexuály nebo otázka jakým způsobem má o této problematice pojednávat sexuální výchova (ať už školní nebo rodinná). V mnoha náboženských společenstvích je živým tématem způsoblost homosexuálních osob k výkonu duchovenské služby.

1.3 Soužití s etnickými menšinami

To, že etnická diverzita společnosti souvisí úzce se sociální etikou je patrné už ze společného základu slov *ethnos* (kmen, národ) a *ethos* (zvyk, obyčej).⁸ Od příslušníků určitého etnika se očekává, že budou dodržovat jeho zvyky, etnická příslušnost tedy svému nositeli stanovuje normy chování. Tyto normy je samozřejmě možné zavrhnout a neřídit se jimi, ti kdo tak učiní, však často musí čelit nepříjemným důsledkům a to i v případě, že mají zákonem garantované právo se normám svého etnika nepodřizovat.

Etnická příslušnost se stává tématem sociální etiky zejména tehdy, když nějaká etnická skupina zastává ve společnosti pozici menšiny – tedy když žije obklopena jinou etnickou skupinou, která má na daném území dominantní postavení a od jejichž norem jsou odvozeny zákony, které jsou platné pro všechny obyvatele tohoto území (státu), bez ohledu na jejich etnickou příslušnost. Sociální menšinou v pravém slova smyslu je ale pouze taková etnická skupina, která zažívá ze strany většinové společnosti diskriminaci a tento stav si uvědomuje.⁹ Etnické menšiny obvykle usilují o to, aby většinová společnost uznávala jejich odlišnost a aby jim umožnila žít podle svých norem. Běžně ale dochází k tomu, že požadavky etnických menšin jsou pro většinovou společnost (nebo některou její vlivnou složku) obtížně akceptovatelné, čímž

⁸ Srv. TESARĚ, *Etnické konflikty*; Portál, Praha 2007, s. 16

⁹ Srv. MATOUŠEK a kol. s. 406

vzniká ve společnosti napětí, které může eskalovat v přímý či nepřímý etnický konflikt.

Sociální etika si ve vztahu k etnickým menšinám klade především otázku, jaké by měly být normy chování v etnicky heterogenní společnosti, kdy je možné vyjít požadavkům nějaké etnické skupiny vstříc a kdy to pro společnost představuje ohrožení. Souvisejícím tématem je otázka rovnoprávnosti – zda se jí etnickým menšinám dostává a zda je pro společnost a pro menšiny samotné prospěšné, aby ji měly. Zvýšenou pozornost věnuje sociální etika jevům, které obvykle provázejí vznik etnického konfliktu, tedy především rasismu, xenofobii a nacionalismu. V této práci se budeme zabývat vztahem ČCE k etnickým menšinám, ke konfliktům mezi etnickými skupinami v České Republice a postojem této církve k výše zmíněným průvodním jevům těchto konfliktů.

1.4 Imigrace a uprchlictví

Cizinci a uprchlíci byli tradičně považováni za zranitelnou skupinu lidí, především kvůli odloučení od své přirozené sociální sítě a svého nemovitého vlastnictví. Proto je znakem civilizované společnosti, že pamatuje na jejich ochranu a zakazuje takové chování, které by těžilo z jejich nezajištěnosti. V moderních demokratických zemích má imigranty a uprchlíky většinou na starosti státní správa, která jim zajistí přinejmenším základní životní potřeby a všelijak jim pomáhá začlenit se do společnosti. Ve starověkých společnostech bylo na „hosta a příchozího“ pamatováno skrze zákon pohostinnosti. Ten mohl mít zvykovou, stejně jako kodifikovanou podobu, v jádru ale vždy šlo o povinnost představitele domácnosti poskytnout přístřeší a jiné základní potřeby příchozímu. Zejména pohostinnost orientálních kultur se stala pověstnou a skrze abrahamovská náboženství ovlivnila i evropské myšlení.

Výrazněji ale utvářely vztah Evropanů k migraci a migrantům jiné faktory, zejména národní uvědomění a s ním spojený vznik národních států. Tento dějinný vývoj přinesl kromě velkého kulturního rozvoje i změnu ve vnímání migrace – z přirozeného jevu se stal jev nežádoucí, zejména v případě migrace z chudších částí světa do těch bohatších (obava z tzv. „ekonomických migrantů“). Negativní pohled na přistěhovalce je z části založen na iracionálním strachu z cizího, z části se na něm ale podílí zkušenost s problematickými státními imigračními programy (např. exodus Alžířanů do Francie v 60. letech nebo německý *Gastarbeiterprogramm*).

Toto téma by bylo možné zahrnout pod kapitolu Soužití s etnickými menšinami - na imigranty, žijící v ČR se většinou pohlíží také jako na příslušníky nějaké etnické menšiny, proto i řada etických otázek, které si společnost ve vztahu k přistěhovalcům klade, je podobná. Ovšem vzhledem k tomu, že imigrace (především současná živelná uprchlická vlna, směřující do Evropy z Blízkého Východu a z Afriky) představuje v současnosti jedno z

nejdiskutovanějších celospolečenských témat, jsem se rozhodl věnovat tomuto fenoménu samostatnou kapitolu. Více než na etické otázky týkající se fungování multikulturní společnosti se v této kapitole zaměřím na morální dilemata, která ve společnosti vyvolává uprchlictví (na jedné straně povinnost pomoci lidem v nouzi a na druhé straně obava z důsledků nezvládnuté integrace uprchlíků), na otázku po adekvátní míře pohostinnosti a na různá rizika (např. ekonomická, bezpečnostní, existenční), která si česká společnost s přistěhovalci spojuje.

1.5 „Spor o bolševika“

Toto téma se na rozdíl od ostatních nevyskytuje v encyklopediích a učebnicích společenské etiky. Pro řadu společností, například v Západní Evropě nebo v USA, je totiž irelevantní. Pro ČCE, která představuje zkoumaný společenský vzorek, však bylo 40 let vlády jedné strany obdobím neustálých morálních dilemat, která se dotýkala nejen jednotlivců, ale i celých společenství a orgánů na všech úrovních církevní hierarchie. Toto téma tedy má sociálně-etický rozměr. Příkladem etických otázek, které si lidé nad tímto tématem kladou, může být, zda lze omluvit špatné rozhodnutí, učiněné v dobré víře, nebo jak hodnotit počínání, vynucené hrozbami. V obecnější rovině úzce souvisí s otázkou viny a odpuštění, nebo třeba zodpovědnosti, kterou má jedinec za společenství (zejména, pokud v něm má rozhodující pravomoc) a naopak.

Tato kategorie se od ostatních odlišuje také tím, že výše uvedené otázky se vztahují k minulosti. Argumenty a stanoviska se tak mnohem častěji odvolávají na výsledky historického bádání a svědectví pamětníků, než je tomu u jiných společensko-etických témat. A toto jedno období (zhruba ohraničené lety 1948-1989) zásadně ovlivňuje i otázky, které se vztahují k současnosti – např. otázka, zda je morálně obhajitelné volit komunisty, má pro českou společnost zcela jiné konotace, než pro společnost, která od konce války žije v demokracii. V případě církve promyšlení těchto otázek ještě „komplikuje“ odpovědnost vůči evangelium, a to jak při hodnocení jednání členů a orgánů církve za totality,¹⁰ tak při řešení aktuálních problémů, které z této situace vyplynuly.¹¹

¹⁰ Např. zda snahu o dobré vztahy se státem chápat jako uposlechnutí apoštolského nabádání k podřizování se státní moci (Srv. Ř 13, Tt 3; 1), nebo šlo o výraz zbabělosti.

¹¹ Tedy např. otázky, jak má církev činit pokání, aby vedlo ke skutečnému smíření a odpuštění, a nezvrhlo se v drakonické stíhání viníků nebo v cynické přehlížení poškozených.

2. Oficiální stanoviska ČCE

V této kapitole jsou představena klíčová usnesení, přijatá synodem a prohlášení, vydaná synodní radou (dále SR), ke zkoumaným tématům, v letech 1990-2016. Základním pramenem, ze kterého jsem vycházel, jsou tisky synodů a zápisy z jednání v plénu a v komisích. Prohlášení SR byla obvykle uveřejněna ve zprávě SR, předložené synodu, ta novější jsou zveřejňována na webových stránkách církve. Velmi cenným zdrojem informací se pro mne stal časopis Český bratr, kde o synodu pravidelně vycházejí články, které mi mnohokrát osvětlily temná místa v zápisech z jednání. Také jsem zde dohledal několik starších vyjádření SR, o kterých se synodní materiály zmiňují, ale neuvádějí jejich text.

Úskalím pracovní metody, popsané úvodu, se ukázala být velmi rozdílná úroveň zápisů z jednání. Příspěvky do rozpravy jsou někdy shrnuty několika stručnými větami, jindy je pouze heslovitě uvedeno několik hlavních myšlenek. Některé zápisy ovšem neuvádějí záznam o rozpravě vůbec, pouze vyjmenují ty, kdo se do ní přihlásili, případně uvádějí, kdo vyslovil hlas pro nebo proti, ale nezachycují obsah tohoto příspěvku. Zejména v zápisech z jednání komisí je často u projednávaného návrhu uveden pouze výsledek hlasování. Tato obtíž se projevila tím, že při analýze otázek, které si klade ČCE ohledně zkoumaných témat, jsem někdy vycházel téměř výhradně z církevního tisku a dalších zdrojů, protože u některých usnesení nebylo možné posoudit, zda byla přijata jednomyslně, nebo k nim není zachycena rozprava.

2.1 Manželství a rodina

2.1.1 26./2-28./1 (1990-1993)

V prvních letech po sametové revoluci se církev především seznamovala a vyrovnávala se situací, ve které se ocitla po pádu komunistického režimu. Hlavním tématem synodů, které se dotýkalo problematiky manželství a rodiny tak byla především nová role církve při uzavírání sňatků. Chystaný zákon o rodině totiž předpokládal, že státem uznaným církvím bude svěřena také civilní složka svaatebního obřadu. Z pověřených církevních pracovníků se tak měli stát zástupci státu, zodpovídající za to, že sňatek byl uzavřen v souladu s platnými zákony republiky. To samo o sobě bylo v ČCE vnímáno jako projev uznání a emancipace církví, vyskytla se však obava, aby se kvůli vágní formulaci zákona nestali faráři *de facto* státními úředníky, povinnými oddat každého, kdo splní zákonem stanovené podmínky. SR byla proto pověřena, aby iniciovala novelu tohoto zákona, která zajistí, že pro žadatele o církevní sňatek budou stejně závazné také řády a

zřízení příslušné církve.¹² Diskuse o tomto problému ukázala, že odlišnost církevního sňatku od civilního nespočívá v tom, že jej vykoná farář nebo že je svaatební obřad součástí bohoslužeb, ale v tom, že snoubenci uzavírají slib před Bohem, z čehož pro ně plynou specifické závazky. Představa, co konkrétně tyto závazky obnáší, se v průběhu času může měnit¹³, stále však platí, že snoubenci s nimi musí být seznámeni a vyjádřit svůj souhlas, než může dojít k uzavření církevního sňatku.

2.1.2 30./4.-31./3. (2002-2005)

Upadající role manželství v české společnosti, projevující se prudkým poklesem uzavřených sňatků a vzrůstajícím počtem rozvodů, přiměla církev (které se tento fenomén nevyhnul), aby se v novém tisíciletí tímto problémem více zabývala i na synodní úrovni. První větší zdokumentovaná debata na toto téma se odehrála na **4. zasedání 30. synodu**. Zástupce církevní pastýřské rady (CPR) vznesl návrh, aby synod zaslal do sborů dopis o partnerských vztazích, který měl členy církve motivovat k jejich zodpovědnému promýšlení. CPR tento dopis předem připravila a předložila jej synodu k posouzení. Návrhem se zabývala výchovná komise, která schvalovala záměr, ale doporučila pověřit pastýřskou radu, aby ve spolupráci s církevním odborem mládeže vypracovala nový, srozumitelnější text, který by potom byl zaslán do sborů. Komise nepovažovala navržené znění dopisu za vhodné nejspíše proto, že dopis byl určen především mladým lidem, kteří se chystají uzavřít manželství. Tomuto účelu však neodpovídal těžkopádný sloh a velmi tradiční jazyk dopisu. Kvůli naléhavějším záležitostem se však návrh dostal k projednání v plénu až na 1. mimořádném zasedání 30. synodu, kde byl nicméně přijat dopis v jeho původním znění. Na základě **Usnesení č. 14** následně zaslán do sborů a vyšel i v církevním tisku. Synod se v něm obrací především na členy církve, vstupující do partnerských nebo manželských vztahů, kterým připomíná, že „vzájemná věrnost a otevřenost veřejně stvrzeného vztahu buduje jedinečnost láskyplného vztahu a že jim patří zaslíbení Božího

¹²Srv. Ústřední archiv Českobratrské církve evangelické, archivní fond Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1. zasedání 28. synodu Českobratrské církve evangelické (1993), s. 223

¹³Např. komentář PO liturgického k návrhu SR na výše zmíněné usnesení uvádí, že předpokladem pro uzavření církevního sňatku je, že nejméně jeden ze snoubenců je pokřtěn. Svým slibem se manželé zavazovali mj. k účasti na sborovém životě a k tomu, že budou vést děti k víře. Srv. Tamtéž, Tisk č. 18 s. 2

Oproti tomu současné znění Řádu sborového života uvádí, že „[s]vatebními bohoslužbami je se souhlasem staršovstva možno posloužit i těm, kdo nejsou členy církve, pokud je u nich rozpoznatelná upřímná touha po Božím požehnání.“ Viz *Řád sborového života*, č. 3. 5., on-line na <http://www.evangelnet.cz/cce/czr/rsz.html#C3>

požehnání”.¹⁴ Dále se zde píše, že sílu vytrvat v takovém vztahu nacházejí křesťané v lásce Kristově a v ujištění o Boží milosti.¹⁵

Paradoxně v roce 2003, kdy byl počet sňatků historicky nejnižší, se ČCE zabývala přesně opačným problémem – zájem o církevní sňatek začali ve větší míře projevovat lidé, kteří nebyli členy církve a často ani nebyli pokřtěni. Dle stávajících řádů ovšem těmto lidem nebylo možno vyhovět. Proto byl na **1. zasedání 31. synodu** vznesen požadavek na úpravu Řádu sborového života tak, aby církevní sňatek nebyl podmiňován příslušností snoubenců k církvi. Návrh podal konvent pražského seniorátu, který argumentoval tím, že „[c]írkevní sňatek může být počátkem katechetické a pastorační práce se snoubenci.“¹⁶ Ve zdůvodnění návrhu je dále uvedeno, že oprávněným důvodem k zamítnutí žádosti o církevní sňatek je především projev neúcty snoubenců k sobě navzájem nebo ke křesťanskému chápání instituce manželství. Poslanci synodu se shodli, že takto výrazná změna pojetí církevního sňatku vyžaduje důkladné promyšlení a proto hlasování o návrhu odročili s tím, že teologická komise má ve spolupráci s PO teologickým připravit novelu příslušných řádů. Práce na této novele se nakonec protáhla až do 3. zasedání (tj. do roku 2005), kdy byla změna zřejmou většinou hlasů přijata v rámci **Usnesení č. 6**. Kazatelé tak mohou po poradě se staršovstvem oddat i nepokřtěný pár, rozhodujícím kritériem je „rozpoznatelná touha po Božím požehnání“.¹⁷

Mezi návrhy na usnesení, kterými se 31. synod na svém 3. zasedání zabýval, se také objevil požadavek, aby kazatelé, kteří nejsou rozvedeni, ale žijí s jiným partnerem, byli dočasně (po dobu trvání tohoto stavu) postaveni mimo službu. Návrh byl zjevně reakcí na konkrétní situaci, synod ale přes něj přešel k dennímu pořádku (DP) s tím, že se jedná o porušení ordinačního slibu, kterým se má zabývat pastýřská rada dle pokynů Řádu pastýřské služby.

2.1.3 32./1.-32/3. (2007-2009)

Nejintenzivněji se problematikou manželství a rodiny zabýval 32. synod, pro jehož první zasedání bylo toto téma předsednictvem předchozího synodu vybráno jako stěžejní. Rozpravě na synodu předcházela sociologický průzkum mezi členy ČCE. Komise, pověřená přípravou tématu synodu, vypracovala anketu, kterou rozeslala do sborů. Odpovědělo na ni 85 kazatelů a 918 laiků. Za východisko komisi posloužila studie *Křesťanská manželství a rodiny v dnešní době*,

¹⁴Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE, 30._4. synod ČCE (2002), s. 132. Osobně považuji názor výchovné komise, že takto formulovaný dopis postrádá potenciál oslovit mladé evangelické páry, za velmi soudný.

¹⁵Srv. tamtéž

¹⁶Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 31._1. synod ČCE (2003), Tisk 15A, s. 1

¹⁷Viz Usnesení č. 3, ÚA ČCE, AF SR ČCE 31._4. synod ČCE (2003), s. 2

kteřou ČCE přijala na 19. synodu jako svůj oficiální dokument. Anketa předkládala teze z tohoto dokumentu respondentům, kteří s nimi vyjadřovali souhlas nebo nesouhlas. Navíc do ní autoři zapracovali podněty, kterým se studie nevěnovala a o kterých se v současné církvi diskutuje. Výsledky ankety byly představeny na synodu formou prezentace.

Co se týká výsledků ankety, většina respondentů považovala za nutné věnovat více pozornosti výchově k partnerství a partnerům v krizi. Rovněž vyšlo najevo, že pro většinu dotázaných je přípustný rozvod v případě alkoholismu, opakované nevěry či odchodu jednoho z partnerů. Umělé přerušování těhotenství je pro více než 90% respondentů přípustné ze závažných zdravotních důvodů. Naopak interrupce motivovaná sociálními důvody je pro většinu nepřijatelná. Nejpalčivější otázkou¹⁸ podle výsledků ankety je, zda se rozvod kazatelů liší od rozvodu laiků, nebo je ve všech ohledech stejný - procentuální poměr souhlasných a nesouhlasných odpovědí je 45:50. Značně polarizované jsou také názory na přípustnost nesezdaného soužití (49:43) a předmanželského sexuálního života (46:39). Názory kazatelů a laiků se příliš nelišily, kazatelé byli obecně o něco přísnější než laici. Přísnost a tolerantnost odpovědí ale nejvíce souvisela s věkem respondentů - úměrně s rostoucím věkem rostl i podíl "přísných" odpovědí. Celkově se ČCE ukázala spíše jako názorově nevyhraněná - téměř polovina odpovědí byla neutrálních, zatímco jak tolerantních, tak přísných odpovědí byla asi čtvrtina. V anketě byl také dán prostor členům církve, aby vlastními slovy vyjádřili, co vnímají jako nejpalčivější problém ČCE ve vztahu k manželství a rodině. Mnoho odpovědí kritizovalo relativizování Písma, některým vadilo pokrytectví nebo zásahy církve do partnerského života svých členů.

Kromě výše zmíněné prezentace předložila komise poslancům synodu ještě další podklady, shromážděné v Tisku č. 18: Dokument *Rodina, manželství a jejich úskalí* je vlastní komentář komise k výsledkům ankety, studie PO teologického *K otázkám manželství* se snaží teologicky zdůvodnit postoj církve k manželství a souvisejícím fenoménům. Pro zasazení problematiky do širšího kontextu byl tisk rozšířen také o pohled sekulárního odborníka, PhDr. Petra Šmolka,¹⁹ který ve své zprávě stručně hodnotí výše zmíněné dokumenty a dává podněty pro rozpravu na synodu. Ekumenický pohled reprezentuje dokument *Svatost manželství*, který vypracoval naukový výbor 8. sněmu CČSH.

V následujících odstavcích se pokusím představit závěry, ke kterým dospěla komise a poradní odbor teologický (POT), a následně shrnout diskusi, která k tématu proběhla na synodu.

¹⁸Za palčivé otázky považují autoři ankety takové, kde se podíl souhlasných i nesouhlasných odpovědí blíží 50%. Neutrální odpovědi se u těchto otázek vyskytují jen zřídka.

¹⁹V té době prezident Asociace manželských a rodinných poradců ČR

K otázkám manželství: Manželství vnímají autoři studie především jako Boží dar – poskytuje prostor pro společný život muže a ženy a vytváří podmínky pro bezpečný domov. Dokument se také zabývá proměnou společenských poměrů, v jejímž důsledku je snazší se rozvést. Učinit rozvod opět obtížnějším není podle autorů řešení, je potřeba se ptát, jaké potřeby postmoderního člověka dávají impulzy k soudržnosti manželství a na ty se zaměřit. Stále však platí, že rozvod je legitimní řešení bezvýchodné krize manželství. Křesťanský přístup v takové situaci se může ukázat ve snaze zachovat si (či obnovit) úctu k tomu druhému.

Druhá část dokumentu je věnována biblickým textům o manželství. Ve Starém zákoně je manželství častým obrazem pro vyjádření vztahu Hospodina a jeho lidu. Vedle lásky je proto důležitým rozměrem manželství i závazek věrnosti, který je právního charakteru. Příběh o stvoření a pádu člověka je obrazným vyjádřením vztahu člověka k Bohu i muže a ženy k sobě navzájem a také varováním před následky překročení hranic těchto vztahů. Celé desatero je pak především návodem k budování vztahů, které mají budoucnost. Příkázání „Nezci-zoložíš“ chrání manželství. Vyjadřuje, že tělesná láska může obohacovat a posilovat vztah, ale může ho taky ničit (sobě nebo druhým lidem), pokud při ní dochází k nevěře.

O novozákonním pohledu na manželství text uvádí, že jej na jednu stranu relativizuje coby privilegovanou a věčně platnou instituci, na druhou stranu radikalizuje platnost manželského závazku. Největší pozornost je věnována Ježíšovu výroku o rozluce, který je interpretován spíše jako povzbuzení, že trvalý a důvěrný vztah je možný, protože v něm od počátku spolupůsobí Bůh. Ježíš prý neprohlašuje manželství za zásadně nerozlučitelné, ale ukazuje je v jiném světle, než jak bylo v té době chápáno (totiž jako Boží nařízení).²⁰ Pavel považuje manželství za zásadně trvalý vztah, jeho význam však ještě více relativizuje svým důrazem na celibát. Ten je pro něj přípustný ovšem pouze jako charisma, nikoliv jako forma askeze. Některé Pavlovy výroky mohou znít velmi patriarchálně, autoři studie se však domnívají, že skutečným Pavlovým záměrem je ukázat, že křesťanská svoboda se může úspěšně realizovat i v rámci tradičních struktur. Jejich příliš horlivým popíráním se lze spíše minout se smyslem křesťanské svobody. K novozákonním textům o cizoložství a jiných případech ztroskotání man-

²⁰Osobně mi argumentace autorů v tomto bodě připadá nepřesvědčivá. Úplně pominuli Ježíšův odsudek opětovného sňatku jako cizoložství. Od teologického poradního odboru bych očekával, že pro zvolené téma tak závažný oddíl rozebere v kontextu dalších Ježíšových „nekompromisních“ výroků a jeho vykupitelské oběti, která dává východisko i z takové situace, ve které zákon odsuzuje k smrti (cizoložství, zabití). Vypořádat se s oddílem tak, že Ježíš zde dává „doporučení“ považuji za neuspokojivou bagatelizaci.

želství autoři uvádí pouze to, že “hříšníci tvořili charakteristickou součást společenství, které Ježíš vytvářel”.²¹ Přijetí novozákonní perspektivy může mít stabilizující účinek na manželství - brání manželům, aby tento vztah vnímali samoúčelně a tedy sobecky a vede je k tomu, aby jej chápali jako prostředek k uskutečňování vyšší jednoty (to je pravý smysl věty “a stanou se jedním tělem”).

Krátká kapitola je věnována sexualitě. Vůči tradičnímu pojetí, vztahujícímu sexualitu výhradně k manželství se dokument vymezuje - v manželství sice dochází k jejímu naplnění, v církvi ale mají místo i všichni, kdo žijí mimo manželství a k naplnění své sexuality postupují různými cestami. Dokument také rehabilituje dobrovolný celibát, jako plnohodnotnou formu života.

Autoři dále upozorňují na to, že manželství je třeba chápat komplexně: je to současně vztah, instituce a smlouva. Opomenutím některé z těchto rovin je manželství ochuzeno o svůj intimní, společenský nebo transcendentní rozměr. Výraz, který všechny tři dimenze zahrnuje, je svazek. V evangelickém pojetí manželství zůstává profánní záležitostí, křesťanské manželství od jiných odlišuje to, že láska, pochopení a odpuštění se v něm opírají o lásku Boží. Manželství nese všechny bolesti porušeného stvoření a tím pádem může dojít k situaci, kdy je třeba jej ukončit rozvodem. Je to ale krajní řešení, které nezabavuje rozveden zodpovědnosti za důsledky vztahu, tedy hlavně za děti. ČCE bere vážně nerozlučitelnost manželství, ale stejně vážně bere milost, kterou Kristus přinesl těm, jejichž manželství se rozpadlo.

Následuje část o úskalích manželství, která podává přehled rizikových faktorů manželství a nejčastějších příčin rozvodu.²² Jejich vliv je relativní, ovšem brát je v potaz a pokorně reflektovat vlastní očekávání od soužití, jsou základní předpoklady pro zvládání manželských krizí.

Poslední kapitola se věnuje nesezdanému soužití. Důvody, proč lidé, kteří spolu dlouhodobě žijí, neuzavřou sňatek, je třeba citlivě vnímat, autoři jsou proti jednostrannému odsuzování nemanželských partnerství. Pro křesťany ovšem zůstává manželství nejlepším a jedinečným způsobem soužití, protože se v něm láska opírá o závazek odpovědnosti a o ujištění o Božím požehnání tomuto svazku. K rehabilitaci manželství může církev přispět především příkladným vedením manželského života, povzbuzením váhajících nebo třeba zasazováním se o změnu legislativy, činící manželství nevýhodným.

²¹Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 32._1. synod ČCE (2007), Tisk 18, s. 7

²²Autoři přitom vychází z knihy manželského poradce I. Plaňavy *Spolu každý sám, v manželství a rodině* (NLN, Praha, 1998). Ten uvádí jako rizikové faktory např. přílišnou závislost na rodičích nebo velký věkový rozdíl mezi partnery.

Rodina, manželství a jejich úskalí: Komise pro přípravu tématu synodu v úvodu této své zprávy stručně referuje o výsledcích ankety a shrnuje, jak se proměnila role manželství od 70. let, kdy vznikla studie Křesťanská manželství a rodiny v dnešní době.

Z ankety vyplynulo, že v církvi není dostatečná pozornost věnována předmanželské přípravě. Komise proto uznala za nezbytné vypracovat pro ni metodu²³ a dále doporučuje uspořádat na toto téma kurz pro faráře a farářky, případně i pro mladé dvojice. Dále je potřeba vzdělávat kazatele v pastorační manželských párů, zejména těch, které oddávali (u nich může navázat na důvěrný vztah, který vznikl při předsvatební přípravě). Církev by také měla připravovat víkendové pobyty a jiné aktivity pro mladé manželské páry a rodiny a poskytnout jim tak možnost kvalitně strávit společný čas.

Další kapitola se věnuje manželství kazatelů. Dokument uvádí úskalí, která zatěžují jejich rodinný život (časově neohraničená pracovní doba, časté stěhování, finance). Autoři považují za důležité lépe vymezit hranice pracovního a rodinného života. Doporučují také zřízení možnosti supervize pro kazatele. O rozvratech manželství kazatelů dokument říká, že by neměly být posuzovány přísnějším metrem než v případě laiků. Pokud ovšem bylo důvodem rozvratu jejich profesionální selhání, je třeba vyvodit důsledky. Aby toto mohlo být spravedlivě posouzeno, doporučuje komise vypracovat etický kodex, který jasně stanoví nepřípustné jednání pracovníků církve a určí odpovídající sankce (např. nedělení souhlasu k volbě).

V otázce jiných forem soužití a celibátu se komise shoduje se závěry POT. Považuje také za nezbytné, aby církev pomáhala těm, kdo se ocitli v manželské nebo partnerské krizi. Závěrečná krátká kapitola se věnuje požehnáním a rituálům a navrhuje rozšířit Agendu ČCE o požehnání při jiných příležitostech v partnerském životě (výročí, zasnoubení, rozhodnutí pro celibát).

Tiskem č. 18 se zabývaly komise teologická (A) a výchovná (B). Zápisy z jejich jednání ale bohužel nezachycují diskusi k tomuto tisku. Komise A nicméně doporučila synodu vzít Tisk na vědomí a vznesla ještě několik návrhů, přes které ale synod přešel k dennímu pořádku, protože obdobné návrhy vzešly z rozpravy a byly přijaty (viz níže). Komise B nepředložila synodu žádné stanovisko a nechala své členy, aby se vyjádřili v plénu, což naznačuje, že názory na Tisk zde byly nejednotné.

Rozprava v plénu byla dlouhá a velmi obsáhlá. Mluvílo se o tom, že obě studie se vyčerpaly tématem manželství a otázkám rodiny se prakticky nevěnovaly.

²³což se stalo - metodiku vypracovala stejná komise a představila ji na 2. zasedání 32. synodu. Ten ji schválil jako oficiální příručku ČCE.

Autoři to zdůvodnili nutností soustředit se na naléhavé problémy, kterých bylo tolik, že nebylo možné věnovat se dalším tématům. Teologický odbor byl kritizován za nedůslednou exegezi, která zamlžuje “jasná slova evangelia”.²⁴ Více řečníků mělo výhrady k příliš konejšivému vyznění obou studií - postrádají podněty k řešení manželské krize a apel na osobní zodpovědnost. Elen Plzáková výstižně shrnuje tyto připomínky ve svém článku pro *Českého bratra*: “Rozvedeným nestačí jen pochopení, ale bylo by užitečné, kdybychom více pracovali s vinou, rozhřešením a pokáním”.²⁵ Tisk byl ale také oceňován pro citlivost, se kterou pojednává o problematice jevech a za to, že manželství prezentuje jako Boží dar, ne jako rozkaz, jehož neuposlechnutí Bůh trestá. Další příspěvky se týkaly praktických návrhů komise - zda církev potřebuje etický kodex (nebo jestli jeho roli plní ordinanční slib a kazatelský reverz) nebo zda je vhodné pořádat předmanželské kurzy pro mladé páry (setkání pro snoubence, které připravilo OM, bylo pro nezáměr zrušeno. Mezi oslovenými byly znát rozpaky mluvit o takto citlivém tématu, patrně také proto, že důvěrně sdělené informace se v naší církvi stávají až příliš snadno veřejnými²⁶). S kladným ohlasem se setkala doporučení komise zřídit systém supervize pro kazatele. Diskutující také pozitivně hodnotili, že komise dokázala ocenit dobrovolné rozhodnutí pro celibát, kterému biblický a především reformační důraz na manželství implicitně přisuzuje méněcenné postavení.

Z rozpravy vzešly 4 návrhy: aby SR tisk *Manželství, rodina a jejich úskali* zpřístupnila členům ČCE (přijato jako **Usnesení č. 27**), aby SR do příštího zasedání synodu vypracovala metodiku pro kazatele k předmanželským přípravám (přijato jako **Usnesení č. 28**), aby SR jmenovala komisi, která by se zabývala doporučeními vzešlými z Tisku (nepřijato - patrně proto, že stávající komise byla pověřena, aby dokument dále rozpracovala a předložila výsledky své práce na příštím zasedání) a aby SR uspořádala kurz pro kazatele na téma předmanželských příprav a práce s manželskými páry (nepřijato, nepodařilo se mi zjistit, z jakého důvodu). Synod nevydal k tématu manželství a rodiny žádné prohlášení. Někteří to považují za správný přístup (ČCE není církví moralistů, jde o to iniciovat rozhovor a nabídnout pomoc lidem v krizi), jiný pohled to vnímá jako promarněnou šanci jak dát najevo, že navzdory malé reputaci, kterou manželství v dnešní době požívá, církev vyznává, že spojení dvou lidí na celý život je nejlepší způsob, jak život poznávat.

Tématem manželství a rodiny se zabýval 32. Synod i na svém druhém zasedání. Komise, která byla přípravou tématu pověřena (její složení se od minula

²⁴Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 32. _1. synod ČCE (2007) zápis ze 4. jednání, s. 1-2

²⁵PLZÁKOVÁ, *Naše generace se nebojí přiznat neúspěch* in *Český Bratr* 84 6/2007, s. 11

²⁶Srv. tamtéž

prakticky nezměnilo), se rozhodla rozpracovat předchozí studii do ucelené brožury, jejíž osnova měla být tvořena těmito okruhy: 1. Teologický pohled na manželství (jedná se o lehce upravený dokument PO teologického *K otázkám manželství*), 2. Proměny rodiny (vychází z průzkumu, který komise provedla v roce 2007 v ČCE), 3. Manželství a faktické soužití, 4. Příprava na manželství (základem této kapitoly je dokument *Metodika předmanželských příprav*, představený synodu v Tisku 17/5), 5. Svatební obřad, 5. Jak udržet dobré manželství, 6. Jinak než v manželství, 7. V případě krize.

Na základě usnesení č. 28 z minulého zasedání synodu se komise nejprve zabývala vytvořením metodiky předsvatebních příprav. Pracovní veze metodiky, kterou komise předložila synodu, je rozčleněna do pěti kapitol. První představuje důvody, proč předmanželské přípravy dělat. Především je to možnost při nich společně naplánovat obřad a probrat různé praktické záležitosti, jedná se ale také o dobrou pastorační a misijní příležitost. Druhá kapitola se věnuje úvodnímu rozhovoru se snoubenci - vysvětluje, k čemu je dobrý a uvádí, na co by se při něm nemělo zapomenout (např. vysvětlit, že církevní sňatek není anonymní služba a že oddávající stojí o to zůstat s novomanželů nějakým způsobem v kontaktu). Následuje oddíl, věnovaný rozhovoru o manželství. Autoři při nich doporučují pracovat s biblickými texty, uvádějí příklady oddílů ze Starého i Nového Zákona, které mohou posloužit jako východisko pro rozhovor o různých tématech, spojených s manželstvím (např. stvořitelství, věrnost, sexualita, láska, přípustnost rozvodu,...). Role oddávajícího je při setkáních spíše prostředkovat rozhovor mezi snoubenci, musí ale respektovat, pokud o něčem nechtějí mluvit. Také si má všimnout rizikových rysů jejich vztahu a citlivě na ně upozorňovat. Další kapitola pojednává o svatební smlouvě. Snoubenci jej mohou zformulovat sami nebo si vybrat některý vzorový (příručka uvádí několik příkladů) a případně jej upravit. Důležité je se ujistit, že jsou připraveni se zavázat ke všemu, co obsahuje. Oddávající je zde především garantem, že znění smlouvy neodporuje křesťanské zvěsti. Závěrečná kapitola se týká svatebního obřadu. Soustředí se především na praktické záležitosti, na kterých je potřeba se domluvit (text svatebního kázání, způsob, jakým si manželé dají slib, zapojení dalších osob,...). Také je zde připomenuto, že svatební obřad má více rovin. Kromě uzavření a potvrzení manželství je při něm také zvěstováno evangelium a shromáždění při něm vyjadřuje svou ochotu být novomanželům oporou.

Metodikou se zabývaly teologická a výchovná komise. Obě dvě doporučily synodu vzít ji na vědomí, teologická komise ale požadovala, aby byla *Metodika* rozšířena o problematiku ekumenických sňatků a sňatku s nevěřícím či rozvedeným partnerem.

Při jednání v plénu zazněl názor, že autoři varují před krizemi, ale nenabízejí jejich řešení formou odpuštění a smíření (podobné výhrady zazněly i k dokumentu *Manželství, rodina a jejich úskalí* na minulém zasedání). Za vadu bylo považováno také to, že příručka nepojednává o roli modlitby v manželském životě a že se v ní nepracuje s tématem smlouvy, jakožto ústředním teologickým konceptem, který s manželstvím souvisí. K jejímu pastoračnímu potenciálu zazněla připomínka, že se nevěnuje lidem, kteří vyrostli v církvi a párům, které se rozhodly uzavřít sňatek poté, co spolu už dlouhodobě žijí a vychovávají děti.

Synod přijal návrh teologické komise, tedy pověřit autory metodiky, aby ji rozšířili o výše zmíněné ohledy a předložili na příštím zasedání (**Usnesení č. 33. 3.**).

Komise se dále zabývala zpracováním podnětů z minulého zasedání synodu k dokumentu *Manželství, rodina a jejich úskalí*. Kvůli práci na *Metodice* ale stihli připravit pouze stručnou zprávu (poslancům synodu zpřístupněnou v Tisku 25), představující podklady a možná východiska pro vybrané kapitoly vznikající brožury. To ale nebylo z tisku možno vyčíst a proto byl některými mylně považován za text definitivní, předložený synodu ke schválení. Toto nedorozumění vedlo k vydatné kritice textu a k návrhu výchovné komise, aby nebyl přijat. Jedná se o pracovní dokument, jehož úvodní kapitola shrnuje závěry studií, představených na minulém synodu a nejdůležitější připomínky, které k nim zazněly. Jedna z nich byla, že chybí podněty pro řešení krize manželství. Komise proto představila mediační službu, jako jednu z cest, jak obnovit dialog mezi znesvářenými či nekomunikujícími partnery. Další kapitola se zabývá výhodami manželství oproti nesezdanému soužití, tentokrát spíše z pohledu sociologie a medicíny, než teologie. Komise zanalyzovala řadu průzkumů na toto téma a na základě jejich výsledků dospěla k závěru, že oproti jiným formám soužití je manželství stabilnější, projevuje se pozitivně na zdravotním stavu, skýtá větší míru bezpečí a sociální opory, poskytuje lepší podmínky pro vývoj dětí, souvisí s vyšší spokojeností partnerů, těší se větší společenské prestiži a představuje větší ekonomickou jistotu. Autoři doporučují, aby faráři na tyto výhody manželství poukazovali, pokud z rozhovoru vyplyne, že by pro snoubence mohly být relevantní, odmítají ale jejich nátlakové použití (utloukání argumenty). Na závěr dokument stručně pojednává o problematice bezdětných manželství a nesezdaných soužití. K prvnímu tématu uvádí, že zde pastorační péče může zásadně přispět k přijetí a zvládnutí této situace, zejména pomoci bezdětnému páru objevit způsob, jak naplnit rodičovskou potřebu jiným způsobem (např. adopcí nebo péčí o děti příbuzných) nebo ji transformovat do činnosti, která je bude naplňovat (např. péče o staré lidi nebo osoby s postižením). Při pastoraci párů, žijících v nesezdaném vztahu je třeba být obezřetný, nevyvíjet nátlak a vnímat důvody, proč dvojice nehodlá uzavřít manželství. Autoři vyjadřují přesvědčení, že v nesezdaném

svazku je možné žít křesťansky dobrý život a od duchovních by mělo toto ujištění zaznít. To jim ale nebrání v tom, aby nenásilnou formou při rozhovoru představovali nesezdaným párům manželství jako požehnaný a v některých ohledech výhodnější způsob soužití, zejména pokud daná dvojice odmítá manželství, protože je pro ni vyprázdňenou institucí.

Dokumentem se zabývala výchovná komise. V rozpravě se projevilo výše zmíněné nedorozumění – její členové nevěděli, že se jedná pouze o pracovní materiál, sloužící k seznámení poslanců synodu s činností komise, která téma zpracovává. Domnívali se, že mají před sebou hotový dokument, o jehož zveřejnění má synod rozhodnout a podrobili proto tisk tvrdé kritice. Vadila jim propagace konkrétní mediační agentury, důvody, proč žít v manželství (pouze takto vyjmenované) jim připadaly směšné a občas odporující zkušenostem. Zazněl návrh, aby se synod dokumentem vůbec nezabýval, ten ale nebyl přijat. Nakonec se komise shodla na návrhu, aby synod tento text kvůli jeho rozporuplnosti nedoporučil ke zveřejnění.

Při jednání v plénu uvedl jeden z autorů nedorozumění na pravou míru – komise prý zamýšlela předložit ucelený text (tj. jednu či více kapitol chystané brožury), kvůli personálním obměnám jej ale nestihla připravit. Většina ostatních řečníků podpořila vznik brožury dle navržené osnovy, zazněl ale také požadavek, aby byl výsledný text ještě před zveřejněním důkladně prodiskutován. Synod poté přijal dvě usnesení: Vzal Tisk č. 25 na vědomí, poděkoval komisi za její práci a pověřil ji (prostřednictvím SR), aby dokončila avizovanou brožuru. Přes návrh výchovné komise a další, obdobný návrh byl odhlasován přechod k dennímu pořádku (PDP).

Komise tak měla do 3. zasedání 32. synodu dva úkoly: rozšířit *Metodiku předmanželských příprav* a dokončit brožuru. První úkol stihla splnit z poloviny – oslovila manželské páry, které uzavřely konfesijně smíšený sňatek, a požádala je o sdělení svých zkušeností formou krátkých příspěvků, které (po nezbytných redakčních úpravách) tvoří novou kapitolu metodiky. Ta má oproti předchozím kapitolám “spíše pastorační než obecně informativní rozměr”.²⁷ Práce s externisty ale nebyla jednoduchá a proto se komise nestihla věnovat druhému zadanému tématu, manželství s nevěřícím či rozvedeným partnerem. Po nedorozumění, ke kterému došlo na minulém zasedání, se komise rozhodla, že nebude brožuru zveřejňovat po částech, ale nejprve ji dokončí a pak ji předloží k posouzení SR. Synod tento postup komise přijal, čímž ale poněkud zapadl požadavek na obsáhlejší diskusi k tomuto textu. Po skončení rozpravy bylo přijato **Usnesení č. 34**, které stanovilo, že komise má dokončit brožuru nejpozději do 21. 11. 2009.

²⁷Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 32._2. synod ČCE (2008) Tisk 18, s. 6

Na svém 4. zasedání v roce 2010 synod pouze konstatoval, že toto usnesení bylo splněno.²⁸

2.1.4 34./2. (2016)

Na tomto synodu se jednalo o úpravě Řádu pastýřské služby. Při rozpravě o této změně bylo také otevřeno téma rozvedených a rozvádějících se duchovních, konkrétně otázky, zda je tento stav slučitelný s jejich prací. Z rozpravy proto vzešel návrh, aby SR připravila pro příští zasedání pracovní materiál, který se touto problematikou bude zabývat. Návrh byl podán v kontextu diskuse o tom, zda mají mít kazatelé a další církevní pracovníci možnost, odvolat se proti rozhodnutí pastýřské rady k synodu.²⁹

Návrhem se zabývala výchovná komise, která si ale nebyla jistá, čeho se má pracovní materiál týkat - jestli to má být studie, nebo jasný manuál pro kárná opatření. Podala proto opravný návrh, aby se pracovní materiál zabýval rozvodem obecně.

V plénu se o návrhu vedla obsáhlá diskuse. Autor návrhu uvedl, že reagoval na zakoušený nesoulad mezi (dle jeho soudu) obecně rozšířeným názorem, že duchovní, který má problém v manželství by měl dočasně přerušit činnost, a mnohem shovívavějším hodnocením konkrétních případů. Zpracováním této problematiky by si církev mohla ujasnit, zda rozvedené a rozvádějící se kazatele považuje za způsobilé pro duchovenskou službu nebo ne, případně stanovit kritéria k posouzení konkrétní situace.

Návrh měl mezi diskutujícími poměrně širokou podporu. Většinou se klonili k možnosti pojmout pracovní materiál jako studii, která by se zabývala vlivem rozpadu manželství kazatele na jeho práci a na život sboru. Jiní se ovšem domnívali, že tyto otázky je možno lépe posoudit v osobním rozhovoru, protože je třeba brát v potaz více faktorů, než je možné postihnout studií. Panovala ale obecná shoda na tom, že je vhodné, aby se církev na všech úrovních tímto tématem zabývala. Po ukončení rozpravy došlo k hlasování, ve kterém byl návrh zamítnut, stejně jako verze, navržená výchovnou komisí.

²⁸Publikace byla vydána v ediční řadě Knižnice studijních textů ČCE pod názvem *Manželství. Jeho podoba, proměny a pastorační problémy v evangelické perspektivě*.

²⁹Pastýřská rada má kompetence užívat kárná opatření, která mohou výrazně ovlivnit život kazatele a jeho rodiny, např. pozastavit mu výkon funkce na dobu až 6 let. (ŘPS, Čl. 8. 1. B. e.) Jedním z důvodů k tomuto zásahu může být i problematičká rodinná situace dotyčného (ŘPS, Čl. 3. 2.).

2.2 Homosexualita

2.2.1 29./3. - 30./4. (1997-2002)

První zdokumentovaný příspěvek k tématu homosexuality zazněl na 3. zasedání 29. synodu v roce 1997. Poslanec z řad farářů označil v rozpravě toto téma za „důležité“, neboť se při své práci setkává s lidmi, takto orientovanými, a neví, jaký postoj vůči nim zastává církev. Podal návrh, aby SR ustanovila komisi, která vypracuje stanovisko ČCE a předloží jej synodu ke schválení. Ve zdůvodnění návrhu bylo uvedeno, že mlčení církve je matoucí – mj. vytváří nejistotu, jak přistupovat k různým pastoračním aktivitám, které v církvi stran homosexuality vznikají. K návrhu patrně nebyla otevřena rozprava a byl přijat jako **Usnesení č. 32**.

Komise předložila svou zprávu až o dva roky později, na 1. zasedání 30. synodu. V Tisku 23, nazvaném *Problematika homosexuálních vztahů*, člen komise, Daniel Ženatý vysvětlil, že komise ke konkrétním závěrům nedospěla. Důvodem bylo, že svěřený úkol, zabývat se stanovisky k otázce homosexuálních vztahů, je příliš obsáhlý a plný velmi složitých problémů.³⁰ Jako určité východisko pro diskusi komise předložila dokument Synodu zemské církve v Porýní, který byl výstupem z několik let probíhající diskuse, které se účastnilo více než 400 sborů, 21 seniorátů, 3 teologické fakulty a řada církevních výborů a úřadů. Protože se ale nejedná o dokument, vypracovaný ČCE, ale pouze o sekundární materiál, nebudu se o něm obsáhle rozepisovat a pouze uvedu tři klíčové teze této studie: 1) lidé žijící ve stejnopohlavním životním společenství mají být přijímáni s úctou a bez jakékoli diskriminace. 2) Požehnání tomuto společenství není v této chvíli možné - v církvi ohledně toho není dostatečná shoda. Ani odmítavé stanovisko ale není přesvědčivě silné. 3) Také homosexuálním a nemanželským heterosexuálním párům má církev umožnit bohoslužebné doprovázení na jejich životní cestě. Je ale třeba teprve promyslet, jakou formu má mít, aby bylo teologicky koherentní.

Požadavek na vypracování stanoviska církve k otázkám homosexuality byl vznesen také jedním z konventů. Ten zamýšlel pověřit teologickou a výchovnou komisi synodu vypracováním návrhu, který by byl zaslán sborům k širší diskusi. Zadání se podařilo splnit jen zčásti - teologická komise dospěla pouze ke shodě, že je potřeba jmenovat novou komisi, která se bude věcí zabývat déle a důkladněji. Inspiraci jí měl být dokument rýnské církve. Rozprava v komisi byla značně polarizovaná – zazněl např. názor, že “homosexualita není Boží záměr”, jiný hlas se vyjádřil proti diskriminaci, ale stále mluvil o homosexuálech jako o “postižených”. Zápis z výchovné komise nepopisuje, jak probíhala rozprava k tomuto

³⁰Srv. ÚA ČCE, AF SR ČCE 30_1. synod ČCE (1999), Tisk č. 23, s. 1

tématu, uvádí pouze konečné stanovisko, vyzývající členy církve, aby přijímali své homosexuálně orientované bližní s pochopením.³¹

O tisku *Problematika homosexuálních vztahů* se v plénu nejspíše vedla obsáhlá diskuse, soudě dle počtu řečníků, přihlášených do rozpravy. O jejím průběhu ale zápis z nepochopitelných důvodů vůbec nepojednává. Vzešel z ní ale návrh na usnesení, který zahrnuje stanoviska obou komisí. Synod jej pak přijal jako **Usnesení č. 25** v tomto znění:

a) Synod prosí členy církve, aby s porozuměním přijímali spoluobčany s homosexuální orientací jako své bližní. Církev se chce nadále touto problematikou zabývat. b) Synod ukládá synodní radě, aby jmenovala novou komisi, která bude promýšlet otázku lidí homosexuální orientace. Komise předloží výsledky své práce nejpozději do 3. zasedání 30. synodu. c) Synod ukládá synodní radě, aby sborům ČCE zaslala jako studijní materiál tisk 1. zasedání 30. synodu č. 23 *Problematika homosexuálních vztahů*”.

Z rozpravy ještě vzešel opravný návrh, rozšířit bod a) na “**s úctou** a porozuměním”, který ale nebyl přijat. Není ovšem známo, z jakého důvodu byl zamítnut - zápis podrobnosti neuvádí.³²

Komise nakonec na zadání pracovala až do roku 2005, kdy na 3. zasedání 31. synodu představila rozsáhlou studii, nazvanou *Problematika homosexuálních vztahů*. Mezitím se synody tímto tématem zabývaly spíše okrajově. Na 4. zasedání 30. synodu (v roce 2002) byl při rozpravě v plénu vznesen návrh, aby synod nedovoloval duchovním v ČCE žehnat soužití homosexuálních párů, se zdůvodněním, že „církev tuto problematiku studuje a není vyloučené, že časem dospěje k jinému rozhodnutí.“³³ Návrh byl vznesen při diskusi ke zprávě SR, není ale jasné, jak s ní souvisí - ani jeden referát se tímto tématem nezabývá. Návrhem se zabývala výchovná komise, která doporučila přejít přes něj k dennímu pořádku, není ovšem zřejmé, z jakého důvodu. V plénu návrh narazil na protest a synod přes něj odhlasoval PDP, jak navrhla komise B.

Jak bylo zmíněno výše, klíčové bylo z hlediska tématu homosexuality 3. zasedání 31. synodu (2005), na kterém komise, pověřená zpracováním této problematiky, prezentovala své závěry v Tisku 19/6. Jedná se o obsáhlý materiál, sestávající ze dvou samostatných zpráv. První představuje teologický pohled, především rozebírá biblické oddíly, které se o homosexualitě zmiňují, nebo jsou tak vykládány. Tuto zprávu vypracovali biblisté Evangelické teologické fakulty Uni-

³¹Toto přesvědčení pak vyjádřil 30. synod i ve svém poselství – viz *Materiály 1. zasedání 30. synodu*, s. 220

³²Můj názor je ten, že s porozuměním lze přistupovat i k lidem méněcenným, zatímco přijímat někoho s úctou znamená jednat s ním jako s rovnocenným protějškem.

³³Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 30._4. synod ČCE (2002) , s. 229

verzity Karlovy (ETF UK), Doc. ThDr. Martin Prudký (výskyt v SZ) a Jan Roskovec ThD. (výskyt v NZ). Druhá zpráva pojednává o homosexualitě z hlediska medicíny. Vypracování se zhostili tři lékaři, MUDr. Antonín Brzek, MUDr. Dagmar Křížková a MUDr. Ivo Procházka, CSc.

První část na úvod pojednává o zásadách a možných úskalích argumentace z Písma. Především musí být zřejmé, podle jakého klíče se při ní postupuje, aby nevznikl dojem, že Písmo dotyčnému slouží k potvrzení vlastních názorů. Při citování biblických textů je třeba mít na paměti jejich dějinnost. Pouhé vztažení na dnešní dobu je překroucením jejich smyslu.

Dále tato kapitola porovnává biblické chápání homosexuality s přístupem okolních kultur a upozorňuje na důležitý fakt, že tehdejší doba neznala koncept sexuální orientace, proto pokud se SZ vůbec vyjadřuje k homosexualitě, pak vždy pouze o homosexuálním chování. Výroky o homosexualitě, coby orientaci, podložené biblickými texty tak lze vždy s jistotou označit za chybně vykonstruované. Také je třeba brát v potaz odlišné pojetí sexuality, která je založena na pojetí muže, coby pána a správce celé domácnosti, což je situace značně odlišná od dnešní společnosti a tedy i od toho, jak chápeme sexualitu dnes.

Následuje pečlivý rozbor starozákonních míst, která se nějak vztahují k homosexualitě. Tři z nich mají legislativní charakter, nachází se v knihách Leviticus a Deuteronomium.³⁴ Co se týká jejich přínosnosti k současné debatě na toto téma, je třeba si uvědomit, že uvedené texty vůbec neuvažují trvalé partnerství dvou mužů, mluví pouze o izolovaném aktu – proto je není možné užít k odmítnutí homosexuality, jak ji chápeme dnes. Navíc se nevyjadřují k lesbické variantě. Především je ale nutné tyto výroky posuzovat v kontextu celé problematiky kultické čistoty. Sexuální styk obecně měl kultické konotace, většinou diskvalifikační. Zapovězené praktiky tak nejsou jen zvráceností, ale přímo rouháním, proto se vůči těm, kdo zákaz porušili, muselo postupovat nesmlouvavě – ve hře byla integrita Izraele, coby Božího lidu. Koncept kultické čistoty ale v SZ postihuje širokou škálu činností a oblastí života, např. zemědělství, oblékání či stravování, a uvádí mnoho předpisů a zákazů, které se k nim vztahují. Dodržování většiny z nich však nevyžadují ani velmi biblicky orientované křesťané směry. Pokud vykladač některé právní výroky SZ považuje za platné a jiné za neplatné, musí umět zdůvodnit, jakými kritérii se při posuzování jejich závaznosti řídí.

Studie se dále zabývá biblickými příběhy, které mají homosexuální moment. Nejznámější dva jsou příběh Sodomy a Gomory (Gn 19, 1-29) a hřích Gibejských (Sd, 19, 1-30). V obou dvou jde ale především o znásilnění – nejhorší způsob ponížení, navíc spáchané na hostech, čímž se stává zároveň perverzí zákona pohostinnosti. Sodomští ani gibejské nejsou gayové, ale prostě násilníci,

³⁴Jde o oddíly Lv 18, 22; Lv 20, 13 a Dt 23, 18-19

kterým jde o vybití agresivity a ponížení druhého. Užívat tyto oddíly „jako ‚argument Písma‘ v apologetickém sporu proti minoritě gayů či lesbických žen může za určitých okolností být jednou z nejpotměšilejších forem násilí – jak vůči bezbrannému textu Písma, tak vůči uvedené minoritě.“³⁵ Třetím příkladem je příběh Davida a Jónatana (1S 18–20 a 2S 1,26), jejichž láskyplný vztah vedl některé interprety k domněnce, že je zde líčen erotický vztah. K homosexualitě příběh přímo neodkazuje, ukazuje ale, že vztah mezi dvěma osobami stejného pohlaví může mít velmi intimní a emocionální roviny, což je pro současnou diskusi o homosexualitě a genderových rolích přínosné.

V následující části jsou představeny novozákonní oddíly, které se zmiňují o homosexualitě. Na úvod autor připomíná, že v NZ jde o velmi okrajové téma, Ježíš se o ní nezmiňuje vůbec. Jako první je představena pasáž Ř 1, 24-27, coby asi nejběžnější „biblický argument“ proti homosexualitě. Studie tento oddíl vykládá tak, že Pavel jím chtěl ilustrovat, že sex přestal být vzájemným vztahem muže a ženy a stal se jejich vlastní věcí. To je pro něj také dokladem, že lidská sexualita (obecně) se vlivem hříchu stala plně ovládanou vášněmi – poklesla na čistě pudovou úroveň. Homosexualitu tak Pavel vnímá především jako výraz sobectví. Popisované nemravnosti jsou až projevem božího hněvu, ne příčinou. Pavlovo ostré hodnocení homosexuality je ovlivněno tím, že v židovském prostředí byla vnímána jako rys helénské, invazivní, kultury a tedy spíše jako životní styl, než vrozená orientace. Na základě těchto postřehů studie dochází k závěru, že „[v]ýklad, že Pavel [...zde] prohlašuje homosexualitu za hřích, je v každém případě nepřiměřený“.³⁶ Pro současnou diskusi je tak přínosný především kritický hlas proti autonomizaci sexuality – tu je třeba vždy vnímat jako projev společenství, ne jako něčí autonomní potřebu, kterou může dle svého uvážení realizovat.

Studie dále rozebírá oddíly 1K 6, 9-11 a 1Tm 1, 8-11, kde se Pavel vymezuje proti *arsenokoités* (= ten, kdo souloží s muži).³⁷ Kontextu a řady výkladů se jeví jako pravděpodobné, že zde Pavel odsuzuje zvyk, využívat mladistvých prostitutek, coby výraz společenského postavení. Jde tedy o problém sociálně-etický, nikoli bioetický. Tato neřest se nejspíš vyskytovala také ve sborech, kterým jsou epištoly adresovány. Tato kauza opět nemá nic společného s homosexuálním partnerským soužitím.

Studie dále bere v potaz, co se v NZ píše o sexualitě obecně a o manželství a dochází k závěru, že sexuální orientace vposledku není určujícím měřítkem pravého lidství, tím je pouze Kristus. Proto by podle ní neměl být křesťan hodnocen.

³⁵Viz *Problematika homosexuálních vztahů*, s. 3

³⁶Viz *tamtéž*, s. 11

³⁷Bible Kralická užívá jadrný výraz „samcoložník“

Zároveň nelze sexualitu považovat za naprostou danost, se kterou nelze nic dělat, než se jí podřídit. To ale platí o všech jejích variantách.

Společným závěrem autorů obou částí je, že homosexualita je v SZ i NZ pojednána velmi okrajově a fragmentárně, což by samo mělo vést k opatrnosti vůči příliš jednoznačným soudům. Texty o kultické čistotě nebo o hříchu sodomských asi nebudou při dnešní debatě příliš využitelné. Mnohem důležitější je promýšlet, jak se na lidském životě projevuje vykoupení v Kristu a jak má vykoupěný člověk svůj život naplňovat.

Druhá studie předkládá aktuální stav vědeckého poznání o homosexualitě. První část pojednává o různých metodách, snažících se objasnit původ a příčiny homosexuality. Postupně jsou představeny průběh a závěry genetického, endokrinologického, morfologického, behaviorálního a psychologického výzkumu. Přestože byla objevena a popsána řada jevů, které s homosexualitou souvisí,³⁸ u žádného se nepodařilo prokázat, že by byl její přímou příčinou. Všechny dokonce indikují pouze zvýšenou pravděpodobnost homosexuální orientace u dotyčného. Teorie, snažící se objasnit původ homosexuality univerzálně, např. objev „genu homosexuality“ D. Hamerem v 90. letech, nejsou podle autorů studie dnes obecně přijímané.

V další části je vysvětlen rozdíl mezi homosexuální orientací a homosexuálním chováním. Studie uvádí, že hranice mezi homosexuální a heterosexuální orientací není ostře vymezená, popisují ji spíše tak, že u některých lidí převažuje afinita vůči stejnému pohlaví nad tou k opačnému, přičemž míra této afinity je různá. Bisexuálové jsou podle tohoto pojetí lidé, u kterých ani jedna výrazně nepřevažuje. Sexuální orientace se utváří velice brzo a nemění se. O homosexuálním chování studie uvádí, že nemusí nutně souviset s orientací. Mnoho heterosexuálů se v určitých chvílích chová homosexuálně a naopak. Důvody k tomu jsou různé, např. zvědavost, nátlak nebo hmotný prospěch. V některých společnostech se může jednat o akt iniciace. Studie na různých příkladech ukazuje, že pro homosexuální chování hrají významnou roli sociální faktory, zatímco u orientace se vliv prostředí nepodařilo prokázat.

Závěrečná část pojednává o léčení homosexuality. Autoři uvádějí, že přibližně od 70. let minulého století lékařských pokusů o změnu homosexuální orientace pacienta valem ubývá.³⁹ Stávají se více doménou náboženských společností a alternativních terapeutických směrů. Autoři připouštějí, že někdy může, zejména vlivem okolí a disciplinovanosti dotyčného dojít k tzv. heterosexuální

³⁸Např. objev syndromu změněné pohlavní identity dětí (tzv. sissy boys a tomboy girls) nebo možný vliv léčby žen diethylstilbestrolem (hormonální lék pro snížení rizika potratu)

³⁹Významným milníkem bylo vyřazení homosexuality z manuálu duševních poruch Americké psychiatrické společnosti. Srv. *Problematika homosexuálních vztahů*, s. 20

adaptaci. Upozorňují ale, že se jedná o potlačení vrozených sklonů, nikoli o vyléčení homosexuality a že partnerství, do kterých tyto osoby vstupují, v delším časovém horizontu často troskotají.⁴⁰ Na závěr pojednává studie o proměně terapeutické práce s homosexuály. S rostoucí osvětou ubývá těch, kdo by se obraceli na lékaře s žádostí o uzdravení. Většina homosexuálů, kteří dnes vyhledají terapeuta, tak činí kvůli potížím s rozpoznáním a přijetím své menšinové orientace nebo kvůli pomoci se zvládnutím „coming outu“ (přiznání homosexuální orientace). Jako určitý prostor, kam terapeutickou pomoc v budoucnu rozvíjet, uvádějí autoři možnost terapie pro homosexuální páry, která je zatím nabízena velmi zřídka a terapeuti k ní většinou nemají potřebnou kvalifikaci.

Tiskem se zabývala výchovná komise. Zápis z jejího jednání nezmiňuje, že by k němu proběhla diskuse, pouze uvádí, že komise zřejmou většinou doporučila tisk k přijetí a rozeslání do sborů. Dále vznesla návrh, aby byla studie rozpracována „do ucelené publikace, rozšířené o problematiku sociálně-etickou“.⁴¹ Zápis z jednání v plénu pouze opět konstatuje, že synod přijal oba návrhy komise B, nezaznamenává žádné námitky, ani nedošlo k tajnému hlasování, jak tomu u kontroverzních témat bývá. Proto se zdá, že navzdory bouřlivé diskusi, kterou téma homosexuality vzbuzovalo v církevním tisku (viz Kapitola 4), bylo toto vůči homosexuálům velmi vstřícné stanovisko přijato hladce.

2.2.2 33./2. - 34./2. (2012-2016)

Od vydání studie *Problematika homosexuálních vztahů* se synody zabývaly homosexualitou pouze zřídka. V zápisech jsou k tomuto tématu zdokumentovány dva návrhy, vzešlé z jednání konventů. První vznesl v roce 2012 konvent Východomoravského seniorátu. Požadoval, aby synod vydal jasné stanovisko, zda ČCE koná svatební shromáždění pro registrovaná partnerství. Toto stanovisko mělo být vyjádřeno i v příslušných církevních rádech. Návrhem se zabývala teologická komise, která doporučila přechod k dennímu pořádku, kvůli tomu, že diskuse v církvi o registrovaném partnerství není uzavřena a proto nelze v tomto směru cokoli nařizovat shora.⁴² Právní komise, která se návrhem rovněž zabývala, jej doporučila nepřijmout, se zdůvodněním, že stávající církevní řády jsou dostatečné. Komise došla navíc k závěru, že otázka požehnání je v kompetenci sborů. Kromě sdělení stanovisek komisí už k návrhu neproběhla žádná diskuse

⁴⁰Srv. *Tamtéž* s. 21

⁴¹Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 31._3. synod ČCE (2005), s. 116. Což se stalo, brožura vyšla v roce 2006 v *Knižnici studijních textů ČCE*.

⁴²toto zdůvodnění vyjádřil jeden z diskutujících, dle zápisu mu ale nikdo neodporoval a návrh na PDP byl také schválen značnou většinou hlasů (13x1x1), proto si dovoluji považovat tento argument za zdůvodnění stanoviska komise.

(nebo ji zápis neuvádí). Došlo k hlasování, při kterém se zřejmá většina vyslovila pro PDP (5 proti 8 se zdrželo).

Druhým návrhem se zabýval na svém 2. zasedání 34. synod v roce 2016. Podal jej konvent Západočeského seniorátu, který požadoval, aby byl Řád sborového života, čl. 3. odst. 2. (pojednávající o církevním sňatku) doplněn o upřesnění, že manželstvím se rozumí pouze spojení muže a ženy, na rozdíl od registrovaného partnerství, které manželstvím není. Ve zdůvodnění stálo, že smyslem tohoto návrhu je deklarovat manželství jako jedinou v církvi přípustnou formu soužití dvou lidí, protože žádná jiná forma nemá oporu v písmu a tradici. Oproti předchozímu návrhu, kterému šlo o vyjasnění sporné otázky, je zde už jasně formulován požadavek zaujmout negativní postoj.

Návrhem se zabývaly teologická a právní komise. První jmenovaná diskutovala o smyslu návrhu, který připadal jejím členům nejasný. Zazněl názor, že je-li smyslem zamezit žehnání registrovaným pářům, pak není možné takové usnesení přijmout, aniž by předtím proběhla rozsáhlá diskuse v církvi. Jeden z členů komise vznesl alternativní návrh, který by pouze deklaroval, že manželstvím církev rozumí spojení muže a ženy. Tento návrh ale nebyl přijat. Komise posléze nedoporučila přijmout ani původní návrh, přestože měl mezi jejími členy poměrně výraznou podporu (hlasování dopadlo 6x10x0). Právní komise jednomyslně doporučila PDP se zdůvodněním, že manželství jako svazek muže a ženy definují zákony ČR. V plénu pak synod zřejmou většinou odhlasoval přes tento návrh PDP. Rozprava patrně nebyla otevřena.

2.3 Soužití s etnickými menšinami

2.3.1 26./3. -29./3. (1990-1997)

Tímto tématem se církev zabývala v 90. letech poměrně hojně, což je bezpochyby dáno tím, že vždy přítomný rasismus a antisemitismus se s uvolněním společenských poměrů začal prosazovat i ve veřejném prostoru. Útoků proti Romům a jiným menšinám přibývalo, nově vnikající neonacistická scéna se pro řadu lidí stala způsobem, jak vyjádřit své rozčarování z polistopadového vývoje, xenofobní rétorikou se začaly prezentovat i některé politické strany. Na nebezpečí, plynoucí z této situace církev upozornila už v roce 1990 v poselství 26. synodu. Podrobněji se této problematice věnuje *Prohlášení synodu k rasismu, nacionalismu a xenofobii* z roku 1995. Podnět, aby synod zaujal odmítavé stanovisko k těmto jevům, dal konvent Brněnského seniorátu. Návrh prohlášení vypracoval PO pro mezinárodní a společenské záležitosti. V prohlášení se píše, že nenávislné projevy vůči jiným rasám a národům jsou „urážkou samotného Boha“. Také se zde říká, že naše země nebude do budoucna tak homogenní jako doposud a že etnická a kulturní pluralita může být pro společnost obohacující. Synod vyzývá členy církve i veřejnost k bojkotu rasistických projevů v jakékoliv podobě.

Na instituce státní správy apeluje, aby nejednaly vlažně vůči rasově motivovaným zločinům a aby zohledňovaly potřeby všech občanů, nejen etnických Čechů. Tento synod také s ohledem na blížící se výročí 2. světové války, zřídil komisi, zabývající se vztahem křesťanů a Židů. Dalším podnětem byla potřeba objasnit smysl některých novozákonních pasáží, které mohou být zneužity k ospravedlnění antisemitismu.

Na výše zmíněné prohlášení se v prosinci 1995 odvolala SR, když napsala otevřený dopis představitelům města Teplice, ve kterém je vyzvala, aby nebránili stavbě mešity a upozornila je, že jejich postoj odporuje nejen zákonům ale i evangeliu. Schopnost citlivě rozlišovat mezi Islámem a jeho extrémními projevy prokázala SR i v roce 1998, když se rozhodla nezúčastnit akce "30 dnů modliteb za Islám" s odůvodněním, že výzva byla formulována vůči Islámu agresivně. Vyzvala ale k veškeré možné ochraně pronásledovaných křesťanů v některých muslimských zemích.

K problematice rasismu se vrátil v roce 1997 29. synod, který na svém 3. zasedání přijal poselství, věnované soužití s Romy. Upozorňuje v něm, že na úplném vykořenění českých Romů nese velký díl viny většinová společnost. Prohlášení oceňuje práci všech, kdo se zasazují o začlenění Romů do společnosti. Návrh prohlášení vypracoval PO pro společenské a mezinárodní záležitosti, přijato bylo ale až upravené znění. Bohužel se mi nepodařilo zjistit, v čem změna spočívala a proč nebyla přijata původní verze.

2.3.2 30./1.-30./4. (1999-2002)

Významným tématem 30. synodu byl vztah Židů a křesťanů. Komise, kterou ustanovil 29. synod, předložila zprávu o své práci. Na úvod v ní upozorňuje na nárůst explicitních antisemitských projevů, ke kterému došlo v uplynulé dekádě. Komise se proto zaměřila na osvětovou a publikační činnost, její členové např. navštívili pražské gymnázium, na kterém „se objevily stížnosti na protižidovskou indoktrinaci dětí“.⁴³ Poslanci synodu dospěli k závěru, že by bylo dobré, kdyby církve vyjádřila své stanovisko, jak chápe vztah Židů a křesťanů a pověřili komisi, aby jej vypracovala.

Komise předložila návrh stanoviska na 3. zasedání 30. synodu (v roce 2001). Sepsání tohoto dokumentu předcházelo důkladné studium různých aspektů židovství (nejen teologických, ale i historických a politických) a způsobu, jakým je reflektují dnešní křesťané, zejména členové ČCE. Návrh stanoviska připomíná, že prvotní církve přijala Starý zákon za své východisko a prohlašuje, že Izrael má zvláštní postavení fyzicky přítomného Božího lidu a je tak znamením

⁴³Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 30._1. synod ČCE (1999), *Tisk 7 B* s. 2

Boží věrnosti. Křesťané udělali chybu, když upřeli „právo trvalého Božího vyvolení“ Židům, kteří nepřijali křesťanskou víru. ČCE takto o Židech nesmýšlí a ani smýšlet nebude. Prohlášení tak odmítá tzv. substituční model, založený na představě, že křesťané nahradili Židy coby Boží lid. Dále se dokument věnuje tomu, jak vztah Židů a křesťanů ovlivnil holocaust. Uvádí, že v současné době není možné se teologicky vztahovat k Židům bez kajícího nahlédnutí viny církve na události šoa. K otázce misie mezi Židy komise říká, že cílem ČCE není obracet je na křesťanskou víru, ale vést s nimi dialog, o mesiášské roli Ježíše Krista, bude-li na něm oboustranný zájem. Do budoucna ČCE usiluje o prohloubení spolupráce s židovskými teology při exegetické práci se Starým Zákonem. Na závěr se dokument věnuje izraelsko-palestinskému konfliktu. Státu Izrael vyjadřuje podporu a odsuzuje nepřátelský postoj některých arabských států. Razantní obranné kroky Izraele hodnotí jako „pochopitelné“, ale na druhou stranu vyjadřuje soucit s Palestinci, kteří se stali okupovaným národem a dlouhodobě musejí snášet ponížení. Na závěr dokumentu komise jménem ČCE vyzývá všechny křesťany k modlitbě za smíření obou národů.

Dokumentem se zabývala teologická komise, která o něm patrně hojně diskutovala – rozprava bohužel není zachycena, ale o sporných bodech si lze udělat představu z navrhovaných změn. Z nich ta nejdůležitější je návrh, aby byl dokument nejprve zaslán k vyjádření sborům, než bude přijat jako stanovisko. Toto doporučení zdůvodňuje komise tím, že se dokument „týká natolik závažných otázek, že by nebylo odpovědné přijímat rozhodnutí během jediného zasedání synodu.“⁴⁴ Proto komise navrhla přejmenovat jej na *Studijní dokument synodu ČCE o vztahu křesťanů k Židům*. Komise dále navrhla provést několik změn v textu - především šlo o nahrazení spojení “právo na trvalé Boží vyvolení” formulací “milost Božího vyvolení” a zmírnění invektivy proti reformačnímu pojetí zákona (“neúnosně zjednodušující pojetí” na “schematické zjednodušení”). Další změny proti původnímu návrhu jsou spíše stylistického rázu a nemění obsah prohlášení. Při jednání v plénu proběhla obsáhlá diskuse o tom, zda má být dokument nejprve zaslán sborům, jak navrhovala teologická komise, nebo jestli jej má synod rovnou přijmout jako své stanovisko. Došlo na hlasování, ve kterém přesvědčivá většina přijala návrh komise A. Také všechny změny v textu byly přijaty většinou a dokument byl následně zaslán sborům.

Komise pro studium vztahu křesťanů k Židům tedy celý rok shromažďovala ke studijnímu dokumentu podněty a připomínky (na besedách ve sborech nebo korespondenčně). Ty nejdůležitější pak uvedla ve zprávě o své činnosti, kterou předložila synodu spolu s upravenou verzí Prohlášení, ve které byly tyto připomínky zohledněny. Text byl kritizovaný především za to, že pojednává nejen o

⁴⁴Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 30._3. synod ČCE (2001) s. 210

vztahu k židovskému náboženství, ale i k Židům jako národu - podle kritiků by se měl dokument vyjadřovat pouze k věroučným otázkám. Komise si ale obhájila své pojetí, jehož záměrem je zohlednit židovské sebepochopení, ve kterém jsou náboženská a národní identita nerozlučně propojeny. Zásadních změn ale doznala část, věnovaná státu Izrael a konfliktu s Palestinci. Ukázalo se, že názory členů církve na tuto problematiku jsou natolik různorodé, že není možné v Prohlášení zaujmout jednoznačné stanovisko. Komise proto nahradila původní, výrazně proizraelsky laděnou pasáž obecněji formulovaným vyjádřením. Z teologických vyjádření bylo kritizováno tvrzení, že příčinou rozchodu Církve a Synagogy nebyl především spor christologický, ale eklesiologický. Komise argumentovala tím, že v případě jiných mesiášských hnutí nedošlo k vydělení z Židovství. První křesťané se lišili tím, že přijali do plného společenství Ježíšovy stoupence nežidovského původu a tím je přizvali k Božímu lidu, aniž by se tito stali Židy. O povaze sporu mezi ranou Církví a Synagogou vedla diskusi také teologická komise, která nakonec dala za pravdu autorům textu a doporučila Prohlášení přijmout, což synod následně učinil.

2.3.3 32./3. - 33./3. (2009-2013)

V dubnu 2009 došlo ve Vítkově u Opavy ke žhářskému útoku na dům Romské rodiny, při kterém utrpěla těžká poranění dvouletá dívka. Tento barbarský čin vyvolal v církvi novou diskusi o rasismu a projevech nesnášenlivosti obecně. 32. synod, který měl nedlouho poté své 3. zasedání, se usnesl, že k tomuto tématu vydá prohlášení a pověřil zvláštní komisi, aby jej vypracovala. Návrh prohlášení je velmi obsáhlý - začíná vyjádřením vděčnosti za možnost žít v demokratické společnosti a vyzývá k opouštění vzorců jednání, které se vytvořily v období totality. Dále upozorňuje na aktuální ohrožení demokracie šířením myšlenek nacismu a požaduje zákaz neonacistických průvodů a demonstrací. Odsuzuje projevy rasismu, zejména vítkovický útok a prohlašuje, že Romy církev vnímá jako své bližní a spoluobčany. Dále se prohlášení vymezuje proti projevům antisemitismu a vyzývá společnost, aby je netolerovala. Prohlášení ústí do výzvy, adresované občanům ČR, zejména křesťanům a představitelům české inteligence, aby bránili těmto patogenním jevům a aktivně se zasazovali o uplatňování principů demokracie.

Návrh prohlášení byl představen v plénu, kde se o něm živě diskutovalo. Zazněl např. názor, že prohlášení jsou zbytečná a místo nich se má církev soustředit na budování dobrých vztahů s Romy na lokální úrovni. Většina se domnívala, že učinit prohlášení je potřeba. Na tom, které vypracovala komise, jim ale vadilo, že má formu příkazů a zákazů a že se v něm církev povyšuje nad sekulární společnost, kterou poučuje o tom, co je třeba dělat. Z rozpravy vzešel opravný návrh, aby bylo přijato stručné a srozumitelné prohlášení v tomto znění:

„Poslanci 3. zasedání 32. synodu projevují znepokojení a pobouření nad projevy rasismu, neonacismu a antisemitismu, které ohrožují základy svobodné společnosti.

Vyzýváme státní orgány, aby účinně čelily těmto nebezpečným jevům a vyzýváme sbory, aby nezůstaly lhostejné k ohrožení židovské komunity a k obětem rasově motivovaného násilí.“⁴⁵

Ani tento opravný návrh neprošel, zápis ovšem neuvádí žádné argumenty proti němu.⁴⁶ Synod proto pověřil komisi, aby prohlášení přepracovala. Nová verze vynechává úvod o demokracii a totalitě, vypuštěny byly také historické realie a závěrečná výzva je zacílena pouze na státní orgány a církve. Tato verze prohlášení už byla v plénu přijata zřejmou většinou hlasů jako **Usnesení č. 40**. Zní takto:

„Poslanci 32. synodu ČCE vyslovují své pobouření nad projevy rasismu, neonacismu a antisemitismu v České republice. Po historických zkušenostech naší země považujeme za nepřijatelné, aby se pod záminkou svobody projevu a shromažďování pasivně přihlíželo šíření nacistické ideologie a symboliky. Vyzýváme státní orgány, aby účinně čelily těmto nebezpečným jevům. Banalizace zla ohrožuje základy svobodné společnosti. Vyjadřujeme solidaritu všem Romům v naší zemi, kteří se stali terčem zvěřských útoků. Vyzýváme křesťany v této zemi, aby nebyli lhostejní k ohrožení našich židovských sester a bratří a projevovali účinnou solidaritu se všemi oběťmi rasově motivovaného násilí.“⁴⁷

Nezapadl ale ani požadavek, aby se církev zasazovala o zlepšení společenské situace Romů nejen prohlášeními, ale také jinými praktičtějšími aktivitami. Na 4. zasedání se 32. synod zabýval návrhem konventu Jihočeského seniorátu, aby SR promyslela koncepci práce s Romy (bez upřesnění, co se tím myslí) a shledá-li to smysluplným, aby zřídila pro tuto oblast kazatelské místo.⁴⁸ Výchovná komise, která se návrhem zabývala, navrhla úpravu, spočívající v tom, že téma misijní práce s Romy by bylo zařazeno do vzdělávání kazatelů a laiků, tedy že by se využily již existující struktury. Doporučila také při této činnosti spolupracovat s Diakonií ČCE a s Evangelickou akademií. Diskuse členů komise k návrhu není zachycena, takže není jasné, proč vyškrtla návrh na zřízení specializovaného kazatelského místa. Při jednání v plénu byl návrh komise B přijat zřejmou většinou hlasů jako **Usnesení č. 36**.

⁴⁵Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 32._3. synod ČCE (2001) Zápis 4. jednání, s. 2

⁴⁶Osobně mi v na tomto jinak svěžím a jasném prohlášení vadí, že nereaguje na vítkovický útok, který byl v době zasedání synodu stále aktuální a který dal impuls k tomu, aby synod vydal prohlášení. Jestli to byl důvod, proč tato verze nebyla přijata, se ovšem můžeme pouze domnívat.

⁴⁷Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 32._3. synod ČCE (2001) Tisk č. 18, s. 8. Nové prohlášení působí dle mého soudu mnohem ucelenějším dojmem, jak po obsahové, tak po estetické stránce.

⁴⁸Srv. ÚA ČCE, AF SR ČCE 32._4. synod ČCE (2002) Tisk č. 15, s. 2

SR se rozhodla toto usnesení splnit v několika krocích. Nejprve se dohodla s předsednictvem 33. synodu, že tématem 1. zasedání bude práce církve pro Romy a s Romy. Tento název nese i Tisk č. 19/5, ve kterém SR předložila poslancům podklady, věnované tomuto tématu, představila své dosavadní závěry a podala několik návrhů na usnesení. SR oslovila několik odborníků a požádala je o doporučení, jak by církev měla tuto problematiku uchopit.

Za své východisko pro vytvoření koncepce práce s Romy následně vybrala doporučení religionisty doc. Zdeňka Vojtíška. Ten ve svém textu popisuje dva nejběžnější způsoby, jakými církev v ČR k tomuto úkolu přistupují: První akceptuje romskou spiritualitu a kulturu a snaží se ji kultivovat tak, aby v ní větší roli hrála křesťanská zvěst. Takto podle něj postupuje především katolická a pravoslavná církev. Nutným předpokladem tohoto přístupu je vzdělávání a zapojování romských duchovních. Druhý přístup, uplatňovaný spíše letničními církvemi a Svědky Jehovovými, se snaží vytrhnout Romy z jejich způsobu života a socializovat je v neromském prostředí. Doc. Vojtíšek doporučuje zvolit za obecné východisko první, náročnější, přístup. Podotýká ale, že své opodstatnění má i druhý způsob práce – je vhodný tam, kde je romská komunita natolik sociálně a kulturně narušena, že příslušnost k ní je pro její příslušníky patologická. Proto při zvažování, který přístup zvolit, je vždy třeba vycházet z toho, v jakém prostředí a v jaké situaci se nacházejí Romové, kterým se církev hodlá věnovat. Dále se text věnuje metodě vzdělávání kazatelů pro tuto práci - formu příručky či vzdělávacího kurzu považuje kvůli komplexnosti a proměnlivosti tématu za nevhodnou. Doporučuje spíše zvolit formu jednodenní konference, kde by si kazatelé a presbytři vyměňovali zkušenosti a soustředili se každý na to, co je v jeho případě relevantní.

Další odborníci byli pozváni, aby o Romech a o možnostech práce s nimi mluvili přímo na synodu. Celkem zazněly čtyři příspěvky, které dohromady představily problematiku v poměrně širokém kontextu (pojednávaly např. o vzdělávání Romů nebo o fungování romské komunity). Poslancům synodu bylo také předem zasláno jedno číslo měsíčníku *Dingir*, věnované romské religiozitě. Záměrem autorů tisku bylo především zvýšit povědomí členů církve o této problematice.

Na závěr tisku SR připojila čtyři návrhy na usnesení: 1) vyjádření souhlasu s dosavadním postupem SR 2) zpřístupnění tisku *Práce pro Romy a s Romy* a příspěvků, které zazněly na zasedání sborům 3) výzva členům ČCE, kteří mají s touto činností zkušenosti, aby podávali návrhy, jakým způsobem s Romy pracovat na různých úrovních 4) výzva sborům, aby se zasazovaly o mírnění napětí mezi většinovou společností a menšinami.

Rozprava k tématu byla poměrně stručná (zápis neuvádí, jestli proběhla diskuse k jednotlivým příspěvkům). Týkala se hlavně toho, jak jsou formulovány

návrhy na usnesení, např. zda je správné, že mají proklamativní charakter. Zazněla také nabídka spolupráce s Evangelickou akademií, která na své VOŠ sociální práce v Praze nabízí program Sociální činnost v prostředí etnických minorit.⁴⁹ Následovalo hlasování, ve kterém byly všechny výše uvedené návrhy přijaty jako **Usnesení č. 34**. Bohužel zpráva předsednictva o plnění usnesení pouze lakonicky konstatuje, že příspěvky, přednesené na 1. zasedání byly zaslány sborům. O plnění dalších bodů usnesení, případně o tom, jak se koncepce misijní a sociální práce s Romy dále vyvíjela, se materiály 2. zasedání 33. synodu (ani žádné jiné) nezmiňují, takže nezbyvá, než doufat, že z těchto podnětů vzešly nějaké konkrétní aktivity.

Na 2. zasedání 33. synodu (v červnu 2012), se opět diskutovalo o rasismu a antisemitismu. Podnět k tomu dal konvent Ústeckého seniorátu svým protestem proti angažmá Daniela Landy v Divadle Kalich, které sídlí v budově, vlastněné církví. Konvent podal návrh na usnesení synodu, aby SR vyjednala s Divadlem Kalich, že do budoucna nebudou uváděna díla, která se neslučují s dobrými mravy.⁵⁰ Pohoršení vzbudilo představení *Krysař* svou údajnou antisemitskou symbolikou a xenofobním vyzněním. Autoři návrhu uvedli, že není žádoucí, aby byla církev jakkoliv spojována s osobou Daniela Landy, kvůli rasistickému a militantnímu podtextu jeho tvorby. K návrhu bylo připojeno obsáhlé zdůvodnění, citující kontroverzní pasáže z Landových písní a libret, které ústilo do výzvy, aby církev přešla od proklamací proti rasismu ke konkrétním krokům.

Návrhem se zabývaly komise teologická a výchovná. V teologické se o něm vedla obsáhlá diskuse, ve které jej většina zúčastněných podpořila. Zazněl ale také názor, že by zákazem produkce D. Landy došlo k omezení svobody slova.⁵¹ Jasně stanovisko ale nakonec komise nevydala, protože neznala znění smlouvy s divadlem a nebylo tak zřejmé, zda lze po SR požadovat, aby zakázala nějaké představení. Jejím doporučením bylo projednat návrh v plénu. Diskuse výchovné komise bohužel není v zápise zachycena. Píše se v něm pouze, že komise s návrhem souhlasila, měla ale výhrady k výrazu “zabránit produkci”, který je podle ní příliš determinující pro jednání s divadlem.

Při jednání v plénu vyšlo najevo, že aby mohla SR zabránit divadlu v určité produkci, musela by mít k dispozici soudní rozhodnutí, prokazující, že se v daném díle objevuje rasismus. Jelikož získání takového posudku se jevílo jako krajně nepravděpodobné, bylo z návrhu usnesení vypuštěno jméno Daniela

⁴⁹V roce 2016 získala Evangelická akademie za přínos, který tento program představuje pro romské komunity, cenu Roma Spirit.

⁵⁰Srv. ÚA ČCE, AF SR ČCE 33_2. synod ČCE (2012), Tisk č. 16, s. 1

⁵¹Názor se opíral o argument, že Divadlo Kalich neporušuje zákon a tím pádem by bylo omezení jeho činnosti projevem nedemokratického smýšlení.

Landy, a SR se ústy jednoho ze svých členů zavázala, že bude s vedením divadla jednat o tom, aby do budoucna bralo při výběru představení větší ohled na církve a její etická stanoviska. SR také oznámila svůj záměr, sejít se přímo s Danielem Landou. Synod následně přijal výraznou většinou hlasů **Usnesení č. 40** v tomto znění: „Synod ukládá synodní radě, aby vstoupila v jednání s nájemcem Divadla Kalich a zabránila do budoucna takové produkci, která se neslučuje s dobrými mravy, konkrétně uvádění děl s rasistickým a militantním podtextem.“

Na 3. zasedání 33. synodu podala SR zprávu o plnění tohoto usnesení. Uvedla, že dle smlouvy, kterou má ČCE s Divadlem Kalich, může církve tuto smlouvu vypovědět, v případě, že by prostory divadla byly použity k účelům, které ČCE považuje za zvláště odsouzeníhodné a které by ji diskreditovaly, což se, dle mínění SR, nestalo. Ředitel divadla ji ujistil, že při schvalování programu vždy myslí na to, jak bude vyznění díla či některé pasáže vnímáno církví. SR toto ujištění považovala za dostatečné a zavázala se, že při každém jednání s vedením divadla bude ohled na dobré jméno církve připomínat. K plánované schůzce s Danielem Landou nedošlo, byl ovšem informován o rozhovoru s vedením divadla. Synodní senior se účastnil jednání teologické komise, kde zodpověděl několik otázek o průběhu jednání. Komise poté doporučila považovat usnesení za splněné a synod tento návrh akceptoval.⁵²

V roce 2013 vydala SR prohlášení k projevům rasismu v české společnosti. Reagovala tak na vlnu nepokojů, ke kterým docházelo v sociálně vyloučených lokalitách, především ve Šluknovském výběžku a na předměstí Českých Budějovic. Prohlášení je stručné a hutné, proto jej uvádím v plném znění:

V poslední době jsme znepokojeni projevy otevřeného i skrytého rasismu v české společnosti. Skrytého rasismu v mnohých z nás využívají neonacistické bojůvky, které pochodují ulicemi a vykřikují rasistická hesla. V době hospodářské recese se celý problém ještě umocňuje a k neonacistům se přidávají další lidé. V těchto dnech se tak děje zvláště v místech, kde není zvládnutý problém soužití mezi většinou a romskou menšinou.

Víme, že není jednoduché soužití s lidmi vyloučenými z většinové společnosti, s lidmi, kteří nemají dlouhodobě práci, nepoznali pravidelnost v životě, kterým rodiče neumožnili vzdělání, kteří nemají peníze.

⁵²Na závěr je dobré zmínit, že muzikál *Krysař* se v Divadle Kalich stále hraje a je hlavním lákadlem divadla na sezónu 2017/2018.

K lepšímu soužití se nedospěje demonstracemi, které jsou zneužity představiteli neonacistických stran a skupin k šíření zlé a tupé ideologie. Takové způsoby odmítáme, protože ohrožují svobodu a důstojnost našich spoluobčanů a ve svém důsledku i nás samých. Jsou cizí našemu pojetí, které vychází z víry a z následování Ježíše Krista.

Považujeme za potřebné, aby veřejná správa, církev a neziskové organizace s menšinami trpělivě a plánovitě pracovaly.

Připomínáme, že v této věci nejde jen o práci s romskou menšinou, ale také o práci s celou společností, o překonávání zažitých nechutí, nenávistí a názorů na menšiny. Důležitá je odpovědná a pravdivá výchova dětí a mládeže a zdůraznění role rodiny jako prostoru, v němž se učíme lásce a toleranci.

Děkujeme všem, kdo se staví na odpor rasistickému myšlení i jednání a snaží se situaci u nás nenásilně řešit.

2.3.4 33./4. - 34./2. (2014-2016)

Nejdůležitějším počinem posledních synodů ve vztahu k etnickým menšinám, bylo zřízení místa celocírkevního kazatele pro menšiny. Podnět k tomu dal konvent Pražského seniorátu návrhem, předloženým na 3. zasedání 33. synodu. Návrhem se zabývaly právní (C) a hospodářská (D) komise, které se shodly, že návrh byl chybně podán, jelikož neobsahuje podklady, jako je návrh povolací listiny, důvodová zpráva atd. Proto obě komise navrhly PDP, což se také stalo. Komise D k návrhu ještě přidala doporučení, pojmout zřízení tohoto kazatelského místa jako rozvojový projekt a financovat jej z restitučních prostředků.

Podnětu Pražského seniorátu se chopila SR a vypracovala pro zřízení tohoto místa nutné podklady, které předložila na 1. zasedání 34. synodu v Tisku č. 19D. Při promýšlení pracovní náplně „kazatele pro humanitární aktivity, menšiny a lidí sociálně vyloučené“ (jak zní oficiální název tohoto kazatelského místa) vycházela SR z praxe sboru v Berouně, kde farář Mikuláš Vymětal již jako kazatel pro menšiny s podporou pražského seniorátního výboru de facto působil. Vzhledem k dobrým zkušenostem s touto prací, podala SR ještě druhý návrh, aby bylo toto místo, pokud bude zřízeno, obsazeno právě Mikulášem Vymětalem, u kterého oceňovala jeho obětavost, nápaditost a zápal pro menšiny a vylučované.⁵³ Pracovní náplň kazatele pro menšiny měla být především pastorační činnost a práce s mládeží v sociálně vyloučených lokalitách, koordinace

⁵³Srv. ÚA ČCE, AF SR ČCE 34._1. synod ČCE (2015), *Tisk 19D*, s. 4

církevních a ekumenických aktivit, konaných ve prospěch vyloučených menšin, komunikace s médii a státní správou a pořádání osvětových akcí (besedy, přednášky, výstavy) a bohoslužeb. Kazatel měl být zaměstnán na 33% pracovní úvazek, hrazený z církevních repartic. Podle návrhu SR měl být Mikuláš Vymětal povolán na tuto pozici na dobu určitou od 1. 9. 2015 do 31. 8. 2016. Kromě návrhu povolací listiny přiložila SR také rozhovor s Mikulášem Vymětalem a několik textů, vzešlých z iniciativy “Společně žít v míru”, kterou spoluzakládal. Tyto podklady měly posloužit poslancům synodu, aby se seznámili s Vymětalem a jeho pojetím práce s menšinami a sociálně vyloučenými lidmi a aby se mohli přesvědčit o jeho značných zkušenostech a znalostech v této oblasti. Texty pojednávají o různých aktivitách, které podnikal, a představují jeho pohled na menšiny, se kterými pracuje (především Romy a muslimy).

Návrhem se zabývaly komise A, C a D. Jejich stanoviska zdaleka nebyla jednoznačná. Teologická komise návrh doporučila přijmout, hlasování však bylo poměrně těsné (10 pro, 6 proti). V rozpravě zazněla námitka, že se jedná o práci, kterou již dělají faráři na sborech. V právní komisi se diskutovalo o tom, zda se práce kazatele pro humanitární aktivity nebude překrývat s činností Diakonie. Zástupce SR, přítomný na jednání komise, pak vysvětlil, že zřízením tohoto místa ČCE mj. proklamuje, že je zde také pro lidi vyloučené a diskriminované. V hlasování se většina přítomných zdržela, tento výsledek má ale pouze informativní charakter, protože v té době nebyla komise kvůli absencím usnášitelná. Zápis z jednání hospodářské komise se o žádné diskusi k tomuto návrhu nezmiňuje, komise jej nicméně doporučila přijmout v lehce pozměněném znění, ze kterého bylo patrné, že se toto místo zřizuje na 33% pracovního úvazku.

Při jednání v plénu byl opravný návrh hospodářské komise zamítnut, protože úvazek se určuje až při povolání konkrétního kazatele. K původnímu návrhu nebyla otevřena rozprava a byl přijat zřejmou většinou hlasů jako **Usnesení č. 58**. K druhému návrhu SR, totiž povolat na pozici kazatele pro menšiny Mikuláše Vymětala, není zaznamenána diskuse ani v komisích, ani v plénu. Zápis uvádí pouze přehled stanovisek komisí: Komise A volbu doporučila, komise C nikoliv (hlasování zde dopadlo 7x0x7), komise D se k tomuto návrhu nevyjádřila. Mikuláš Vymětal dostal příležitost, aby se osobně představil poslancům synodu a nejspíše zodpověděl dotazy z pléna, to ovšem zápis neuvádí. Následovalo tajné hlasování, ve kterém byl Mikuláš Vymětal výraznou většinou (57x1x5) zvolen na třetinový pracovní úvazek na období od 1. 9. 2015 do 31. 8. 2016 (viz **Usnesení č. 13**).

Vzhledem k tomu, že místo kazatele pro menšiny bylo obsazeno na jeden rok, zabýval se 34. synod na svém 2. zasedání (v květnu 2016) opakovanou volbou Mikuláše Vymětala na tuto pozici. Vymětal synodu představil svou dosavadní

činnost v Tisku 19/B, ze kterého vyplývá, že velkou část pracovního času věnoval pomoci uprchlíkům - návštěvám v detenčních táborech, organizaci sbírek humanitární pomoci a účasti na demonstracích proti xenofobii a za dobré soužití s muslimy. Dále se podílel na romských bohoslužbách a podobných shromážděních, intenzivně přednášel a komunikoval s médii. Také vařil polévku pro bezdomovce a angažoval se v problematice sociálně vyloučených (téma inkluzivního školství, projekt sociálního bydlení). Pojednal také o nesplněných předsevzetích a výhledech do budoucna. Tisk dále obsahuje vyjádření SR, která zhodnotila dosavadní práci kazatele pro menšiny velmi kladně, navrhla proto opětovnou volbu a doporučila zvýšit úvazek na 50%. Předložila také lehce upravený návrh povolací listiny. Jediná výhrada se týkala ne zcela hladké komunikace mezi kazatelem a ústředím.

Návrhem se zabývaly teologická a právní komise. Zpráva Mikuláše Vymětala se setkala vesměs s pozitivními ohlasy, obě komise jednomyslně podpořily návrh na opakovanou volbu. V teologické komisi se ozvaly hlasy, že by měl být Mikuláš Vymětal zvolen na delší dobu, opravný návrh ale nebyl podán. Samotná volba (a s ní spojené hlasování o zvýšení pracovního úvazku) proběhla bez diskuse, Mikuláš Vymětal byl zvolen výraznou většinou hlasů (52 pro 2 proti 3 neplatné). Zdá se tedy, že Vymětal svým nasazením a zkušeným přístupem ke svěřené činnosti rozptýlil počáteční pochyby o smysluplnosti a potřebnosti tohoto kazatelského místa.

2.4 Imigrace a uprchlictví

2.4.1 26./2. – 28./1. (1990-1993)

Problematikou přistěhovalců a zejména uprchlíků se církve zabývala už od počátku 90. let. Vzhledem k právě probíhající válce v Jugoslávii a migraci, vyvolané rozpadem Východního bloku, se jednalo o naléhavou výzvu, na kterou musela církve zareagovat, ačkoliv neměla s činností tohoto druhu žádné zkušenosti. Pomoc uprchlíkům tak vycházela hlavně z iniciativy sborů a jednotlivců, SR také disponovala fondem pomoci potřebným ve světě, který sloužil hlavně k tomuto účelu.⁵⁴ Rozhodujícím krokem v této oblasti ovšem bylo zřízení Diakonie ČCE, ke kterému došlo už v roce 1989. Ta pak pochopitelně převzala většinu agendy, související s pomocí uprchlíkům a s církví spolupracovala obvykle přímo na úrovni sborů. V synodních materiálech se proto o této problematice píše poměrně zřídka. Většinou se ale jedná o stručné zmínky ve zprávě SR⁵⁵ nebo některého z jejích poradních odborů, ke kterým byla málokdy otevřena rozprava, a většinou je synod pouze vzal na vědomí.

⁵⁴Z tohoto fondu bylo ale také například poskytováno stipendium studentům teologie z rozvojových zemí.

⁵⁵O pomoci uprchlíkům pojednává ve svém referátu 2. náměstek synodního kurátora.

V roce 1990 pověřila SR koordinací práce pro uprchlíky PO mírový (později přejmenován na PO pro aktuální společenské záležitosti). Ve své zprávě pro 27. synod (červen 1991) se odbor zmiňuje o tom, že hodlá uspořádat kurz a cyklus seminářů pro kazatele, věnované problematice pomoci utečencům. Také porovnal situaci v českých uprchlických táborech s těmi v zahraničí (hlavně Německu a Rakousku) a vypracoval seznam doporučení pro správce těchto táborů. Při obou těchto úkolech odbor vydatně těžil ze spolupráce se zahraničními ekumenickými partnery, zejména v oblasti know-how. 27. synod také na návrh konventu Brněnského seniorátu vyzval sbory, „aby se více otevíraly příslušníkům jiných národů“.⁵⁶

Kromě výše zmíněných činností se církev angažovala také v repatriaci Čechoslováků, kteří uprchli do ciziny nebo byli nuceni emigrovat v době totality. 26. synod na svém 3. zasedání v listopadu 1990 proto vyzval sbory, aby se více zapojovaly do programů pro imigranty a navracející se krajany (**Usnesení 132**). Bohužel jsem v zápise nenašel žádné podrobnosti o tom, kdo tento návrh podal, ani o průběhu rozpravy a hlasování.

2.4.2 30./1. - 34./1. (1999-2015)

Dalším výraznějším počinem byla zpráva PO evangelizačního o situaci uprchlíků v ČR, která byla předložena na 1. zasedání 30. synodu. V úvodní části jsou uvedeny biblické důvody, zavazující ČCE pomáhat uprchlíkům. Dále upozorňuje, že kromě vnějšího (oficiálního) přijetí uprchlíků, které stanovuje zákon, je potřeba i vnitřní přijetí - vytvoření prostředí, ve kterém příchozí mohou nalézt svůj domov. Právě to by měl být primární úkol církve ve vztahu k uprchlíkům. Zpráva vyzývá ke spolupráci církve s Poradnou pro uprchlíky Českého helsinského výboru. Ta poskytovala pomoc především cizincům, kterým nebyl přiznán status uprchlíka a kteří tím pádem neměli žádný nárok na podporu, nemohli opustit uprchlický tábor ani pracovat. Těživou situací lidí, kteří se takto dostali do stavu „právního vakua“, působivě líčí přiložený dopis Českého helsinského výboru. Na závěr je ve zprávě navržena řada způsobů, jak může církev na různých úrovních pomoci (např. poskytnout finance, pomoci s integrací, nabídnout bydlení, poskytnout patronát či pěstounskou péči, zaplatit školné,...).

Synod tuto zprávu přijal a ve svém **Usnesení č. 26** pověřil synodní radu, aby „podle potřeby uvolňovala peněžní částky z Fondu potřebných ve světě na konto Poradny pro uprchlíky při Helsinském výboru“.⁵⁷ Zpráva byla také zaslána sborům, které se různým způsobem rovněž zapojily do pomoci uprchlíkům.

⁵⁶Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 27. synod ČCE (1991) s. 208 Diskuse v komisích ani v plénu k tomuto návrhu zřejmě neproběhla.

⁵⁷Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 30._1. synod ČCE (1999) s. 211

V následujících letech Diakonie ve spolupráci s Helsinským výborem rozběhla projekt pomoci uprchlíkům, o čemž stručně informovala SR ve své zprávě pro 4. zasedání 30. synodu (květen 2002). Další informace o tomto projektu uvádí Diakonie ve své zprávě pro 3. zasedání 31. synodu (květen 2005). Kromě přímé pomoci azylantům při shánění bydlení a zaměstnání, Diakonie také organizovala besedy ve sborech a školách, čímž jednak zvyšovala povědomí o této problematice ve společnosti a jednak touto cestou oslovovala dobrovolníky. V roce 2004 také spustila osvětovou kampaň o AIDS v uprchlických táborech a ve spolupráci se sborem v České Lípě poskytovala konzultace žadatelům o azyl.

V dalších letech se synod zabýval tématem spíše okrajově. V roce 2009 byl na 3. zasedání 32. synodu podán návrh z pléna, aby byla v církvi vyhlášena sbírka, určená na pomoc cizincům v sociální nouzi. Návrhem se zabývala hospodářská komise, která jej podpořila, navrhla ale úpravu spočívající v upřesnění, že tato sbírka je dobrovolná. Synod pak tento upravený návrh zřejmou většinou hlasů přijal a pověřil SR, aby zajistila, že výtěžek sbírky bude účelně využit. Bohužel se materiály dalších synodů o této sbírce již nezmiňují, takže se mi nepodařilo zjistit, k jakému účelu byla použita.

V roce 2014 informovala SR ve své zprávě pro 4. zasedání 33. synodu o kauze mladé ukrajinské ženy, pro kterou se s přispěním ČCE (především sborů v Českém Brodě a v Benešově) podařilo vyjednat trvalý pobyt. Šlo o matku tří dětí, které byla zamítnuta u všech instancí žádost o azyl a měla být proto vyhoštěna zpět na Ukrajinu. Zde jí ale hrozilo vězení kvůli její dřívější kariéře v pornoprůmyslu (šíření pornografie je na Ukrajině trestné).

O tzv. migrační krizi se na synodu, pokud je mi známo, mluvilo pouze jednou. V roce 2015 vypracoval PO pro aktuální společenské záležitosti návrh prohlášení, který předložil 1. mimořádnému zasedání 34. synodu. Prohlášení v úvodu odsuzuje teroristické útoky a vyjadřuje účast pozůstalým jejich obětí. Vyjadřuje ale také před prvoplánovým spojováním těchto útoků s uprchlíky v nouzi a vyjadřuje své znepokojení nad tím, že různí populisté této situace využívají ke zvýšení svého vlivu na českou společnost. Dále oceňuje všechny, kdo se zapojili do pomoci uprchlíkům doma i v zahraničí a vyzývá instituce, aby při zajišťování bezpečnosti nepřestaly brát ohled na lidskou důstojnost.⁵⁸ Prohlášení končí odkazem k Mt 25; 35-36 a přesvědčením, že hodnoty, v tomto podobenství vyjádřené, jsou jedním ze základů evropské civilizace.

⁵⁸Soudím, že tato věta byla reakcí na podmínky v detenčních zařízeních, kde museli někdy zadržení strávit několik měsíců ve velmi neuspokojivých podmínkách.

2.4.3 Prohlášení synodní rady

V posledních letech se začala SR opět více vyjadřovat ke společenské situaci veřejnými prohlášeními. V nich stojí na straně těch, kdo se ze strany většinové společnosti setkávají s nedůstojným jednáním nebo přímo čelí diskriminaci, zejména pokud je důvodem sociálního vyloučení jejich národnost nebo vyznání. SR tak bytostně odmítá klerikalismus, který usiluje o privilegované postavení církve ve společnosti a ostatní náboženství či cizorodé kulturní vlivy vnímá jako ohrožení, kterému je třeba vzdorovat. Proto se (pro některé členy církve asi nepochopitelně) opakovaně zastala muslimů, ať již těch, kteří zde dlouhodobě žijí nebo nově příchozích.

V roce 2014 tak vydala prohlášení k policejnímu zásahu v muslimských modlitebnách.⁵⁹ Označila jej za neprofesionální a zbytečné narušení bohoslužebného prostoru. Policii vyzvala k omluvě za chybný postup, v samotném vyšetřování ji ale podpořila s tím, že lidé, šířící nenávistnou ideologii nemají nárok odvolávat se na náboženské svobody.

V následujícím roce se SR několikrát vyjádřila k uprchlické krizi a s ní spojenému dění. V prvním prohlášení z června 2015 kritizuje českou politickou reprezentaci za nedostatek odvahy a šíření strachu mezi občany. Dále uvádí, že pomoc lidem v nouzi chápe jako součást víry v Boha. Na závěr vyjadřuje ochotu ČCE zapojit se do bezprostřední pomoci i následné integrace uprchlíků. Od státu očekává, že k tomu připraví právní rámec.

Další stanovisko vydala společně s Diakonií. Šlo spíše o informační text, který představuje aktivity, které církve a Diakonie pro uprchlíky dělají či připravují a uvádí způsoby, jak při nich mohou pomoci dobrovolníci. Jednalo se o finanční a personální podporu, směřující do velkých uprchlických táborů v zahraničí, materiální sbírku a organizaci zájmových činností pro lidi, držené v detenčních centrech a vzdělávání ohledně pomoci s integrací azylantů.

V říjnu 2015 napsala SR dopis předsedovi vlády, ve kterém upozornila na neuspokojivou situaci v detenčním zařízení Bělá - Jezová a vyzvala ho k zajištění nápravy nepravostí, ke kterým tam dochází. Opírala se při tom o zprávu ombudsmanky Anny Šabatové, která uvedla, že v tomto zařízení dochází k porušování Evropské úmluvy o lidských právech a Úmluvy o právech dítěte.

⁵⁹Jednalo se o razii, kterou provedl ÚOOZ během páteční bohoslužby. Policie při ní zadržela několik osob, které se měly podílet na překladu a vydání knihy kontroverzní *Základy ta-uhidu*, která údajně hlásá náboženskou nesnášenlivost.

2.5 „Spor o bolševika“

2.5.1 26./2. - 28./1. (1990-1993)

Jedním z největších témat prvních porevolučních synodů bylo pochopitelně zhodnocení toho, jakou roli hrála církev ve společnosti za totality. S tím souvisí také úvahy, jak se postavit k individuálním i kolektivním selháním – zda z nich vyvodit důsledky, vůbec se k nim nevracet, nebo zvolit nějakou střední cestu. Jako východisko pro rozpravu posloužila zpráva, kterou SR předložila na 2. zasedání 26. synodu v lednu 1990. V té se píše, že většina církve nešla konfrontační cestou “politické diakonie”, ale cestou kající - útlak ze strany státu chápala jako trest, který je třeba nést, ale zároveň zachovat věrnost evangeliu za všech okolností. Církevní představitelé se cítili být zavázáni tento postoj dodržovat a v řadě zápasů obstáli se ctí. Dopustili se ale také vážných lapsů, které není možné prostě přejít - jako příklad uvádí zpráva udělení důtky 17 signatářům Charty 77 a vydání „Teologických tezí učitelů Komenského fakulty“.⁶⁰ Porevoluční situaci chápala SR jako novou šanci, kterou je třeba přijmout s vděčností a s pokáním za selhání, kterých se církev dopustila. Kategoricky tak odmítla možnost udělat za minulostí tlustou čáru.

Téma, které SR svou zprávou otevřela, vyvolalo na synodu bouřlivou diskusi. Dlouze se debatovalo o povaze výše zmíněné důtky - zda byla pragmatickým krokem, jak předejít odebrání státního souhlasu signatářům (tedy zda šlo ze strany církve o formalitu) nebo výrazem slabosti. Na stávající SR se snesla kritika za to, že setrvala v kurzu, nastaveném v roce 1977 a že důtku dosud neodvolala. Několik řečníků dokonce požadovalo rezignaci SR, což vyústilo v hlasování o důvěře (viz níže). Nejvíce se diskutovalo o povaze pokání, které by měla církev vykonat, mnozí zúčastnění poukazovali na to, že pokání není možné někomu nařizovat, jiní naopak varovali před přílišnou benevolencí a apatií. Bývalý člen SR, který byl jedním z účastníků synodu přítomen, přijal svůj díl viny za rozhodnutí, učiněná v normalizační době. Požadoval ale, aby se o tom, do jaké míry byla učiněna oprávněně, nerozhodovalo hlasováním, ale na základě bádání. To byla relevantní připomínka – synod uznal tuto připomínku jako relevantní a hlasovalo se tak pouze, zda zrušit důtku. Většina se vyslovila pro zrušení, výsledek ale nebyl zcela jednoznačný (60 pro 17 proti 18 se zdrželo). Bádáním v pramenech a zhodnocením činnosti církve v letech 1945-1989 (“v hlavách i v údech”) byla pověřena tzv. Komise o cestě víry (**Usnesení 72**). Závěry komise měly mít ráz spíš instruktivní než legislativní, šlo o to, aby církev prošla pokáním a smířením,

⁶⁰Těmito kroky se vedení církve i teologické fakulty distancovalo od směřování Nové orientace (hlavní teologické opory československé opozice) a de facto zaujalo prorežimní stanovisko. Srv. DINUŠ, *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování STB*, s. 50

ne o nalezení a potrestání viníků. Celkově byla na synodu patrná smířlivá nálada, což je patrné i z hlasování o důvěře SR. Synod dospěl k závěru, že bude spravedlivější hlasovat o každém členovi zvlášť. Důvěra byla vyslovena všem členům SR, u žádného z nich podíl hlasů proti nepřekročil 25%.

26. synod se na svém 2. zasedání dále zabýval otázkou, zda umožnit synodnímu seniorovi Josefu Hromádkovi účast ve Vládě národního porozumění. Oznámení tohoto záměru vyvolalo v církvi bouřlivou odezvu, která se vyvinula v hluboký spor.⁶¹ Příčinu tohoto vývoje je třeba do značné míry vidět v tehdejšímu chápání politické aktivity jako výrazu strachu nebo prospěchářství. Také z jednání synodu je patrná nervozita církve, která se ocitla v nezvyklé situaci, kdy byla přizvána k účasti na politickém životě porevoluční společnosti a vyzvána, aby se její zástupci zapojili do dialogu mezi odcházející a nastupující politickou reprezentací. Zdá se, že hlavní starost poslanců synodu byla, aby se církev, která si za cenu velkých osobních i kolektivních obětí udržela relativně čistý štít v době totality, ihned po revoluci nezkompromitovala nějakou formou klerikalismu. O Hromádkově záměru, vstoupit do vrcholné politické funkce se na synody dlouze diskutovalo. Většina poslanců považovala Hromádkovo rozhodnutí za správné, ale riskantní, byla proto stanovena podmínka, že Hromádka nebude po dobu svého politického působení vykonávat funkci synodního seniora (aby se minimalizovalo propojení církve a vlády). Toto rozhodnutí mělo být považováno za precedent pro podobné situace v budoucnu. Následovalo hlasování (s přesvědčivým výsledkem 82:11), kterým se synod usnesl, že vysílá Josefa Hromádku ke službě ve vládě.

Otázkou viny a pokání se zabýval 26. synod i na svém 3. zasedání v listopadu 1990 a 27. synod v červnu 1991. Diskuse byla bouřlivá a padaly už podstatně důraznější návrhy, než na minulém synodu. Opět byl vznesen požadavek na rezignaci SR, na což reagoval J. Hromádka tím, že dal svoji funkci k dispozici. Poslanci synodu jej ale přesvědčili, aby nerezignoval a tento návrh v hlasování zavrhl (poměrem hlasů 69 pro 25 proti 5 se zdrželo). Toto rozhodnutí pak synod vyjádřil v **Usnesení č. 122**. Velké kontroverze vzbudil návrh na provedení lustrace všech církevních pracovníků. Podle návrhu měla být lustrační osvědčení předložena pastýřské radě, která by pak řešila případy těch, kdo jej nedostali. Také tento návrh měl mnoho odpůrců a v hlasování byl zamítnut (25 pro 66 proti 9 se zdrželo). Část řečníků ale vyjádřila i přesně opačný názor, aby se v minulosti nepátralo, aby se církev omluvila za své viny jako celek a činila pokání tím, že bude pracovat ve shodě s evangeliem. Žádný konkrétní návrh z této pozice ale

⁶¹Ve zprávě SR se píše, že „církev je stravována svárem“. Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 26._2. synod ČCE (1990) s. 16

nevzešel. Nakonec se prosadil návrh, aby se spolupracovníci StB svěřili Pastýřské radě, která je vyzpovídá a doporučí jim formu pokání. Synod je k tomu měl ale pouze vyzvat – k pokání mělo dojít na základě vlastního rozhodnutí, ne příkazem. Synod tento návrh přijal jako **Usnesení č. 111**.

Přesvědčení, že je nutné, aby se církev omluvila národu a svým členům za podíl na útlaku vyjádřilo více poslanců. Zazněl také požadavek, aby synod odvolal i zbývající dokumenty, kterými církev vyjadřovala podporu režimu.⁶² O žádném z těchto návrhů se nehlasovalo, částečně se ale odrazily v Poselství, kterým se synod znovu staví za prohlášení „Synod svému národu“⁶³ a oceňuje práci Charty 77 i všech lidí, kteří pomáhali perzekvovaným. Poslanci synodu vyznávají, že každý z nich nějak selhal a vyzývají ty, kdo spolupracovali s StB, aby to vyznali svým bratřím a sestrám. Odmítají ale osočování a nátlak, jako vhodnou formu vidí zpovědní praxi Jednoty bratrské. V **Usnesení č. 106** synod vyjádřil lítost nad dopisem, kterým se SR v roce 1972 distancovala od poselství 16. synodu a od členů církve, stíhaných státní mocí. Ostatní členy církve nabádala, aby neodporovali „platným zákonům“. Synod se omluvil všem, koho se tento dopis týkal a vyjádřil přesvědčení, že byla chyba, když 17. synod tento dopis schválil.

Další téma, kterým se synod zabýval, byla otázka vztahu ČCE ke Křesťanské mírové konferenci (KMK). Ta byla nakonec shledána natolik zdiskreditovanou, že synod rozhodl o vystoupení z této organizace (**Usnesení č. 133**). Nedůvěra vůči křesťanskému i sekulárnímu marxismu se projevila i v návrhu na zrušení PO mírového, ten ale neprošel. Na druhou stranu synod napsal dopis Miroslavu Štěpánovi a nabídl mu možnost rozhovoru a přijetí, v dopise vyjadřoval naději, že nalezne cestu k Bohu. PO teologický vypracoval stanovisko k účasti farářů na politickém životě. Podporuje občanskou angažovanost, ale nedoporučuje, aby faráři vstupovali do politických stran. Tento postoj zdůvodnil odbor komplikací „role zpovědníků a představitelů jednoty v Kristu“.⁶⁴

Řešil se také vztah církve k farářům bez státního souhlasu. Ti byli vnímáni jako samostatná skupina duchovních, ze které byli přizváni (přes některé námitky) na synod 3 zástupci.

Na 1. zasedání 28. synodu (v říjnu 1993) představila komise, pověřená 26. synodem zprávu, nazvanou *Cesta církve v letech 1945-1989*. V úvodu zprávy jsou představeny cíle komise – analyzovat vztahy mezi církví a státem a provést teologickou reflexi situace, kterou církev prošla. Zpráva také zmiňuje značnou

⁶²Šlo např. o „pastýřské listy“ členům Nové orientace, kterými byli vyzýváni, aby své názory veřejně nešířili.

⁶³Tento dokument přijal v únoru 1969 16. synod jako své poselství. Ostře v něm odsuzuje okupaci Československa a hlásí se k politickému směřování Pražského jara.

⁶⁴Viz ÚA ČCE, AF SR ČCE 26._2. synod ČCE (1990) s. 104

necht' členů církve sdílet své zkušenosti a vědomosti. Upozorňuje, že bez kritického zhodnocení vlastní minulosti nemůže být církev autentická. Nejde pouze o zjištění a přiznání chyb, komise se stejně živě zajímá o svědectví osobních zápasů a odvahy, o chvíle, kdy do nelehké situace zněl prorocký hlas. Následují chronologicky řazené kapitoly, stručně představující dílčí periody zkoumaného období, pochopitelně soustředěné na život církve a na její roli ve společnosti. První kapitola pojednává o období 1945-1948. Píše se zde, že evangelíci byli většinou stoupenci Masarykovy a Benešovy politiky a že se hojně účastnili odboje. Přestože se řada z nich stala po válce komunisty, únorový převrat schvalovali pouze jednotlivci. Je zde také představena snaha J. L. Hromádky formulovat poslání církve, žijící pod vládou komunismu a kritika tohoto pojetí Boženou Komárkovou.

K období 1948-1953 zpráva uvádí, že církev musela bojovat o své presbyterní zřízení⁶⁵ a proti zneužívání odkazu reformace komunisty. Oběti teroru ovšem došly málokdy zastání, přestože např. kulaci tvořili jádro většiny sborů.

Léta 1953-1971 byla pro církev zlomová – začalo být jasné, že státní moci jde o vymýcení náboženství ze společnosti. To spolu s určitým uvolněním poměrů v 60. letech přimělo církev k větší společenské angažovanosti, jejímž hlavním aktérem byla Nová orientace (NO). Ta měla mj. zásadní podíl na tom, že v roce 1963 neprošel zákon o rodině, který měl stanovit povinnou výchovu dětí k ateismu a socialismu. Srpen 1968 nepřinesl konec této aktivity, naopak - ČCE patřila k těm, kdo se s okupací odmítali smířit nejdéle, takže navzdory tlaku ze strany státu se ještě v roce 1971 zastávala reformní program Pražského jara.

Změna stanoviska pak ovšem přišla téměř skokově – kapitola, věnovaná normalizaci (1971-1985) začíná citací prohlášení SR z února 1972, ve kterém pod nátlakem vyzvala k opětovnému sblížení církve a státu. Státní moc využívala vedení církve k perzekuci demokraticky smýšlejících členů a skupin (NO, SČED, různé mládežnické organizace). Oficiální stanovisko církve, že jejím posláním není politický zápas, ale zvěstování evangelia, se rozšířil i mezi členy církve. Také proto měl zásadní počín československé opozice – sepsání Charty 77, v církvi mizivou podporu. Zpráva připomíná společnou kampaň představitelů církve a KEBF proti signatářům Charty a „dopisu 31“⁶⁶ jako ilustraci, jak dalece se církev integrovala do státního represivního systému. Odcizení mezi církevními představiteli a alternativními proudy vedlo ke vzniku „podzemní církve“, jejíž život se odehrával na různých neoficiálních setkáních.

⁶⁵Jak důležité bylo tento demokratický prvek v církvi, se ukázalo v 70. letech, kdy právě presbyterně-synodní zřízení komplikovalo snahy státní moci obsazovat důležité funkce loajálními lidmi. Srv. DINUŠ, s. 49

⁶⁶Šlo o prohlášení 31 členů ČCE, kteří upozorňovali na to, že vedení církve slouží zájmům státní moci.

Kapitola, věnovaná posledním rokům totality uvádí, že církev měnila svá stanoviska se značnou setrvačností. SR sice jednala se státem o možném uspořádání vztahů, nebrala při tom ale v potaz stanoviska a aktivitu církevního disentu a od kárných opatření proti němu užitých za normalizace se také nedistancovala. Reputaci si ale církev vylepšila v listopadu 1989. Šťastná náhoda umožnila právě zasedajícímu synodu, aby jako první odsoudil násilné potlačení demonstrace na Národní třídě a žádal odstoupení komunistické vlády. Mnoho evangelíků se během revoluce zapojilo do politických aktivit na různých úrovních, zpráva také zmiňuje spor, který v církvi vyvolalo povolání synodního seniora do vlády.

Závěrečná kapitola nabízí podněty pro reflexi a výhled do budoucna. Komise nepředkládá vlastní postoje (nebo se o to aspoň snaží), ale klade otázky, které mají církvi coby společenství i jednotlivcům posloužit jako východisko o diskusi a zamyšlení, v čem církev obstála, v čem selhala a jak může prožitá zkušenost obohatit vnímání svobody, společenské zodpovědnosti, ekumeny a poslání hlásat evangelium.⁶⁷

O dokumentu se ale prakticky nediskutovalo. Synod jej vzal na vědomí a v materiálech, zaslaných do sborů doporučil text členům církve ke studiu. Z pro mne nepochopitelných důvodů samotný elaborát rozeslán nebyl, zájemci si jej mohli přečíst v kanceláři SR.⁶⁸ Dále byl odhlasován návrh SR, aby se komise zaměřila také na zahraniční ekumenické vztahy ve sledovaném období na oficiální i neoficiální rovině. Komise pokračovala v činnosti další 3 roky dle plánu, který představila ve své zprávě pro 29. synod (1994). Její členové individuálně zpracovávali dílčí témata, jako např. okolnosti vzniku knihy *Zásady Českobratrské církve evangelické* nebo podrobnosti o udělování a odebírání státních souhlasů. Komise představila výsledky své činnosti na 3. zasedání 29. synodu a požádala o souhlas s ukončením činnosti. Synod této žádosti vyhověl a vyzval komisi, aby své materiály předala ÚCK k archivaci (**Usnesení č. 33**).⁶⁹

⁶⁷Osobně považuji zprávu za velmi zdařilou osnovu pro podrobnější bádání (které stále probíhá). Jejím hlavním kladem je spojení vysoké informační hodnoty a stručnosti, což z ní činí čtivý a přehledný dokument. Vzhledem k rozsahu se nevyhnula určitým zjednodušením (SR vs. Nová orientace), podařilo se jí ale vystihnout mnohovrstevnatost církevního života a nastínit dilemata, kterými církev na různých rovinách procházela.

⁶⁸Na tuto skutečnost, stejně jako na absenci diskuse upozornil předseda komise Pavel Keřkovský ve zprávě pro 29. synod. Uvedl také, že malý zájem o tento dokument odráží celkový nezájem církve mluvit o své minulosti. Srv. ÚA ČCE, AF SR ČCE 29._synod ČCE (1994) Tisk č. 20.

⁶⁹Synod opět neprojevil přílišnou snahu zpřístupnit výsledky bádání církevní veřejnosti. Důvodem mohlo být, že téma vztahu církve a státu za totality bylo v 90. letech ještě příliš čerstvé a chyběl odstup, který je často pro kritické zhodnocení minulosti nezbytný.

2.5.2 31./4. - 32./3. (2006-2009)

Komise „Cesta církve“ byla znovu povolána v roce 2006. Podnět k tomu dal konvent Pražského seniorátu, který ve zdůvodnění uvedl, že po roce 1993 se objevilo velké množství relevantního materiálu v archivech státních instancí, ve sborech a v ekumeně. Komise měla nový materiál zpracovat a předložit výsledky bádání do 2. zasedání 32. synodu (tj. do května 2008). Výchovná komise návrh podpořila a synod jej následně přijal jako **Usnesení č. 32**. Složení komise se částečně obměnilo, jejím novým předsedou se stal Pavel Hlaváč.

Na 1. zasedání 32. synodu (v květnu 2007) předložila komise průběžnou zprávu o své činnosti. Představuje hlavní zdroje, ze kterých čerpá, tedy zejména fondy Národního Archivu, Archivu Ministerstva vnitra a archivu Synodní rady. Komise také představila osnovu, podle které shromážděné poznatky třídila a tematizovala. Na závěr zprávy komise ujišťuje, že jejím záměrem není pouze rozkrývat případy selhání a kolaborace, ale také přinášet svědectví o odvaze a solidaritě. Za tím účelem se obrací na sbory i jednotlivé členy ČCE s prosbou, aby pomohli shromáždit materiály, které toto dokumentují (např. protestní a solidarizační dopisy, podepsané členy sborů). Synod zprávu komise přijal a podpořil její záměr pro další práci, s tím, že výsledky budou předloženy na 2. zasedání (viz **Usnesení č. 26**).

O rok později předložila tedy komise další zprávu, ve které vyslovila odhad, že práce bude trvat nejméně pět let a podala návrh na zřízení postu koordinátora, který by pracoval na částečný úvazek, hrazený z grantu. Komise vypracovala návrh žádosti o tento grant. Zpráva také informuje o nové spolupráci s Akademií věd, Křesťanskou akademií a s několika nezávislými historiky. Ke shromažďování materiálů ze sborových archivů se komise zatím nedostala a požádala v této věci o pomoc synod a Synodní radu. Synod vzal zprávu na vědomí a podpořil komisi v další práci, ze zápisu ale nelze vyčíst, jestli tím vyhověl také požadavku na zřízení místa koordinátora a na spolupráci SR při shromažďování sborových archiválií.

Ke zřízení místa koordinátora nicméně došlo, stal se jím předseda komise Pavel Hlaváč. Toto opatření se projevilo výrazným zefektivněním práce – komise ve své zprávě uvádí seznam archivních fondů, které za uplynulý rok zpracovala, jedná se o úctyhodný objem materiálů. Naplno se také rozběhla publikační činnost, synodu byla přestavena první ucelená brožura *Cesta církve I*. Dále komise vydávala dílčí studie a seznamy (např. seznam studentů KEBF, vyloučených ze studia nebo studie o kádrování farářů komunistickým režimem), celkem 10 tisků. Dle zprávy se komise hodlala dále zaměřit na metody nátlaku a manipulace ze strany představitelů režimu a na projevy těchto praktik v životě církve. Předseda komise si na závěr postěžoval, že odměna za práci koordinátora nedosahuje sjednané výše.

Na 3 zasedání 32. synodu v roce 2009 představila komise osnovu 2. dílu *Cesty církve* a upozornila na přetrvávající nízkou ochotu sborů spolupracovat na shromáždování podkladů. Zápisy z dalších synodů se už o komisi nezmiňují, ta ale pokračovala ve své práci a výstupy svého bádání průběžně publikovala v edici *Knižnice studijních textů ČCE*. *Cesta církve* čítá 8 dílů, poslední vyšel v roce 2017. Je koncipována jako sborník, každý díl přináší 7-10 příspěvků, dělené do 3 skupin – studie, vzpomínky a dobové dokumenty. Nezdá se, že by jednotlivé díly měly ucelenou chronologickou nebo tematickou kompozici, volba obsahu se patrně odvíjela od toho, k jakému tématu již byl zpracován veškerý dostupný materiál a jistě také od časových možností autorů, protože většina z nich se této práci věnovala ve svém volném čase.

3. Metodika sociologického průzkumu

V této kapitole je vysvětleno, jak probíhalo dotazníkové šetření, kterým jsem zjišťoval, jaké názory se na zkoumaná témata vyskytují mezi členy ČCE. Po odborné konzultaci jsem stanovil jako reprezentativní vzorek členů církve nejméně 300 respondentů. Aby měl průzkum co největší vypovídající hodnotu, považoval jsem za nezbytné, aby byly zastoupeny sbory ze všech seniorátů. Také jsem se rozhodl, že dotazník vyhotovím v elektronické i v papírové formě, abych z průzkumu nediskvalifikoval ty, kdo nepoužívají počítač. Možnost zaslat dotazník hromadně do všech sborů jsem zavrhl, protože jsem se obával nízké návratnosti. Rozhodl jsem se tedy vytvořit výzkumný soubor metodou záměrného výběru 28 sborů tak, aby každý seniorát byl zastoupen dvěma sbory. Původně jsem zamýšlel sestavit výzkumný soubor tak, aby byly rovnoměrně zastoupeny venkovské, městské a velkoměstské sbory. Kvůli komplikovanější administrativě, spojené s distribucí papírových dotazníků, vyžadující značnou součinnost faráře (či jiného člena sboru), jsem se nakonec rozhodl oslovit sbory, s jejichž faráři se osobně znám a mohl jsem tak předpokládat, že se svěřeného úkolu zhostí zodpovědně.

Samotný dotazník má formu série tvrzení, se kterými respondent vyjadřuje míru souhlasu či nesouhlasu. Škála nabízených odpovědí je pětistupňová – od „Zcela souhlasím“ po „Vůbec nesouhlasím“. Ke každému tématu se vztahuje 4-5 tvrzení, která pokrývají hlavní otázky, objevující se v diskusi. Na závěr je ještě baterie identifikačních otázek. Kromě klasických statistických údajů (pohlaví, věk, vzdělání) jsem požádal respondenty také o sebecharakteristiku prostřednictvím 12 kategorií. Těmi se snažím postihnout různé tradice a vyznavačské proudy, přítomné v církvi. Jedná se o směs kategorií eklesiologických (luterán, reformovaný, pietista,...)⁷⁰ a sociologických (konzervativní, liberální, tradiční,...). Pomocí podobných kategorií mají respondenti také označit svůj sbor. Cílem je zjistit, zda lze vysledovat nějakou souvislost mezi tím, jak respondenti vnímají svou evangelickou identitu a jejich etickými postoji. Zajímavou přídanou hodnotou průzkumu je, že se na něm ukáže, jestli je pro dnešní evangelíky příslušnost k historicky zavedeným konfesím a duchovním proudům protestantismu důležitá, nebo se jedná o přežitý koncept, který v jejich myšlení nerezonuje.

Vyhodnocení průzkumu má statistickou a analytickou část. V té první je představeno, jak jsou odpovědi na jednotlivá tvrzení zastoupeny v celém souboru a

⁷⁰Inspirací pro jejich výběr mi byla stať Jana Čapka *Teologické a vyznavačské proudy v knize Církev v proměnách času 1969-1999*.

v jeho různých segmentech.⁷¹ Analytická část tyto výsledky interpretuje a pokouší se na jejich základě vysledovat názorové proudy a tendence v etických postojích členů ČCE.

⁷¹tj. jak se liší odpovědi z různých seniorátů, věkových kategorií, atd.

4. Jaké sociálně-etické otázky si klade ČCE?

Při sestavování dotazníku vycházím především ze dvou zdrojů: První jsou materiály, kterými jsem se zabýval v první části této práce – tisky a zápisy ze synodů a prohlášení SR. Největší pozornost věnuji zápisům, protože je z nich možné vyčíst různé názory, které se ke zkoumaným tématům objevují. Diskusi, která v církvi probíhá, sleduji také v církevním tisku. Zaměřil jsem se na dvě periodika – *Evangelický týdeník „Kostnické jiskry“* a měsíčník *Protestant*. Ani jedno není přímo vydáváno církví, ovšem jádro aktivních příspěvatelů tvoří členové ČCE. Oba magazíny věnují velkou pozornost aktuálnímu společenskému dění, vycházejí v nich reakce na přijatá usnesení a prohlášení, a poskytují značný prostor pro polemiky a názorové výměny mezi příspěvateli.

Pro účely sestavení dotazníku jsem každé téma rozčlenil do několika okruhů, ke kterým je vždy připomenuto oficiální stanovisko církve a shrnuta diskuse na synodech a v tisku. Následuje představení výzkumných otázek, které si k dané problematice kladu, a formulace tvrzení, se kterými hodlám konfrontovat respondenty ankety.

4.1 Manželství a rodina

4.1.1 Církevní a civilní sňatek

Po revoluci se jednalo hlavně o církevních sňatcích, při kterých nově farář převzal také roli státního úředníka. Bylo potřeba zajistit, že stvrzování manželství se nestane povinností církve a že bude moci trvat na svých podmínkách, za kterých je možné církevní sňatek uzavřít.

Na to později navázala diskuse o poskytování služebností lidem, kteří nejsou členy ČCE. Z diskuse vyplynulo, že to možné je, bylo ale zdůrazněno, že každý svatební obřad, konaný v ČCE je také bohoslužebným shromážděním, při kterém se zvěstuje evangelium.

4.1.2 Rozvody

Nejintenzivněji se věnoval této problematice 32. synod na svém 1. a 2. zasedání, pro která byly manželství a rodina zvoleny jako hlavní téma. Nejvíce diskutovaným tématem byly rozvody a manželské krize, zejména ty, které se týkaly duchovních. Především byl kritizován laxní přístup, který církev zaujímá ke svým rozvedeným členům, čímž se podle některých zpronevěruje Písmu.⁷² Řešení v podobě sankcí nemělo mezi diskutujícími velkou podporu, převládal názor, že

⁷²V tisku tuto diskusi odráží článek A. Balcara, který se staví za větší prosazování kázně v církvi (jedná se o komentář k 1. zasedání 32. synodu). Viz BALCAR, *Kázeň v liberální ČCE?*, in: *ET* 92 24/2007, s. 1.

by se při pastoraaci rozvedených a rozvrácených manželství mělo více pracovat s pokáním, odpuštěním a smířením.

O rozvodech farářů se jednalo i jindy, evidentně je to pro církve palčivá otázka. V diskusi se opět poukazovalo na rozpor mezi teorií a praxí – údajně se v církvi doporučuje duchovním, procházejícím rozvodem či závažnou manželskou krizí, aby dočasně přerušili službu, k čemuž ale reálně dochází jen v mizivém procentu případů. Ti, kdo na tuto nesrovnalost poukazovali, požadovali, aby církev vydala v této věci jasné stanovisko, případně aby určila instituci (církvní soud), která závazně rozhodne, zda má konkrétní kazatel/ka přerušit činnost nebo ne. Stávající praxe, kdy se rozvody duchovních zabývá pastýřská rada, připadala kritikům nevyhovující, protože je zde příliš velký prostor ponechán úsudku jednotlivců. V tisku se této problematice věnuje např. Martin Zikmund, který dočasné přerušení služby rozvedeným kazatelům doporučuje, zamýšlí se i nad možným terapeutickým přínosem svátostné abstinence, coby výrazu pokání.⁷³

Anketa si v první řadě klade za cíl zjistit, jak se staví členové ČCE k rozvodu obecně, jestli jej vnímají zcela negativně, nebo připouští, že může být za určité situace nejlepším řešením.

Tvrzení: Rozvod je důstojným řešením rozvráceného manželství.

Z dotazníku z roku 2007 i z navazujících rozprav na synodu vyplývá, že rozvody kazatelů jsou vnímány jako specifický a zvláště naléhavý problém. To je třeba zohlednit i v anketě. Vycházím v ní z otázky, o které se na synodu vydatně diskutovalo – zda a do jaké míry rozvod kazatele diskvalifikuje.

Tvrzení: Kazatel, který se rozvede by neměl pokračovat ve své práci.

4.1.3 Etický kodex

S tím souvisí další živá otázka – do jaké míry má církve svými orgány (např. sbor, kazatel, pastýřská rada) do manželských krizí intervenovat. Z několika stran zazněl názor, že sbor, coby rozšířená rodina, má určitou zodpovědnost za manželství svých členů. Jednalo se také o návrhu komise, vytvořit etický kodex pro církevní pracovníky. Tato možnost byla přijata s rozpaky, především kvůli obavě, že by to mohlo vést k legalistickému přístupu k manželství.

⁷³Srv. ZIKMUND, *O manželství, pokání a milosti*, in: *ET* 92 7/2007, s. 1-2. Tento návrh ve své reakci ostře kritizuje H. Najbrtová (*ET* 14/2007).

Zikmundův článek otevírá také téma nemanželského soužití, které s odvoláním na „svědectví Písma“ odmítá. Nevadí mu ale předmanželské soužití, pokud je manželství jeho zřejmým horizontem, což rozčílilo I. Krause, jehož polemika s tímto článkem je nejrigidnějším příspěvkem v církevní diskusi. Srv. *ET* 92 12/2007, s. 4.

Diskusi o zapojení církve do řešení manželských krizí považují za dobré východisko pro zmapování toho, do jaké míry se v církvi projevuje fenomén individualizace společnosti a privatizace života. Z výsledků ankety by mělo vyplynout, jestli členové ČCE přiznávají církvi místo ve svém soukromém (resp. rodinném) životě, nebo pro ně soukromý a církevní život představují dvě oddělené sféry.

Tvrzení: Krize manželství je soukromá věc, kterou si musí vyřešit manželé sami. Církev nemá do manželských krizí svých členů cíleně zasahovat.

4.1.4 Nesezdaná soužití

O nesezdaných párech se příliš nediskutovalo – většina poslanců synodu zřejmě sdílela názor autorů brožury, že to je přijatelný způsob soužití, který je ale oproti manželství v něčem defektní. A stejně jako v brožuře měly i na synodu příspěvky, týkající se manželství nejčastěji apologetický charakter - mluvilo se především o tom, jakým způsobem při pastorační a jiné církevní činnosti vyjadřovat přesvědčení, že manželství je i v dnešní době dobré a smysluplné. Nezaznamenal jsem, že by někdo z poslanců synodu považoval manželství za jedinou přípustnou formu partnerského soužití a jiné formy odsuzoval jako projevy smilstva. V církevním tisku je diskuse rozmanitější. Většina autorů se staví za manželství, ovšem s různou intenzitou a mírou výlučnosti. Zatímco Josef Veselý v článku pro ET v zásadě vlídně kritizuje představu nesezdaného soužití, coby „manželství na zkoušku“,⁷⁴ Jindřich Klimer jednoznačně odmítá, že by manželství mělo jakékoliv alternativy.⁷⁵ Zcela opačný pohled zastává Šárka Schmarczová. Ta ve svém článku pro *Protestanta* tvrdí, že vzájemné poznávání partnerů, předcházející uzavření manželství by nemělo opomíjet oblast sexuality. Představa, že k uzavření manželství nakonec nedojde, jí nijak neznepokojuje.⁷⁶

Anketa by měla proto zjistit, jakou hodnotu přisuzují členové ČCE manželství. Tedy především, zda jej chápou exkluzivně (manželství je jediná správná forma partnerského soužití) nebo připouští i jiná uspořádání partnerských vztahů.

Tvrzení: Nesezdané soužití nepřipadá u členů církve v úvahu

⁷⁴Veselý poukazuje na to, že s jejich počtem paradoxně roste také rozvodovost. Srv. VESELÝ, *Manželství na zkoušku*, in: ET 86 5/2001, s. 1.

⁷⁵Klimer reaguje na článek F. Schilly (ET 6/2001), který je naopak k „faktickému manželství“ mnohem vstřícnější. Srv. KLIMER, *Faktické manželství nebo manželství na psí knížku?*, in: ET 86 10/2001, s. 1-2.

⁷⁶Srv. SCHMARCOVÁ, *Je sex hřích?*, in *Protestant* 22 10/2011, s. 6. Za pozornost stojí i reakce M. Žárské na tento článek, která je pěkným příkladem kultivované polemiky konzervativních členů ČCE s liberály. Viz ŽÁRSKÁ: *Je to moralizování naruby*, in: *Protestant* 23 1/2012, s. 8.

Je ale potřeba vzít v úvahu i krajní možnost, že pro některé členy církve se manželství stalo vyprázdněnou institucí, která dokonce může oslabit autenticitu vztahu.

Tvrzení: Uzavřením manželství získá vztah na kvalitě.

4.2 Homosexualita

Diskuse ohledně homosexuality se týkala především dvou témat: postoje ČCE k této menšině a otázky registrovaných partnerství. S tím druhým souvisí další zásadní otázka, zda se mají v církvi konat obřady s požehnáním pro homosexuální páry. K prvnímu tématu existuje oficiální stanovisko synodu, ke druhému se vyjádřil SPEK, ke třetí otázce se synod opakovaně odmítl závazně vyjádřit, protože diskuse v církvi o tomto problému stále probíhá a ještě nenazrál čas na oficiální stanovisko.

4.2.1 Postoj ČCE k homosexuálům

Při všech dohledaných jednáních synodů převládal hlas, že je potřeba k homosexuálům přistupovat s porozuměním. Přesto je ale ze záznamů patrné, že na synodní úrovni došlo v tomto ohledu k názorovému posunu: Zatímco na jednáních, která probíhala v 90. letech, se o homosexualitě běžně mluvilo jako o postižení, v roce 2005 přijal synod bez větších obstrukcí dokument, který tento pohled z teologického i lékařského hlediska odmítá a který se výrazně staví proti stigmatizaci lidí s homosexuální orientací obecně. Že tento názor nesdílí celá církev, je zřejmé např. z církevního tisku, kde se proti tomuto dokumentu objevila řada polemických článků.⁷⁷

Diskuse o homosexualitě se ale v církevním tisku vedla již dříve. Podnět k ní dal 30 synod, který v roce 1999 rozeslal do sborů ČCE ke studiu dokument rýnské církve *Problematika homosexuálních vztahů* (viz s. 28). Tento krok vyvolal bouřlivou debatu, ve které se objevovaly argumenty, založené na interpretaci Bible i na vědeckých poznatcích. Články, protestující proti legitimizaci homosexuality, obvykle upozorňovaly, že přijetím tohoto stanoviska se církev zříká poslušnosti Písma, které homosexuální styk zakazuje, ve snaze zabydlet se v sekularizovaném světě.⁷⁸ Také zastánci emancipace homosexuálů vycházejí ze svého

⁷⁷Např. věcná a konstruktivní kritika M. Hruše, otištěná v *Protestantu* viz HRUBEŠ, *Neseparujeme z Bible, co se hodí* in: *Protestant* 17 4/2006 s. 5, nebo obsáhlá reakce A. Balcara v *ET* – viz BALCAR, *Nad studii problematika homosexuálních vztahů* in: *ET* 91 6/2006 s. 1-3. Jejich výhrady se týkaly hlavně exegetické práce s biblickými pasážemi, která je podle nich účelová a nepoctivá. V *ET* pak proběhla názorová výměna Balcara s J. Roskovcem, jedním z autorů kritizované studie (viz *ET* 91 9/2006 s. 3 a *ET* 91 12/2006 s. 3.)

⁷⁸Srv. např. TŮMA: *O toleranci a problematice homosexuálních vztahů* in: *ET* 85 8/2000 s. 1-2, nebo KUBOVÝ: *Stanovisko evangelikálů k homosexuálním vztahům*, tamtéž.

porozumění evangelium a vyčítají odpůrcům, že čtou Bibli nedůsledně, když některé příkazy považují za doslovně platné a jiné ignorují.⁷⁹ Argumentace vědeckými poznatky se více vztahovala k tématu léčitelnosti homosexuality.⁸⁰ V anketě bych proto rád zjistil, zda členové ČCE považují homosexualitu za přirozenou orientaci nebo nepřirozenou deviaci.

Tvrzení: Homosexuální a heterosexuální orientace jsou rovnocenné projevy lidské sexuality.

Sexuální orientace a deviace jsou ovšem pojmy, se kterými pracuje především medicína. Diskuse, která v ČCE probíhá má ale také (především) věroučný rozměr, který chci v anketě rovněž zohlednit. Autoři *Problematiky* rozlišují homosexuální orientaci a chování, přičemž tvrdí, že Bible se vyjadřuje pouze o tom druhém a to vždy ve specifickém kontextu (např. kultické čistoty). Také teologové vidí častěji problém v praktické stránce homosexuality.⁸¹ Proto považují za vhodné zařadit do ankety tezi, která by homosexuální chování tematizovala skrze výsostně teologickou kategorii hříchu.

Tvrzení: Homosexuální chování je projevem hříchu.

4.2.2 Registrované partnerství

Bouřlivou diskusi v církvi vyvolal v roce 2006 zákon o registrovaném partnerství. Synod se tímto tématem nezabýval, diskuse je ale dobře patrná z církevního tisku, kde na toto téma vyšlo velké množství článků. Počty zastánců a odpůrců zákona mezi autory článků jsou přibližně vyrovnané. Prakticky každý článek se dočkal reakce v některém z dalších čísel, což svědčí o tom, že se jednalo o velmi živou otázku.

Vlnu reakcí, často velmi kritických, vyvolalo prohlášení Spolku evangelických kazatelů (SpEK) z května 2006, ve kterém spolek vyjádřil podporu zákonu o registrovaném partnerství.⁸² Toto prohlášení není možné chápat jako oficiální

⁷⁹Srv. např. OPOČENSKÝ, *Přijímejme jeden druhého* in: *ET* 85 3/2000 s. 1-2, nebo ZÍTKA: *Antikristovský duch?* In: *ET* 85 8/2000 s. 2.

⁸⁰Příkladem takové argumentace na obou stranách diskuse je výměna názorů mezi M. Opočenským a D. Kenningovou, navazující na článek *Přijímejme jedni druhého* (viz pozn. 79). Srv. *ET* 16/2000 s. 2 a *ET* 16/2000 s. 22.

⁸¹Např. sociální nauka katolické církve nebrání věřícím, aby se hlásili k homosexuální orientaci, doporučuje jim ale „uplatňování čistoty“ (tj. žití v celibátu). Srv. *Kompendium sociální nauky církve*, §228 (v kontextu §223 a §225)

⁸²Články ale mají velmi rozdílnou kvalitu, argumentační i slohovou: zatímco komentář J. Šmídy *K pravdám a polopravdám* (*ET* 91 9/2006 s.2) je spíše takovým popichnutím autorů prohlášení, výměna názorů mezi M. Žárskou a J. Halamou v *Protestantu* má parametry akademické disputace – srv. ŽÁRSKÁ, *Ta cesta zůstane nesnadná* in: *Protestant* 17 7/2006 s. 5 a HALAMA, *Ještě k rozhovoru o homosexuálních vztazích* in: *Protestant* 17 7/2006 s. 4.

stanovisko církve, jelikož SpEK není jejím voleným orgánem, stále se ale jedná o nejvýraznější hlas, který v diskusi k tomuto tématu zazněl. SpEK svůj postoj zdůvodňuje poukazem na to, že lidství se naplňuje ve vztahu k druhým lidem a že institut registrovaného partnerství dává důstojnost a legitimitu vztahu osob s homosexuální orientací.

Jiní zastánci registrovaného partnerství uvádějí, že homosexuálové mohou díky němu vyjádřit svou touhu po trvalém a závazném vztahu a že je to výrazný krok ke svobodné společnosti, ve které nejsou lidé jiné sexuální orientace jen trpěni, ale skutečně respektováni.⁸³ Odpůrci zákona nejčastěji argumentovali tím, že jeho smyslem není odstranit diskriminaci, ale poskytnout určité skupině privilegia, která ji uměle postaví na roveň odvěkému institutu manželství. Tím podle kritiků dojde k dalšímu podkopání již tak otřeseného společenského postavení manželství.⁸⁴ Zazněla také obava, že různé zájmové skupiny využijí tento zákon jako precedent, na jehož základě budou požadovat právní uznání např. pohlavního styku s příbuznými nebo se zvířaty. Teologům, kteří zákon o registrovaném partnerství podporovali (tedy především kazatelům, sdruženým ve SpEK) bylo vytýkáno, že pro ně mají větší autoritu vědecké poznatky, které přijímají nekriticky jako fakta, než Písmo, se kterým nakládají svévolně.⁸⁵ Zazněl také názor, že jejich hlavní motivací je, aby se církev zalíbila postmoderní společnosti a zbavila se „zpátečnické“ nálepky.

Po roce 2006 diskuse do značné míry ustala, více se o tomto tématu začalo opět mluvit od roku 2011, kdy se v Praze začal konat pochod Prague Pride. Argumenty pro i proti homosexualitě a registrovanému partnerství, které se objevily v církevním tisku, jsou v zásadě stejné jako v minulých letech, proto je nebudu znovu představovat. Nově se objevil názor, že pochod Prague Pride není vyjádřením podpory utlačovaných sexuálních menšin, ale propagací „homosexualismu“ - agresivní ideologie, útočící na přirozený společenský řád.⁸⁶ Jiní autoři zastávají názor, že k diskriminaci sexuálních menšin u nás dochází a proto jsou manifestace typu Prague Pride potřeba. Vymezují se také proti homofobii zdůvodňované obranou „křesťanských hodnot“⁸⁷

Synod se od roku 1999 několikrát zabýval otázkou, zda se má v ČCE praktikovat požehnání pro homosexuální páry. Dvakrát k tomu dal podnět návrh na usnesení, požadující, aby synod tuto možnost zřetelně odmítl. Přes oba návrhy

⁸³Srv. rozhovor T. Trusiny s MUDr. Dagmar Křížovou v *Pt.* 17 5/2006 s. 1-3.

⁸⁴Srv. KAŠPER, *Křesťané k registrovanému partnerství* in: *ET* 91 10/2006, s. 3.

⁸⁵Srv. BALCAR, *Autorita Písma nad zkumavkami, mikroskopy a fotoreportážemi* in: *ET* 91 12/2006 s. 3.

⁸⁶Srv. KEJŘ, *Rub medializace* in: *ET* 97 25/2012 s. 1 a LEMR: *Můj pohled na duhového hada* in: *ET* 98 27/2013 s. 1-2.

⁸⁷Srv. např. ŠKROB: *Je homofobie křesťanskou hodnotou?* In: *Protestant* 22 7/2011 s. 6.

byl odhlasován PDP, dle doporučení komisí, které se návrhem zabývaly. Zbývajícím návrh byl neutrální – konvent v něm požadoval úpravu církevních řádů tak, aby z nich jasně vyplývalo, zda se v ČCE koná svatební shromáždění pro registrovaná partnerství. Zde obě příslušné komise rovněž doporučily PDP. Uvedly pro to dva důvody – jeden byl, že diskuse v církvi na toto téma stále probíhá a proto ještě nenastal čas vydat jednoznačné usnesení. Druhý důvod, na kterém se obě komise shodly, je že rozhodnutí, komu požehnat je v kompetenci sborů. Synod pak odhlasoval PDP.

Jak vyplývá z předchozích odstavců, diskuse, která probíhá v ČCE o registrovaných partnerstvích má dvě dimenze: otázku legitimacy této instituce jako takové a dále otázku jejího zohlednění v bohoslužebném životě církve. Těmto dvěma tématům se tak pochopitelně věnuje také anketa.

Tvrzení: Registrované partnerství představuje potřebnou alternativu k manželství.

Tvrzení: Žehnání registrovaným partnerstvím by nemělo být v ČCE dovoleno.

4.3 Soužití s etnickými menšinami

Etickými otázkami spojenými s etnickými menšinami se synody zabývají od 90. let poměrně často. Na tom, že rasismu, antisemitismu a dalším patogenním společenským jevům je třeba čelit a zasazovat se o jejich vymizení je všeobecná shoda. Také iniciativy, usilující o společenskou integraci Romů byly většinou přijaty bez výrazných námitek. Předmětem diskuse tak jsou hlavně dílčí formulace, žádný zásadní názorový rozpor jsem v zápisech nezaznamenal. Rovněž v církevním tisku mají články spíše agitačně-informační charakter, nevedou se zde dlouhé polemiky, jako tomu bylo u předchozích dvou témat.

4.3.1 Romové

O Romech a o agresí, proti nim namířené se na synodech často jednalo v 90. letech, kdy se v ČR začala objevovat různá ultrapravicová hnutí, a dále vždy, když se ve společnosti vzedmula vlna protiromských nálad. Výstupem z těchto jednání bylo většinou prohlášení, které bylo zacílené jednak do církve, s výzvou, aby sbory i jednotliví členové ČCE Romy přijímali jako své bližní a jednak na sekulární společnost, s prosbou, aby bojkotovala projevy rasismu a nebagatelizovala rasově motivované kriminální činy. Tato prohlášení mají civilní charakter, synod opírá své argumenty spíše o obecně demokratické hodnoty, než o hodnoty, převzaté z Písma.

Předmětem diskusí se stávaly obvykle ty části navrhovaných usnesení, které požadovaly, aby byla ukončena či zakázána nějaká konkrétní aktivita⁸⁸. Šlo především o to, aby prohlášení nevyznělo povýšeně a aby požadavky, v tomto prohlášení formulované, neodporovaly zákonům ČR, např. tím, že by vyzývaly k omezování svobody slova. Při těchto diskusích se ukazovalo, jak obtížné je posoudit, jaké jednání je pouze neslušné a co už právo na svobodu projevu překračuje.

Články, publikované nezávislými autory, zejména ty pro magazín *Protestant*, jsou pochopitelně mnohem údernější a nešetří invektivy vůči konkrétním osobám a institucím.⁸⁹ S prohlášeními synodů a SR většinou intencionálně souzní, občas je přímo zmiňují a oceňují.⁹⁰ Mají společné to, že v nich zcela převládá občanská perspektiva nad církevní – o rasismu a xenofobii se zde mluví jako o jevech, ohrožujících demokracii, respekt k Romům a snaha o zlepšení jejich společenské situace pramení z liberálně-demokratických postojů autorů. To je velký rozdíl oproti článkům k předchozím tématům, kde byl autenticky křesťanský pohled na danou problematiku klíčovou otázkou, a relevantním biblickým textů byla věnována značná pozornost.

V anketě se chci zaměřit na toleranci členů ČCE vůči projevům nesnášenlivosti, především rasismu. Z dostupných materiálů působí postoj církve jako jednoznačně protirasistický, z neoficiálních rozhovorů a osobních zkušeností však vím, že spektrum názorů, se kterými se lze mezi členy ČCE setkat je mnohem širší. Na synodech se také mluvilo o tom, že potírání rasistických projevů nesmí omezit něčí svobodu slova. Proto by se tato problematika měla odrazit i v anketě.

Tvrzení: Protiromské nálady ve společnosti způsobují zpravidla svým chováním sami Romové.

Tvrzení: Obvinění z šíření rasismu je často jen záminkou k umlčení nepohodlných osob.

⁸⁸např. produkce muzikálu *Krysař* v Divadle Kalich, viz str. 40

⁸⁹Např. v článku *Lhostejnost tváří v tvář zlu* (*Pt.* 22 8/2011 s. 5), který pojednává o etnických nepokojích v Severních Čechách, se J. Škrob vyjadřuje velmi ostře o Ladislavu Bártovi. M. Brož zase v článku o policejním zásahu proti ekumenické bohoslužbě v Krupce uvádí řadu pochybení, kterých se policie dopustila a vyzývá k jejich prošetření. Viz BROŽ: *Podnět k prošetření zákroku* in: *Protestant* 22 5/2011 s. 6

⁹⁰Jedinou výjimkou, na kterou jsem narazil je článek Jana Orta, který vytýká SR, že ve svém prohlášení z 3. září 2013 přejímá stereotypní vnímání Romů a že jim přisuzuje pouze pasivní roli na zlepšení jejich společenského postavení. Viz ORT, Jan: *Počítejme s Romy* in: *Protestant* 24 8/2013 s. 3

4.3.2 Židé

Diskuse v církvi se věnovala hlavně vztahu křesťanů a židů, řešily se tak především teologické otázky, které ale mají etický přesah, jako např. problematika misie mezi Židy. Dalším diskutovaným tématem byl konflikt Izraelců a Palestinců, původní stanovisko synodu (resp. komise, která se problematikou zabývala) bylo spíše pro-izraelské, ale poté, co proběhla obsáhlejší diskuse ve sborech, dospěl synod k názoru, že v církvi není dostatečná shoda, aby bylo možné se jejím jménem postavit za jednu stranu konfliktu. K antisemitismu se synod vyjadřoval několikrát, vždy v reakci na jeden či více incidentů. Žádnou diskusi k těmto prohlášením jsem nezaznamenal ani při jednáních synodu ani v církevním tisku, což je nejspíš dáno jejich stručností a obecností. Na tom, že antisemitismus nemá v moderní demokratické společnosti místo, není těžké se shodnout. Ani z jiných indicií jsem nenabyl dojmu, že by bylo potřeba se problematikou antisemitismu zabývat v anketě.

4.3.3 Farář pro menšiny

Poměrně výrazným tématem na 1. zasedání 34. synodu bylo zřízení místa kazatele pro menšiny. Rozprava v plénu sice nebyla otevřena, zápisy z jednání komisí, které se návrhem zabývaly, ovšem ukazují, že o potřebnosti a smysluplnosti této pozice nebyli přesvědčeni zdaleka všichni. Výtky se týkaly hlavně pracovní náplně. Některým vadilo, že se činnost kazatele může překrývat s prací Diakonie nebo farářů na sborech. Zazněl také názor, že zřizovat jedno místo na částečný úvazek pro celou ČR nemá vzhledem k množství sociálně vyloučených lokalit cenu. Nakonec byl ale návrh přijat přesvědčivou většinou hlasů, stejně tak volba Mikuláše Vymětala na pozici kazatele pro menšiny byla celkem jednoznačná. O rok později se konala opakovaná volba. Ze zápisů je zřejmé, že Mikuláš Vymétal dokázal poslance synodu o smysluplnosti své práce přesvědčit – v zápisech z jednání komisí se objevují pouze pochvalné reakce, návrh SR na opakovanou volbu (a na zvýšení pracovního úvazku) podpořily všechny komise jednomyslně. Také při samotné volbě byla naprostá většina hlasujících pro.

V tisku jsem žádnou diskusi o potřebnosti faráře pro menšiny ani o obsazení tohoto místa nezaznamenal, sám Vymétal je ale plodným přispěvatelem do různých periodik. Píše hlavně osvětové články o různých menšinách a problematice multikulturního soužití. Také publikuje svá kázání a prohlášení z akcí, které pořádá, nebo na nich vystupuje.⁹¹

Synod se ve vztahu ke zřízení místa kazatele pro menšiny zabýval dvěma otázkami: Zda tuto pozici církev vůbec potřebuje a jestli je vhodné ji obsadit

⁹¹Např. pozdrav účastníkům European Meeting for Roma Empowerment, při kterém mluvil o specifikách a příčinách xenofobie v Česku. Srv. VYMÉTAL, *Srdečně vás zdravím – a současně se stydím* in: *Protestant* 25 7/2014, s. 6

kandidátem, kterého navrhuje SR. Z těchto otázek vycházím také při tvorbě ankety. První tvrzení proto navazuje na diskusi o tom, jestli se agenda kazatele pro menšiny nepřekrývá s činností jiných církevních institucí. Má zjistit, jestli členové církve považují tuto pracovní pozici za smysluplnou a efektivní.

Tvrzení: Zřizovat místo celocírkevního kazatele pro menšiny v situaci, kdy chybí kazatelé na sborech je nezodpovědné.

Druhé tvrzení se zaměřuje na to, jakou podobu vtisknul činnosti kazatele pro menšiny první a zatím jediný pracovník na této pozici, Mikuláš Vymětal. Z odpovědí by mělo být patrné, jestli členové církve o práci kazatel pro menšiny vědí a jak ji hodnotí.

Tvrzení: Stávající farář pro menšiny, Mikuláš Vymětal odvádí skvělou práci a měl by v ní pokračovat. *(Pokud jste nevěděl/a o tom, že v ČCE působí farář pro menšiny, zvolte možnost „Nevím“ a do prostoru pro komentáře napište N)*

4.4 Imigrace a uprchlictví

Diskuse o tomto tématu má v ČCE podobné kontury, jako ta o soužití s etnickými menšinami – církev se zabývá touto problematikou již od 90. let a soudě dle dostupných zdrojů je v otázkách s ní spojených názorově konzistentní. Na jednáních synodů vždy panovala shoda na tom, že církev má pomáhat uprchlíkům, kteří přijdou do ČR a že jim mají být přiznána práva, garantovaná Základní listinou práv a svobod. Pomocí uprchlíkům se zabývá především Diakonie, jejími zprávami pro synod jsem se ale z časových důvodů příliš podrobně nezabýval.

4.4.1 Migrační krize

Uprchlická vlna z Blízkého východu se stala jedním z hlavních témat, kterým se věnuje SR ve svých prohlášeních. V nich nabádá českou politickou reprezentaci k větší odvaze při hájení lidských práv těch, kdo k nám přicházejí v nouzi, varuje před xenofobním populismem a vyzývá sbory i jednotlivé členy ČCE, aby se zapojovali do sbírek humanitární pomoci a hledali cesty, jak usnadnit integraci těm, kdo se rozhodnou zde zůstat. Ve stejném duchu se vyslovil také 34. synod v roce 2015.

V církevním tisku jednoznačně převažují články, stavějící se za přijímání uprchlíků. Jejich autoři se odvolávají jak na biblický důraz na starost o potřebné, tak na solidaritu s lidmi v nouzi coby jeden z pilířů evropské civilizace.⁹² Objevují se ale také hlasy, které upozorňují na bezpečnostní a jiná rizika, spojená s probíhající uprchlickou vlnou a varují před přílišnou otevřeností vůči imigrantům.⁹³

⁹²Např. srv. KERKOVSKÝ, *Nadejde doba solidarity?* In: *Protestant* 22 5/2011 s. 5 nebo BIER-HANZL: *Uprchlík, člověk a občan* in: *Protestant* 27 1/2016 s. 5.

⁹³Např. srv. KEJŘ, *Muž přes palubu? Evropské hodnoty přes palubu?* In: *ET* 100 19/2015 s. 2.

S podporou nacionalistických protiimigračních iniciativ (u nás reprezentovaných především hnutím Islám v ČR nechceme) či podobně vyhraněným postojem vůči uprchlíkům jsem se v církevním tisku neseťkal.

Na základě osobních rozhovorů a dalších neoficiálních pramenů se ovšem domnívám, že spektrum názorů na problematiku uprchlictví a imigrace je v ČCE širší, než jak se jeví z výše zmíněných reprezentativních zdrojů. V anketě proto chci zjistit především, jak se členové ČCE staví k přijímání uprchlíků a jestli podle nich má církve aktivně pomáhat při jejich integraci.

Tvrzení: Uprchlíci z válečných zón by měli dostat střechu nad hlavou v kterékoli zemi.

Tvrzení: Sbory ČCE by dle svých možností měly nabízet bydlení uprchlíkům a pomáhat jim sehnat práci.

4.4.2 Islám

Pod problematiku imigrace a uprchlictví jsem zahrnul i vztah k islámu, protože tato dvě témata spolu v diskusích, probíhajících v české společnosti úzce souvisí. Ze všech charakteristik uprchlíků, kteří přicházejí do Evropy z Blízkého východu, je tou nejdiskutovanější právě jejich muslimské vyznání. Islám má v české společnosti pověst hluboce konzervativního a militantního náboženství, rostoucí populace muslimů v Evropě je proto vnímána z různých důvodů jako riziko.

Nejčastějším důvodem je obava z teroristických útoků, ke kterým podněcují, nebo je přímo organizují extremistická hnutí, hlásící se k islámu, především Islámský stát. SR a synod ve svých prohlášeních vyjádřily zděšení a smutek nad násilnými incidenty, které zasáhly evropské metropole. Upozorňují ale na to, že za zločiny těchto fanatiků nelze činit zodpovědnými muslimy jako celek a distancují se od těch, kdo svůj hněv obrazejí proti uprchlíkům a odmítají jim poskytnout základní pomoc. Celkově věnuje ČCE značné úsilí zvyšování povědomí o islámu u církevní i sekulární veřejnosti. Sbory a jiné církevní instituce pořádají besedy a přednášky nebo se podílejí na různých akcích, jejichž cílem je odstraňovat předsudky vůči jiným vyznáním (Coexist, Společně žít v míru). Také v církevním tisku se mnoho autorů věnuje islámu, především v *Protestantu* jde v posledních letech o jedno z nejfrekventovanějších témat. Autoři se většinou snaží vyvracet dezinformace, které o něm kolují a pojednávají o různých, masmédií ignorovaných, podobách islámu, které nepředstavují pro evropskou společnost žádné riziko.⁹⁴ Někteří přispěvatelé líčí své zkušenosti ze setkání s

⁹⁴Např. ORT: *Oni nás úplně převálcují!* in: *Protestant* 26 1/2015 s. 1, PFANN: *Islámská teologie osvobození* in: *Protestant* 27 4/2016 s.6 nebo SCHILLA: *Přívětivější tvář islámu* in: *ET* 98 4/2013 s. 2.

uprchlíky v táborech a detenčních zařízeních,⁹⁵ v *Protestantu* bylo také otištěno několik článků od muslimských autorů.⁹⁶

Strach z islámu je ale přítomný i v evangelické církvi, i když je jen zřídka formulován v podobě veřejného prohlášení nebo článku v tisku. Proto považují za důležité zjistit, zda je pro členy ČCE běžné je spojovat islám s terorismem a násilím. Respondenti tak budou v anketě konfrontováni s paušálně odmítavým postojem vůči muslimským přistěhovalcům, coby potenciálnímu ohrožení.

Tvrzení: Imigranti z muslimských zemí představují pro ČR bezpečnostní riziko. Proto by jim nemělo být umožněno získat zde trvalý pobyt.

Důvod pro odmítavý postoj k muslimům, se kterým jsem se u členů ČCE setkal nejčastěji, ovšem nebyla obava z terorismu, ale strach z postupné islami-zace Evropy. Obavy se nejčastěji týkají toho, že si muslimové budou vynucovat uznání svých zákonů a evropské vlády jim v tom budou vycházet vstříc (z obavy, aby je nevyprovokovaly k násilnostem), takže tato pravidla budou nakonec platná i pro nemuslimy.⁹⁷ S tím souvisí další často zmiňovaný důvod proti přijímání muslimských imigrantů, kterým je jejich údajná vysoká natalita. Odpůrci imigrace se obávají, že díky početní převaze a vynucené loajalitě⁹⁸ se islám brzy stane dominantním náboženstvím v Evropě a začne utiskovat ta ostatní, tedy především křesťanství. V anketě chci zjistit, jak hojně je tento názor zastoupen v ČCE.

Tvrzení: Obava, že Islám postupně vytlačí z Evropy křesťanství, je oprávněná.

Ti, kdo výše zmíněné obavy nesdílejí (nebo pro ně aspoň nejsou určující ve vztahu k islámu), často připomínají svobodu náboženského vyznání, coby jeden z klíčových principů evropské civilizace, který zakazuje kohokoliv diskriminovat (např. neudělením azylu) kvůli jeho náboženské orientaci. Zastánci této perspektivy upozorňují na to, že lidé, usilující o plošné zásahy proti muslimům žijícím a přicházejícím na území ČR, představují paradoxně větší ohrožení evropských hodnot, než přistěhovalci, vůči kterým se vymezují. SR tento názor zůstává konzistentně od 90. let, většina autorů, přispívajících do tisku její pohled

⁹⁵Např. PFANN: *Na večeri v uprchlickém táboře* in: *Protestant* 27 8/2016 s. 5

⁹⁶Např. rozhovor s imámem Sikanderem Hashimem o zákazu zobrazování a o extremismu (*Pt.* 26 1/2015 s. 1) nebo článek F. Gülena o moderním islámu a demokracii (*Pt.* 27 1/2016 s. 8)

⁹⁷Tento názor shrnuje např. otevřený dopis Vladimíry Kaňátové, adresovaný „představitelům evangelické víry“, který byl otištěn v *Protstoru* (příloha měsíčníku *Protestant*) spolu s odpovědí redakce, která se snaží výše uvedené obavy ukázat jako nepodložené nebo přehnané. Viz ORT Jakub, T. Trusina *Láska bázeň vyháňá* in *Protestant* 26 5/2015 příloha *Protestor*.

⁹⁸Za touto obavou stojí hojně rozšířený názor, že odpadnutí od víry je pro muslimy hrdelní zločin

sdílí. Poslední tvrzení má proto zjistit, jestli také ostatní členové ČCE vnímají svobodu náboženského vyznání jako základní lidské právo, ze kterého nelze nikoho vyjmout, nebo jestli je strach z náboženského extremismu vede k relativizování této svobody.

Tvrzení: Omezovat něčí svobodu vyznání je v demokratické zemi nepřijatelné.

4.5 „Spor o Bolševika“

4.5.1 Církev za totality

Komunismus a jeho vliv na život církve byl hlavním tématem prvních porevolučních synodů. V rámci projektu Cesta církve se jím ale synody zabývaly ještě v nedávných letech, i když spíše okrajově. V 90. letech se bouřlivě diskutovalo především o tom, jak se postavit k členům ČCE, kteří pod nátlakem ze strany státu jednali proti zájmům církve. A jak přistupovat k těm, kdo byli tímto jednáním poškozeni. Velký rozruch vyvolal především požadavek na provedení lustrace všech církevních pracovníků. Jiným ožehavým tématem bylo politické angažmá farářů a církevních představitelů, které bylo reakcí na povolání tehdejšího synodního seniora Hromádky do vlády. Období totality je častým tématem článků v církevním tisku, knižních publikací i besed. K živelným názorovým výměnám na toto téma však dochází jen zřídka, např. když byla udělena medaile bratřím Mašínům. Zhodnocení působení církve v této době se věnuje skupina badatelů (komise pro studium cesty církve od roku 1945) a různí jednotlivci. Širší rozprava v církvi neprobíhá, přesto jde dle mého soudu o neuzavřené téma a spíše není vůle se mu věnovat.

Ze zápisů z jednání synodů na začátku 90. let je patrné, že v církvi byly po revoluci dva převládající názory na to, jak se vyrovnat se stinnými stránkami života církve v nedávné minulosti. Zastánci obou pozic odmítli možnost vůbec se touto problematikou nezabývat, bylo obecně považováno za nezbytné, aby církev činila pokání, rozdíl spočíval ve způsobu realizace. Jedna skupina vybízela ke smířlivosti a prosazovala, aby se konkrétní případy lidského selhání řešily na osobní rovině, pastorační cestou. Hlavním kritériem při nich měla být citlivost. Pokání se mělo projevit tím, že církev bude nadále žít podle evangelia. Druhý přístup vycházel z přesvědčení, že pokání se musí projevit praktickými systémovými kroky, které církev podnikne. Od zastánců této pozice vzešel návrh, pověřit pastýřskou radu, aby si vyžádala lustrační osvědčení všech církevních pracovníků. Stoupencům tohoto přístupu šlo především o transparentnost. Tuto druhu možnost synod zamítl a vyzval členy církve, kteří se nějak zkompromitovali, aby se svěřili svým bratřím a sestrám, kteří byli zároveň nabádáni k tomu, aby je přijímali s láskou a porozuměním. Tento přístup je jistě pro společenství, které staví na evangelium, vhodnější, má ale tu nevýhodu, že se těžko

posuzuje jeho úspěšnost. Vzhledem k důvěrné povaze pastoračního rozhovoru prakticky není možné určit, v kolika případech došla výzva k pokání (na rovině jednotlivců) odezvy a jestli tedy došlo ke smíření a k nápravě církve „v hlavách i údech“, nebo jestli zůstaly křivdy neodpuštěny a pouze je nikdo nepřipomíná. Anketa by se proto měla zaměřit především na dvě otázky – jestli způsob, jakým se církev se svou nedávnou minulostí vyrovnala, jejím členům vyhovuje a jestli při posuzování něčí kompetence pro službu v církvi, zohledňují jeho předrevoluční působení.

Tvrzení: Zkoumat, jak se církev a její jednotliví členové chovali za totality je zbytečné. Měli bychom se soustředit na aktuální problémy a ne otevírat ty minulé.

Tvrzení: Bývalý spolupracovník StB by neměl v církvi zastávat žádnou funkci (farář, presbyter, poslanec synodu atp.)

4.5.2 Církev a marxismus dnes

Současným komunismem (příp. marxismem) se synod, pokud je mi známo, nezabýval, několikrát se k němu ale vyjadřovala SR. V roce 2000 odmítl synodní senior Smetana nabídku dialogu s KSČM. Rozporuplné reakce vyvolalo povolební prohlášení SR z listopadu 2012, ve kterém SR kritizovala ČSSD, že prostřednictvím koalic umožnila KSČM proniknout do většiny krajských rad. Hlavním předmětem dokumentu je celkový úpadek politické kultury a prosazování soukromých zájmů prostřednictvím politických stran. Někteří členové církve si ovšem celý dokument vyložili jako kritiku dvou výše zmíněných stran a podrobili jej tvrdé kritice, ve které poukazovali na excesy různých politických subjektů, ke kterým se SR nevyjadřovala.⁹⁹ Jiní autoři prohlášení přijali kladně – sblížení největší levicové strany s komunisty pro ně představuje zásadní problém, proto oceňují, že na něj SR upozornila.¹⁰⁰

Vztah církve k marxismu je obecně velmi živé téma v církevním tisku. Zejména v magazínu *Protestant* jde o jedno z nejčastějších témat.¹⁰¹ Téma je pro

⁹⁹Obzvláště ostře reagoval šéfredaktor *Protestantu* Tomáš Trusina, srv. TRUSINA: *O hanebnosti synodněradního vyjádření* online na <http://protestant.evangelnet.cz/o-hanebnosti-synodne-radniho-vyjadreni> Nutno říct, že text prohlášení je značně enigmatický, čímž k různým dezinterpretacím vybízí.

¹⁰⁰Srv. SEDLÁČEK, *Poděkování synodní radě za vyjádření k vývoji ve společnosti* in: *Protestant* 24 1/2013 s. 7.

¹⁰¹Zde se roli marxismu v dnešní společnosti zabývá především Jakub Ort. Srv. např. ORT, Jan Škrob: *Českem obchází strašidlo*, otištěný v *Protestantu* 1/2013 s. 6. Jeho hlavním názorovým oponentem je Pavel Keřkovský – srv. jeho reakci na výše zmíněný článek: KEŘKOVSKÝ, *Fata morgana komunismu* in: *Protestant* 24 2/2013 s. 3. Téma marxismu se objevuje i v jejich výměně názorů o liberální demokracii. Srv. KEŘKOVSKÝ, *Veřejný*

církev atraktivní z celé řady důvodů – proticírkevní politika státu před rokem 89, silné propojení ČCE s disentem, velká úcta k Václavu Havlovi a jeho politickému směřování, ... To vše a mnoho dalšího přispívá k silně protikomunistické náladě v ČCE, která někdy vede k nedůvěře vůči celé tradici dělnického hnutí. Kritici marxismu vyčítají, že přichází s falešnou eschatologií, když tvrdí, že k nápravě porušeného lidství dojde ustanovením beztřídní a bezkapitálové společnosti. Často při tom poukazují na řadu zemí, kde tyto snahy vedly ke vzniku totalitního státu. K negativnímu hodnocení marxismu v církvi přispívá také fakt, že Marx byl průkopníkem ateismu. Na druhou stranu, liberální neomarxismus má v církvi rovněž nezanedbatelnou podporu, zejména mezi mladšími členy. Sympatizanty si v církevním prostředí získává především svým hlubokým zájmem o chudé a sociálně znevýhodněné, stejně jako praktickým, na výsledky zaměřeným přístupem k boji s bídou. Křesťanští marxisté v tom spatřují paralelu s činností rané církve.

Anketa se proto zaměřuje také na vztah členů církve k marxismu v současnosti. Záměrem je zjistit, jestli členové ČCE považují iniciativy a organizace, ovlivněné marxismem za *a priori* podezřelé (z důvodů uvedených výše), nebo pro ně představují možného partnera v diakonické práci.

Tvrzení: Spolupráce církve s nevládní organizací (NGO), která se hlásí k myšlenkám marxismu, může být pro církev přínosná, např. při realizaci diakonických a rozvojových projektů.

Předpokládám, že řada respondentů bude při hodnocení marxismu vycházet z toho, jak jej coby svou oficiální ideologii interpretovala KSČ. Vzhledem k tomu, že východiska, postupy a cíle současných neomarxistů jsou často zásadně odlišné od této vulgární interpretace, považuji za vhodné zjistit, zda se členové ČCE staví stejně také k myšlenkám marxismu, vyňatým z kontextu této ideologie. Následující tvrzení proto otevírá klíčové téma marxismu a užívá také jeho terminologii, ale samotný marxismus nezmiňuje.

Tvrzení: Podmínky dělníků v některých českých podnicích se dají nazvat vykořisťováním.

5. Statistické vyhodnocení průzkumu

Do průzkumu se zapojilo 26 z 28 oslovených sborů. Obdržel jsem ale také odpovědi od členů jiných sborů – faráři svědomitě nabízeli dotazníky také hostům, případně je vzali do administrovaných sborů. Elektronickou verzi dotazníku jsem navíc zpřístupnil prostřednictvím sociální sítě Facebook i jiným členům

prostor se zneužíval již za úsvitu civilizace Pt. 24 7/2013 24 s. 5 a navazující články v Pt. 8/2013 s. 4 a Pt. 9/2013 s. 10.

církve. Tím sice vzrostlo riziko, že jej vyplní někdo, kdo členem ČCE není, prospělo to ale komplexnosti průzkumu. Celkem jsem obdržel 523 vyplněných dotazníků, 1 jsem vyřadil, protože respondent se k více než polovině tvrzení nevyjádřil.

Výzkumný soubor tedy čítá 522 členů ČCE, 291 žen a 225 mužů (ostatní pohlaví neuvedli). Nejvíce respondentů (156) je ve věku 41-60 let, za nimi následuje skupina 60 a více (148), 25-40 (143), respondentů mladších než 25 let bylo 72. Zastoupení seniorátů je následující: Brněnský 45, horácký 19, chrudimský 62, jihočeský 19, královehradecký 31, liberecký 23, moravskoslezský 43, ochranovský 18, poděbradský 28, poličský 16, pražský 64, ústecký 17, východomoravský 82 a západočeský 32. Co se týká charakteristik, 176 se označilo za tradiční evangelíky, 102 za reformované, 48 za konzervativní, 34 za pietisty, 34 za luterány, 179 za liberální, 98 za nevyhraněné, 17 za charismatiky, 60 za alternativní, 104 za nezávislé a 56 za konvertity.

V následujících odstavcích jsou představeny odpovědi na jednotlivá tvrzení, která jsou řazena podle pěti hlavních témat. U každého tvrzení uvádím nejprve výsledky z celého souboru a pak z některých jeho segmentů (seniorátů, věkových skupin, charakteristik atd.). Abych nezahlucoval čtenáře desítkami stran statistik, uvádím ke každému tvrzení pouze výsledky z těch segmentů, které považuji za hodné pozornosti. Výsledky z celého souboru jsou také v sekci Příloha vyjádřeny procentuálně ve formě grafů. V příloze je rovněž k nahlédnutí formulář dotazníku.

5.1 Manželství a rodina

2. (rozvod je důstojný)	1	2	3	4	5	průměr
celek	157	218	58	74	13	2,17
Moravskosl.	11	17	2	9	4	2,49
Ústecký	8	9	0	0	1	1,72
Charismatik	3	5	2	5	2	2,88

Mezi výsledky z většiny segmentů nejsou příliš velké rozdíly, pouze v ústeckém seniorátu byla shoda na rozvodu, coby důstojném řešení, téměř absolutní. Opačný názor nejčastěji zastávali respondenti z moravskoslezského seniorátu a charismatici.

8. (nesezdané soužití ne)	1	2	3	4	5	průměr
---------------------------	---	---	---	---	---	--------

celek	58	85	53	162	162	3,55
Východom.	15	18	9	22	18	3,12
Poděbradský	5	6	2	9	6	3,18
Horácký	1	1	1	8	8	4,11
Ústecký	1	2	0	4	11	4,22

V otázce přípustnosti nesezdaného soužití evangelických párů byly znát rozdíly hlavně mezi senioráty. Ostatní segmenty se od sebe příliš neliší, s výjimkou respondentů do 25 let, mezi kterými se odpůrci nesezdaného soužití téměř nevyskytují (4,08).

15. (rozv. kazatel by měl skončit)	1	2	3	4	5	průměr
celek	25	48	66	180	201	3,93
Jihočeský	0	1	2	5	11	4,37
Východom.	13	12	8	29	20	3,38
alternativní	1	5	5	15	34	4,27
pietista	6	9	4	13	2	2,88

Zatímco v kontextu celého souboru se názory na tuto problematiku jeví jako poměrně jednoznačné, mezi jednotlivými segmenty mohou být podstatné rozdíly. Názor, že rozvod se neslučuje s výkonem farářského povolání, zastávají nejčastěji respondenti z východomoravského seniorátu a pietisté. Častěji s tímto názorem souhlasí také ti, kdo se označili za reformované (průměr 3,39). V jihočeském seniorátu rozvod za zásadní překážku téměř nikdo nepovažuje, mnoho odpůrců má tento postoj také mezi alternativními evangelíky.

19. (kvalitativní rozměr manželství)	1	2	3	4	5	průměr
celek	210	190	42	47	17	1,96
Chrudimský	27	15	6	10	5	2,18
Poličský	9	6	1	0	0	1,50

V otázce, zda manželství přináší do vztahu novou kvalitu, se respondenti většinou shodli a ani mezi segmenty nejsou velké rozdíly. Jen v poličském seniorátu je více rozhodně přesvědčených a vůbec se zde nevyskytovaly negativní odpovědi. Vyšší počet záporných odpovědí byl v chrudimském seniorátu a mezi těmi, kdo se označili za nezávislé evangelíky (2,18), ani v jednom případě se ale nejedná o dramatický výkyv.

22. (manž. krize je soukromá věc)	1	2	3	4	5	průměr
celek	93	164	83	125	48	2,75
Západočeský	10	15	3	6	0	2,09
Východom.	15	15	12	23	16	3,12
Věk < 25	18	29	9	9	6	2,38
Věk 25-40	13	36	31	45	14	3,08

Poslední tvrzení naopak vyvolalo reakce velmi rozporuplné. Rozdíly mezi většinou segmentů jsou sice opět poměrně malé, což ale vypovídá o tom, že tato problematika dělí respondenty napříč skupinami. Větší shody dosáhli respondenti ze západočeského seniorátu, kteří se přiklánějí k názoru, že do manželské krize by neměla církev zasahovat. Nejvíce nesouhlasných reakcí vyvolalo tvrzení ve východomoravském seniorátu a mezi lidmi ve věku 25-40 let. Mladší respondenti naopak s tvrzením souhlasili poměrně často.

5.2 Homosexualita

3. (sex. orientace jsou rovnocenné)	1	2	3	4	5	průměr
celek	197	116	54	77	77	2,46
Liberecký	12	6	3	2	0	1,78
Východom.	21	17	5	17	22	3,02
Věk < 25	38	16	11	4	3	1,86
Věk > 60	42	29	19	31	27	2,81

V problematice homosexuální orientace dosáhl sice výzkumný soubor jako celek přesvědčivé shody, mezi některými segmenty jsou ale velmi výrazné rozdíly: Zatímco respondenti z libereckého a horáckého (průměr 1,79) seniorátu většinou

považují homosexuální a heterosexuální orientaci za rovnocenné, ve východomoravském seniorátu jsou počty stoupců a odpůrců tohoto tvrzení prakticky vyrovnané. Výrazným faktorem je věk respondentů – s jejich věkem roste i počet negativních odpovědí. Zpracování výsledků podle vlastních charakteristik respondentů nepřineslo velká překvapení: liberální (průměr 1,99) a alternativní (1,98) evangelíci s tvrzením většinou souhlasili, konzervativní (3,33) a pietisté (3,5) častěji zastávali opačný názor. Také postoj reformovaných je spíše rezervovaný (3,12).

6. (regist. partnerství je alternativa k manž.)	1	2	3	4	5	průměr
celek	114	143	73	93	95	2,83
Jihočeský	8	6	3	0	2	2,05
Ochranovský	1	3	3	6	5	3,61

Reakce na toto tvrzení jsou rozporuplné jak v rámci celku, tak v jednotlivých segmentech. V jihočeském seniorátu má registrované partnerství podporu, zatímco ochranovští jsou k této instituci velmi skeptičtí. U věku platí stejná úměrnost jako u předchozí otázky a také rozdělení respondentů na stoupence a odpůrce tvrzení podle jejich charakteristik je podobné.

13. (homosexuální chování je hřích)	1	2	3	4	5	průměr
celek	47	29	44	117	282	4,08
horácký	0	1	1	0	17	4,74
východomoravský	17	10	11	16	28	3,34
reformovaný	21	9	12	21	38	3,46
liberální	4	3	5	39	127	4,58

Většina respondentů se shodla na tom, že homosexuální chování projevem hříchu není, čemuž odpovídají i výsledky většiny segmentů. Mezi odpůrci tohoto tvrzení vynikají respondenti z horáckého seniorátu, kteří vyjádřili své odmítavé stanovisko téměř jednohlasně. Větší podíl kladných odpovědí byl ve východomoravském seniorátu, u reformovaných a u charismatiků (průměr 2,94). Že většina liberálů vyjádřila s tvrzením nesouhlas, není překvapivé.

21. (nežehnat regist. partnerstvím)	1	2	3	4	5	průměr
celek	115	60	87	100	158	3,24
Ochranovský	7	4	4	2	1	2,22
Jihočeský	1	1	1	4	12	4,32
Věk < 25	8	2	8	17	36	4,00

Otázka, zda žehnat registrovaným partnerstvím, patřila v průzkumu k těm kontroverzním. Celkový výsledek je ambivalentní, v různých segmentech bylo ale dosaženo poměrně široké shody jak ve vstřícném tak v odmítavém stanovisku. Nejrozhodněji se proti žehnutí homosexuálním párům staví ochranovští, zatímco většina respondentů z jihočeského seniorátu by tuto možnost služebnost uvítala. Výrazně více stoupenců než odpůrců mělo tvrzení také mezi mladými lidmi.

5.3 Soužití s etnickými menšinami

5. (současný farář pro menšiny)	1	2	3	4	5	nevím	průměr
celek	100	88	75	18	4	234	2,08
Chrudimský	21	13	5	1	0	22	1,65
Východomoravský	4	8	6	3	1	60	2,50

Mezi respondenty, kteří současného faráře pro menšiny, Mikuláše Vymětala, znají, se jeho činnost většinou setkala s dobrými ohlasy. Největší podporu má v chrudimském seniorátu, kde je také poměrně známý (jinou odpověď, než „nevím“ zde uvedlo 65% respondentů).

10. (chování Romů příčinou rasismu)	1	2	3	4	5	průměr
celek	81	150	101	155	160	2,82
Pražský	4	12	21	20	6	3,20
Západočeský	9	7	4	12	0	2,59
Věk < 25	1	16	22	28	4	3,25
Věk > 60	33	55	27	29	4	2,43

Otázka, zda má protiromské naladění společnosti svůj původ v chování Romů, patřila mezi ty kontroverzní. Ve většině segmentů se respondenti kloní k ambivalentnímu až odmítavému stanovisku, nejvýrazněji je to znát v pražském seniorátu. Výraznější převaha souhlasných odpovědí byla pouze v západočeském seniorátu. Pohled na tuto problematiku se lišil nejvíce podle věku respondentů – ti nejstarší s tvrzením většinou souhlasili, zatímco ti nejmladší odpovídali častěji odmítavě nebo ambivalentně.

14. (kazatele pro menšiny nepotřebujeme)	1	2	3	4	5	průměr
celek	46	71	121	150	132	3,48
Jihočeský	0	1	3	3	12	4,37
Východomoravský	11	13	26	18	13	3,11
Luteráni	1	6	4	6	17	3,93
Věk > 60	18	24	42	40	24	3,19

Toto tvrzení většina respondentů odmítla, mnoho z nich se vyjádřilo nerozhodně. Vyrovnanější poměr odpovědí byl ve východomoravském seniorátu, souhlasné a ambivalentní odpovědi uváděli častěji také starší lidé. Nejvíce negativních reakcí tvrzení vyvolalo v jihočeském seniorátu a mezi luterány.

17. (zneužití obvinění z rasismu)	1	2	3	4	5	průměr
celek	45	99	161	134	81	3,21
Ústecký	1	6	6	2	2	2,88
Pražský	3	7	20	20	14	3,55
Charismatici	3	6	3	3	2	2,70

U tohoto tvrzení jsou celkové výsledky podobné jako u předchozího, jen nerozhodných odpovědí je ještě větší podíl. Výsledky podle segmentů jsou většinou podobně rozporuplné. Rozdíly mezi senioráty nejsou nijak zásadní, pouze v pražském se respondenti přiklonili mírně k odmítavému postoji a v ústeckém k souhlasnému. Ani mezi ostatními skupinami nejsou velké rozdíly, pouze charismatici častěji odpovídali kladně.

5.4 Imigrace a uprchlictví

1. (svoboda vyznání)	1	2	3	4	5	průměr
celek	383	93	12	21	11	1,44
ústecký	16	2	0	0	0	1,11

U prvního tvrzení se výsledky z jednotlivých segmentů nijak výrazně nelišily od celkových. Pouze ústecký seniorát je jediný segment, ve kterém všichni dotázaní s tvrzením souhlasili.

9. (islám v Evropě)	1	2	3	4	5	průměr
celek	90	118	64	156	90	3,07
východom.	25	17	7	23	10	2,71
ochran.	2	4	2	4	6	3,44
věk 41-60	35	42	15	45	17	2,79
věk < 25	4	9	11	25	23	3,75

S obavami z šíření islámu v Evropě se lze mezi evangelíky nejčastěji setkat na Moravě (po východomoravském seniorátu má největší podíl kladných odpovědí seniorát moravskoslezský). Nejméně se islámu obávají členové ochranovských sborů, mladí lidé a ti, kdo se označili za alternativní evangelíky (průměr 3,5).

12. (azyl pro uprchlíky)	1	2	3	4	5	průměr
celek	230	167	45	50	23	1,97
horácký	10	7	1	1	0	1,63
konzervativní	17	16	6	6	3	2,21

Výsledky z jednotlivých segmentů se od celku příliš nelišily. V otázce přijímání uprchlíků jsou o něco zdrženlivější ti, kdo se označili za konzervativní evangelíky. Nejvíce jsou o právu válečných uprchlíků na azyl přesvědčeni v horáckém seniorátu.

16. (imigranti)	1	2	3	4	5	průměr
-----------------	---	---	---	---	---	--------

z musl. zemí)						
celek	51	84	77	167	139	3,49
Východom.	17	18	9	20	17	3,02
Liberecký	0	5	2	5	10	3,91
Věk < 25	3	5	11	20	32	4,03
Věk > 60	22	31	29	44	23	3,10

V této otázce byly naopak mezi odpověďmi z různých segmentů značné rozdíly. Za bezpečnostní riziko jsou imigranti z muslimských zemí považováni nejčastěji ve východomoravském seniorátu. Větší podíl těch, kdo by jim proto neumožnili získat v ČR trvalý pobyt je také v nejstarší věkové kategorii a mezi charismaticky založenými evangelíky (průměr 2,94). V libereckém seniorátu tuto možnost téměř polovina dotázaných rozhodně odmítá, podobné je to mezi nejmladšími respondenty a liberálními evangelíky (průměr 3,99).

20. (pomoc ČCE uprchlíkům)	1	2	3	4	5	průměr
celek	124	213	105	52	23	2,30
pražský	18	30	12	3	1	2,05
východomoravský	16	28	14	18	6	2,63
pietista	11	16	5	2	0	1,94

Ke spolupráci ČCE na integraci uprchlíků vyjádřili největší ochotu respondenti z pražského seniorátu, těsně následováni poličskými (2,05). Výrazná shoda v této otázce je také mezi pietisty. Zdrženlivější je východomoravský seniorát a ochranovský (2,61) seniorát.

5.5 “Spor o bolševika”

4. (nezkoumat chování za totality)	1	2	3	4	5	průměr
celek	85	130	68	145	92	3,05
Jihočeský	5	9	1	3	0	3,95
Východomoravský	15	41	9	11	5	2,59

Mezi nejspornější témata patřila otázka, jestli se máme zabývat tím, jak si církev počínala za totality. Výzkumný soubor lze rozdělit na dvě přibližně stejně velké skupiny zastánců a odpůrců zkoumání, a malou skupinu těch, kdo nemají v dané věci jasno. Ve většině segmentů je tomu podobně, pouze v jihočeském seniorátu mají výraznou většinu ti, kdo se domnívají, že zkoumat minulost je důležité. Mírně k tomuto názoru inklinují také pietisté (3,38) a liberálové (3,36). Výrazné zastoupení těch, kdo považují zkoumání za zbytečné, je ve východomoravském seniorátu.

7. (vykořisťování dělníků)	1	2	3	4	5	průměr
celek	171	158	115	61	13	2,20
Poličský	4	4	4	3	1	2,56
Ústecký	8	4	3	2	0	1,94

Na tom, že postavení dělníků v českých podnicích může být velmi nedůstojné, se shodla většina respondentů, hojně zastoupeny byly i nevyhraněné odpovědi. Ve většině segmentů se výsledky od těch celkových příliš nelišily, pouze v poličském seniorátu byly počty odpovědí vyrovnanější a v ústeckém seniorátu se téměř nevyskytovaly negativní reakce. V ostatních segmentech byla výraznější shoda s postojem, uvedeným v tvrzení u charismatiků (průměr 1,76).

11. (nedávat funkce spolup. StB)	1	2	3	4	5	průměr
celek	166	135	88	95	34	2,41
Horácký	6	1	1	8	3	3,05
Věk < 25	8	15	26	18	4	2,96
Věk > 60	60	42	17	27	2	2,11
Konzervativní	19	16	6	4	3	2,08

Jako celek by respondenti bývalým spolupracovníkům StB funkce spíše nesvěřovali. Některé segmenty se ale od celkových výsledků výrazně liší: V horáckém seniorátu byl vyšší počet těch, kdo spolupráci s StB za diskvalifikaci nepovažují. Respondenti nad 60 let a konzervativní evangelíci naopak s tvrzením souhlasili častěji, než zbytek respondentů. U dotázaných z nejnižší věkové skupiny byly

kladné a záporné odpovědi přibližně vyrovnané, nejvíce dotázaných z tohoto segmentu, má na problematiku ambivalentní názor.

18. (spolupráce s marxisty)	1	2	3	4	5	průměr
celek	27	54	243	103	89	3,33
Jihočeský	1	1	6	4	7	3,79
Věk 41-60	7	9	63	34	43	3,62

K možnosti spolupráce s marxismem ovlivněnou neziskovou organizací zaujala většina respondentů nejednoznačný postoj. Ti, kdo by tuto spolupráci uvítali, jsou ve zřejmé menšině. Stejně tomu bylo ve všech sledovaných segmentech, pouze v jihočeském seniorátu a ve střední generaci byly výrazněji zastoupeny odmítavé odpovědi.

6. Analytické vyhodnocení průzkumu

6.1 Manželství a rodina

V otázkách, týkajících se manželství a rodiny se respondenti ankety v překvapivé míře shodli.¹⁰² Téměř 80% respondentů vyjádřilo názor, že uzavření manželství znamená pro partnerský vztah kvalitativní (tedy skutečnou, nikoliv pouze formální) změnu, přičemž přes 40% je o tom zcela přesvědčeno. Opačný názor zastává necelých 13% respondentů. 3% dotázaných odmítají, že by partnerské soužití bylo uzavřením manželství jakkoliv obohaceno. Zdá se tedy, že k výrazné ztrátě prestiže instituce manželství, na který upozorňují sociologové a různé občanské iniciativy, v církvi nedochází.

Ti, kdo do manželství z nějakého důvodu nevstupují, se většinou v ČCE neseťkávají s odsuzováním nebo s nějakou formou nátlaku. Aspoň to vyplývá z ankety, podle které přes 60% dotázaných považuje za přijatelné, aby členové církve žili v nesezdaných partnerstvích. Těch, kdo nemanželské soužití vnímají jako problematické, nebo jej přímo odmítají, je ale více než čtvrtina, což svědčí o tom, že konzervativní pohled, pojímající manželství jako jediné legitimní uspořádání partnerského vztahu, má v církvi své místo. Není tedy možné říct, že by ČCE měla na nesezdané soužití jednotný názor.

Poměrně výrazné shody bylo dosaženo také v otázce přípustnosti rozvodu. Za krajní, nicméně důstojné řešení manželské krize jej považuje více než 70% dotázaných. 14% respondentů je vůči tomu, že by rozvod mohl představovat řešení, skeptických a necelá 3% jej zásadně odmítají.

Ještě jednoznačnější jsou názory v otázce, zda je rozvod kazatele zásadní překážkou v jeho práci: Téměř 75% dotázaných se domnívá, že ne, přičemž 39% zásadně odmítá, že by rozvod ovlivňoval kompetenci kazatele k výkonu služby. Za více či méně závažný důvod k přerušení kazatelské služby považuje rozvod 14% respondentů, necelých 13% se vyjádřilo ambivalentně.

Jediná kontroverzní otázka, vztahující se k tomuto tématu, tak byla, zda má církve aktivně zasazovat o řešení manželských krizí svých členů. Cílem bylo zjistit, jestli členové ČCE přiznávají církvi místo také ve svém soukromém životě, nebo pro ně soukromý a církevní život představují dvě oddělené sféry. Výsledky ankety hovoří lehce ve prospěch individualistů, s tvrzením, že manželská krize je soukromá záležitost, do které nemá církve zasahovat, vyjádřilo souhlas necelých 50% respondentů, zatímco opačný názor zastává přibližně 34% dotá-

¹⁰²Shodu považují za překvapivou vzhledem k výsledkům ankety z roku 2007, kde byly odpovědi na podobně položené otázky podstatně rozdílnější.

zaných. Také těch, kdo na danou problematiku nemají jednoznačný názor, je poměrně hodně, konkrétně 16%. Několik respondentů v komentáři uvedlo výhrady k tomu, jak je tvrzení formulované. Vadilo jim, že pojem „církve“ není blíže specifikován - je rozdíl, jestli se k manželské krizi vyjadřují ostatní členové sboru, staršovstvo nebo pastýřská rada. Proto se kloním k interpretaci, že ti, kdo vyjádřili s tvrzením souhlas, odmítají zásahy do rodinných záležitostí ze strany orgánů instituční církve, ale nebrání se nutně pastoraci, kterou si navzájem poskytují členové sboru. Ti, kdo s tvrzením nesouhlasí, se nejspíš vymezují proti postupující privatizaci života a proti pojetí církevní příslušnosti jako v zásadě volnočasové aktivity.

6.2 Homosexualita

V otázkách, souvisejících s problematikou homosexuality a registrovaného partnerství byly názorové rozdíly mezi členy církve výraznější. Přesto se účastníci průzkumu ve všech bodech aspoň mírnou většinou přiklonili k závěrům, formulovaným ve studii *Problematika homosexuálních vztahů*, kterou ČCE vydala v roce 2006 jako svůj oficiální dokument k tomuto tématu.

Za plnohodnotný projev sexuality považuje homosexuální orientaci 60% respondentů. Opačný názor zastává téměř 30% dotázaných. Při interpretaci je ovšem třeba brát v potaz relevantní připomínku, která se objevila v několika komentářích, že není možné posuzovat rovnocennost homosexuality a heterosexuality, protože zásadním rozměrem té druhé je plození dětí, zatímco stejnopohlavní sexualita tento rozměr nemá. Proto je možné, že část respondentů volila zápornou odpověď, aniž by považovali homosexuální orientaci za defektní. Vzhledem k nejednoznačným výsledkům není možné učinit přesvědčivý závěr o tom, jak je v ČCE vnímána homosexuální orientace. Snad je ale možné říci, že názory členů církve na homosexualitu se různí, většina z nich ji však nevnímá problematicky.

Uzákonění registrovaného partnerství provázely v církvi bouřlivé debaty. Proto není překvapivé, že výsledky ankety jsou ještě rozporuplnější, než tomu bylo u předchozího tvrzení. Respondentů, kteří považují registrované partnerství za potřebnou alternativu k manželství je necelých 50%, zatímco těch, kdo s tvrzením nesouhlasí, je 36%. Více než 14% dotázaných zaujalo ambivalentní postoj, což je v rámci této ankety také poměrně hodně. Na základě argumentů, které se objevovaly v diskusi na toto téma, se domnívám, že značná část těch, kdo se vyjádřili proti, necítí antipatie vůči homosexuálům, ale vůči vytvoření nového společenského útvaru, který je zrovnoprávněn s manželstvím, čímž vzniká nebezpečný precedent. V každém případě je ale zřejmé, že vstřícný postoj k registrovanému partnerství, vyjádřený v prohlášení SpEK, nemá mezi členy církve

dostatečně širokou podporu na to, aby jej bylo možné považovat za stanovisko ČCE.

Že je ČCE navzdory všem výše uvedeným rozporům k homosexuálům nakonec spíše vstřícná, vyplývá i z reakcí na nejvyhrocenější tvrzení, které konfrontovalo respondenty s názorem, že homosexuální chování je projevem hříchu. Tento pohled lze podepřít vícero biblickými citacemi, objevuje se také v církevním tisku a zastávali jej i někteří poslanci synodu. V anketě ale většina dotázaných (téměř 55%) tento názor rezolutně odmítla a dalších 22% s ním spíše nesouhlasilo. Za hřích tak považuje homosexuální chování asi 14% respondentů, což není zanedbatelné, i tak lze ovšem (s přihlédnutím k oficiálním stanoviskům) říct, že ČCE tento názor nepodporuje.

Poslední tvrzení, věnované tomuto tématu, zjišťovalo, zda je v ČCE považováno za vhodné konat bohoslužebný obřad také pro sňatek homosexuálního páru. Z výsledků opět vyplynulo, že registrované partnerství je pro církev ožehavý problém: Zatímco 50% dotázaných žehnání homosexuálům podporuje, nebo by jim nevadilo, přes 33% tuto možnost odmítá (22% dokonce zásadně) a necelých 13% je nerozhodných. Objektivitu výsledků bohužel snižuje nevhodně formulované tvrzení – považuji za téměř jisté, že někteří respondenti přehlédli zápor a odpovídali, jako by věta byla formulována pozitivně.¹⁰³ Velmi rozporuplné výsledky ankety tak potvrzují rozhodnutí synodu, nevydávat v této věci prozatím žádné oficiální stanovisko (a ponechat ji k posouzení sborům), jako nejlepší možné řešení.

6.3 Soužití s etnickými menšinami

Anketa se ve vztahu k tomuto tématu zaměřila především na to, zda členové ČCE sdílejí oficiální stanoviska církve, která se prezentuje jednoznačně protirasisticky a odmítá generalizující soudy o etnických menšinách. Dále jsem v ní zjišťoval reakce na zřízení místa kazatele pro menšiny.

V prvním případě výsledky rozhodně nelze označit za přesvědčivé: Téměř 43% dotázaných se domnívá, že v české společnosti běžná antipatie vůči Romům je pochopitelnou reakcí na jejich chování, zatímco těch kdo tento názor (ve shodě s prohlášeními synodu a SR) odmítají, je necelých 36%. Samozřejmě, to neznamená, že by ti, kdo s tvrzením souhlasili, byli rasisté, výsledek ale vypovídá o tom, že značná část členů církve nevnímá soužití s Romy tak optimisticky, jako autoři oficiálních prohlášení a článků v církevním tisku. Navíc téměř 20% respondentů volilo neutrální odpověď, což na základě vysvětlujících komentářů

¹⁰³Usuzuji tak proto, že v některých dotaznicích je reakce na toto tvrzení v očividném nesouladu s reakcemi na zbylá tvrzení, věnovaná homosexualitě.

chápu tak, že tito lidé nechtějí činit plošné soudy o Romech, ale v konkrétních případech by s tímto tvrzením souhlasili.

Další tvrzení konfrontovalo účastníky průzkumu s názorem, že rasismus je spíše konstruktem tzv. „politicky korektního“ myšlení, než patogenním společenským jevem. Že obvinění z rasismu slouží často k umlčení kritiků, se domnívá přes 27% dotázaných, těch, kdo tuto představu odmítají je necelých 42%. Respondentů, kteří se přiklonili k církevním představitelům, považujícím rasismus za skutečný a zásadní problém, je tedy více, rozhodně ale není možné tvrdit, že by oficiální prohlášení měla v tomto bodě mezi členy ČCE širokou podporu. Relevantnost výsledků ovšem snižuje nesrozumitelnost tvrzení, na kterou upozorňuje vícero komentářů. Vysoké procento (31%) ambivalentních odpovědí tak nejspíš indikuje, že řada respondentů nepochopila, k čemu se mají vyjádřit.

Zřízení místa kazatele pro menšiny se setkalo převážně s pozitivními ohlasy. S tvrzením, že takováto pozice je v personálně poddimenzované církvi zbytečný luxus, zastává necelých 23% dotázaných, zatímco 55% jej odmítá. Přes 23% odpovědí bylo nejednoznačných, což je nejspíše dáno tím, že mnoho respondentů nevědělo, že v církvi působí farář pro menšiny. To je zřejmé z reakcí na tvrzení, zjišťující názory na činnost Mikuláše Vymětala, coby stávajícího faráře pro menšiny: Téměř 46% dotázaných uvedlo, že o jeho působení v této pozici nevěděli. Podíl respondentů, kteří volili tuto odpověď může být ještě vyšší, jelikož v papírové verzi dotazníků jak odpověď „Nevím“ sloužila odpověď 3, přičemž respondent měl do komentáře napsat písmeno N. Na to ale mohla velmi snadno část dotázaných zapomenout.¹⁰⁴ Mezi těmi, kdo Mikuláše Vymětala znají, má jeho práce silnou podporu – 36% se domnívá, že ji vykonává dobře, zatímco negativně jeho působení vnímají pouze necelá 4% dotázaných. Z nich jen 4 se vyjádřili zcela negativně. Na základě těchto dat je možné říci, že o faráři pro menšiny se zatím v církvi příliš neví, tam kde se již stihl představit, má ale zpravidla velmi dobrou reputaci.

6.4 Imigrace a uprchlictví

ČCE se skrze prohlášení SR a podporu různých projektů a humanitárních sbírek vydatně angažuje v pomoci uprchlíkům. Podle výsledků ankety většina respondentů toto počínání své církve schvaluje.

Poskytnout azyl uprchlíkům z válečných zón považuje za správné 77% dotázaných. Téměř 45% respondentů je o tom zcela přesvědčeno. Těch, kdo se domnívají, že je v pořádku válečné uprchlíky odmítnout, je 14%. Většina respondentů se také shodla na tom, že by sbory ČCE měly aktivně pomáhat s integrací

¹⁰⁴V papírových dotaznících se totiž jednalo o druhou nejčastější odpověď, zatímco v elektronické verzi (kde byla samostatná kolonka pro odpověď „Nevím“, ji zvolilo jen 23 z 338 respondentů).

uprchlíků. Souhlas s tvrzením vyjádřilo přes 65% dotázaných, proti bylo přibližně 15%. Ambivalentních odpovědí bylo ovšem přes 20%, což je jeden z indikátorů, že členové ČCE jsou ochotni pomáhat uprchlíkům, ale zdaleka ne všem. Tento závěr dále vychází z komentářů, jejichž autoři by z poskytování pomoci vyloučili tzv. ekonomické migranty, případně mladé muže. V tomto se názory části členů církve liší od postojů, deklarovaných SR, která vyzývá k pomoci „lidem prchajícím před násilím a válkou“, aniž by kladla další podmínky.

To, že členové ČCE zaujímají k přijímání uprchlíků a imigrantů obecně, rezervovanější postoj, než představitelé církve, je jistě také ovlivněno nepřímým vstřícným vztahem k islámu: Přes 40% dotázaných se domnívá, že islám může reálně ohrozit postavení křesťanství v Evropě. Opačný názor zastává necelých 48% respondentů a ambivalentně se vyjádřilo 12% dotázaných. Vyhrcořenější tvrzení, že imigranti z muslimských zemí by z bezpečnostních důvodů neměli mít možnost v ČR získat trvalý pobyt, 59% dotázaných odmítlo. Více než 20% respondentů ovšem s tvrzením souhlasí, což svědčí o tom, že tento poměrně radikální postoj není v ČCE zdaleka ojedinelý. Celkově je z ankety zřejmé,¹⁰⁵ že islám je pro církve ožehavým tématem, kvůli čemuž by bylo krajně obtížné činit nějaké závěry o vztahu ČCE k muslimům.

Problematiky islámu se okrajově dotýkalo i první tvrzení, zjišťující smýšlení členů církve o svobodě vyznání. Tu si evangelíci cení velmi vysoko – téměř 92% dotázaných považuje její jakékoliv omezování za nepřijatelné, více než 73% je o tom zcela přesvědčeno. Opačný názor zastává 6% respondentů. Zkušenost náboženské diskriminace, ať už zažitá nebo tradovaná, má jistě svůj podíl na tom, že možnost svobodně vyznávat svou víru je v ČCE považována za jeden z nejdůležitějších rozměrů demokracie. Zajímavé je, že s tvrzením souhlasila i řada těch, kdo by právě na základě vyznání upřeli muslimským imigrantům možnost trvalého pobytu v ČR. Někteří respondenti v komentářích přímo specifikovali, že svoboda vyznání se nevztahuje na náboženství, hlásající nenávist a vyzývající k násilí. U části z nich se na základě jejich reakcí na patřičná tvrzení domnívám, že mezi tato „zvrácená“ vyznání řadí i islám.

6.5 „Spor o bolševika“

Široká diskuse, ve které se církve pokoušela o kritické zhodnocení svého působení za totality, v druhé polovině 90. let utichla, aniž by vyústila v nějaký ucho-pitelný závěr. Úkol byl svěřen badatelům, kteří své poznatky průběžně publikují ve sborníku *Cesta církve*. Ti bezpochyby odvádějí skvělou práci, nepodařilo se

¹⁰⁵Mj. z některých velmi vyhrcořených komentářů, jako třeba „Přímý přenos likvidace křesťanské Evropy přílivem a přijetím uprchlíků“.

mi ovšem zjistit, jaké reakce jejich závěry vyvolávají v církvi, případně zda církevní veřejnost jejich badatelskou činnost sleduje. Proto jsem se v dotazníku rozhodl zjistit, jestli členy ČCE dnes tato problematika vůbec zajímá. Výsledky jsou rozporuplné: 41% dotázaných by uvítalo, kdyby se církev svou předrevoluční historií už znovu nezabývala a soustředila se na aktuálně naléhavá témata. Přes 45% respondentů naopak považuje kritické zhodnocení minulosti církve za důležité. Názory jsou tedy takřka vyrovnané, což je situace, ve které je velmi těžké učinit nějaký závěr. Přesto se o něj pokusím: Toto téma zajímá dostatečně velkou část církve na to, aby mělo smysl se mu věnovat v takovém rozsahu, jak to činí komise pro zkoumání cesty církve. Pokoušet se vyvolat o tomto tématu rozsáhlejší diskusi (např. při příležitosti stého výročí církve) ale asi nemá smysl, protože pro velkou část církve není zajímavé.¹⁰⁶

Další tvrzení zjišťuje, jak jsou v církvi dnes vnímáni členové, kteří spolupracovali s StB. 58% dotázaných, souhlasilo s názorem, že by tito lidé neměli v církvi vykonávat žádnou funkci. Podle 25% dotázaných spolupráce s StB sama o sobě nediskvalifikuje dotyčného od výkonu církevní funkce. 17% respondentů má nevyhraněný názor. Navíc je potřeba vzít v potaz komentáře (toto tvrzení bylo nejčastěji komentovaným bodem dotazníku): řada respondentů v nich vyjádřila názor, že v této problematice nejvíce záleží na okolnostech. Proto je nutné pečlivě posoudit každý případ zvlášť a nedělat plošná rozhodnutí. Tyto výsledky dobře korespondují se závěrem, uvedeným v předchozím odstavci – přestože řada respondentů považuje bývalé spolupracovníky s StB za nedůvěryhodné, v církvi není výrazně přítomna potřeba zkoumat minulost jejích členů a vyvozovat z ní důsledky.

Další dvě tvrzení se zabývala vztahem členů ČCE k marxismu. První z nich konfrontovalo účastníky průzkumu s názorem, že vykořisťování dělníků je stále naléhavý problém. S tímto typicky marxistickým tvrzením (po stránce obsahové i formulační) vyjádřilo souhlas téměř 64% dotázaných, 33% je o tom zcela přesvědčeno. Opačný názor má 14% dotázaných a více než 22% zastává ambivalentní postoj, který lze na základě komentářů interpretovat tak, že dotyční nedovedou situaci dělníků v českých podnicích posoudit. Některým se také zdál výraz „vykořisťování“ příliš vyhocený. Zdá se tedy, že minimálně na nutnosti zlepšit situaci českého proletariátu by se ČCE s marxisty měla shodnout.

Další tvrzení už se zcela konkrétně ptalo na možnost spolupráce církve s marxisticky orientovanou neziskovou organizací. Smyslem bylo zjistit, jestli má pro členy církve označení „marxistický“ stigmatizující funkci. Tvrzení bylo ale bohužel pro řadu respondentů nesrozumitelné, v důsledku čehož 47% dotázaných

¹⁰⁶Učinit takový závěr pouze na základě průzkumu by bylo poněkud troufalé, dalšími podklady, ze kterých vycházím je absence tohoto tématu v církevním tisku a to, že zpráva komise pro zkoumání cesty církve se na synodu obvykle nedočká žádné zpětné vazby.

zvolilo prostřední odpověď, aniž by to nutně znamenalo, že mají na věc nevyhraněný názor. Za prospěšnou považuje takovou spolupráci necelých 16% dotázaných, zatímco přes 37% zastává opačný názor. Kvůli vysokému počtu těch, kdo neporozuměli tvrzení, je výpovědní hodnota výsledků diskutabilní. Omezím se proto na lakonické konstatování, že vztah ČCE k marxismu je rezervovaný. Reakce na předchozí tvrzení ale naznačují, že problematicky je vnímán spíše ideologický rámec marxismu, zatímco v konkrétních otázkách se členové ČCE s marxisty mohou celkem snadno shodnout.¹⁰⁷

6.6 Názorové proudy ve vybraných segmentech

Názory respondentů, kteří se charakterizovali pomocí civilních kategorií „liberální“ a „konzervativní“, vcelku odpovídají postojům, které s těmito pojmy bývají spojovány: liberálové častěji zastávají vstřícný postoj k homosexuálům, uprchlíkům a muslimům, konzervativci častěji zdůrazňují výsadní postavení a nezrušitelnost manželství atp. Alternativní evangelíci obvykle zastávají podobné názory jako ti liberální, nevyhranění a nezávislí evangelíci jsou natolik rozmanité skupiny, že se u nich nepodařilo vysledovat v nějakém tématu širší shodu. Jako tradiční evangelík se označila tak velká část respondentů, že výsledky z tohoto segmentu se téměř kryly s těmi celkovými.

O ekleziologických kategoriích lze obecně říci, že respondenti, kteří se jimi charakterizovali, častěji zastávali konzervativní postoje. Názorově nejvyhraněnější jsou pietisté a charismatici, především v otázkách manželství a homosexuality. Reformovaní spíše obecně inklinují ke konzervativním názorům, nelze ale říci, že by se v některých otázkách shodovali častěji, než v jiných. Odpovědi luteránů se až na výjimky shodovaly s celkovými výsledky. Mezi konvertity jsem žádné názorové trendy nevypozoroval.

Ze seniorátů byl názorově nejvýraznější východomoravský, hlavně v otázkách souvisejících s islámem a uprchlíky, ve kterých respondenti z tohoto seniorátu častěji zaujímali odmítavé stanovisko. Opačné postoje zastávali nejčastěji respondenti z horáckého a jihočeského seniorátu. Druzí jmenovaní se celkově často shodovali s odpověďmi liberálů. Seniorát ústecký vykazoval více liberálních stanovisek v otázkách manželství, pražští respondenti se shodovali v otázkách soužití s etnickými menšinami, ke kterým zaujímali vstřícný postoj. Ochránovští se nejvíce odmítavě stavěli k registrovanému partnerství. Respondenti z brněnského a královehradeckého seniorátu se téměř vždy shodli s většinovým názorem.

¹⁰⁷Tento závěr vychází mj. ze zjištění, že třetina respondentů, kteří s tvrzením o vykořisťování dělníků vyjádřili plný souhlas, volila u druhého tvrzení odpověď 4 nebo 5.

Rozlišení respondentů podle pohlaví žádné zajímavé fenomény neodhalilo. O věkových kategoriích lze říci, že nejmladší a nejstarší respondenti zaujímali vyhraněné (a obvykle protichůdné) postoje častěji, než respondenti ze zbylých dvou kategorií.

Závěr

V této poslední kapitole se pokusím shrnout výsledky obou částí své práce a zhodnotit, do jaké míry se členové církve, kteří se zúčastnili průzkumu, shodují s oficiálními stanovisky církve.

V první, badatelské části jsem se zabýval materiály synodů a prohlášeními, která ke zvoleným tématům vydala synodní rada. K otázkám, vztahujícím se k rodině a manželství zaujímá církve umírněné postoje. Dokumenty a prohlášení, přijaté synodem, vyjadřují pochopení k selháním v roli partnerů či rodičů. S těmi, jejichž vztahy postihlo neštěstí, je dobré jednat citlivě a dát jim najevo, že jsou ve společenství církve stále vřele přijímáni. V ČCE, dle těchto dokumentů je možné prožít smysluplný vztah i bez manželství, to je ale považováno za nejlepší formu soužití a nenásilně doporučováno těm, kdo se sňatkem vážají. Vůči homosexuálům vyjadřuje církve ve své oficiální studii, věnované této problematice, velmi vstřícný postoj. Nijak nezpochybňuje důstojnost a opravdovost jejich sexuality a vztahů. Odsuzování homosexuálů na základě biblických citací považuje za desinterpretaci Písma. V otázce registrovaného partnerství a pozhánání tohoto svazku odmítl synod vydat oficiální stanovisko se zdůvodněním, že diskuse v církvi ještě není uzavřena. Pokud jde o soužití s etnickými menšinami, všechna prohlášení na toto téma jednoznačně odsuzují rasismus a xenofobii a vyzývají k budování dobrých vztahů s menšinami, zejména s Romy. Zřízení postu faráře pro menšiny je praktickým vyjádřením tohoto postoje. Církve chová také velkou úctu k židům, se kterými vede kulturně náboženský dialog. K tématu uprchlictví se vyjadřovala hlavně SR, která vyzývá členy církve i občany k aktivní pomoci lidem v nouzi a kritizuje ty, kdo šíří paniku a podněcují k nenávisti vůči uprchlíkům. O islámu se oficiální dokumenty příliš nezmiňují, představitelé církve ale několikrát kritizovali aktivity, namířené proti muslimům. Ke své před-revoluční minulosti se církve vyjadřovala hlavně v 90. letech. Usnesením synodu odmítla lustrvat své členy či jinak stíhat ty, kdo spolupracovali se státní mocí. Pokání, odpuštění a smíření se mají dít především na osobní rovině. Zhodnocení různých činů a rozhodnutí, učiněných v této době, má být založeno na důkladném a kritickém studiu dostupných pramenů. Vztahu církve k současnému komunismu věnovala SR jedno prohlášení, ve kterém označila rostoucí podporu tohoto politického směru za ohrožení pro českou demokracii.

Členové církve, kteří se zapojili do průzkumu, většinou souhlasili se stanovisky církve ohledně manželství. Jen z řešení manželských krizí by většina dotázaných (instituční) církve raději vyloučila. Názory na homosexualitu a související témata byly poměrně různorodé. Přesto se většina respondentů přiklání

k oficiálním stanoviskům církve ohledně homosexuální orientace a hříšnosti homosexuálního chování. V otázkách, týkajících se registrovaného partnerství nebylo dosaženo přesvědčivé shody, což oficiálnímu stanovisku vlastně také odpovídá. Jednoznačná stanoviska církve ohledně soužití s menšinami, sdílí jen část dotázaných. Téměř stejně velká část vnímá soužití jako problematické a některým projevům rasismu přiznává jistou míru legitimacy. Mnoho dotázaných má k této problematice nejasný postoj. Zřízení místa faráře pro menšiny ale dotázaní většinou dotázaní vnímali pozitivně a považovali tuto pozici za důležitou. Stávající farář pro menšiny, Mikuláš Vymětal, ale zatím není církevní veřejnosti příliš známý. V otázkách, souvisejících s uprchlíky a imigranty, se respondenti shodli se synodní radou na tom, že lidem, prchajícím před válkou je potřeba pomáhat a že ČCE se má na této pomoci podílet. Značná část dotázaných (i když ne většina) ale vnímá rostoucí počet muslimů v Evropě a potenciálně i v ČR jako své bezpečnosti nebo své svobody vyznání. SR naopak islamofobní názory a projevy spíše kritizuje. Otázky, týkající se církve za totality a vztahu k marxismu, většinou vyvolaly rozporuplné reakce. Vstřícné a odmítavé názory na zkoumání předrevoluční minulosti církve jsou přibližně vyrovnané, takže není zřejmé, jak církve hodnotí rozhodnutí synodu neprovádět lustrace a ustanovit komisi pro zkoumání cesty církve. Bývalí spolupracovníci StB jsou pro většinu dotázaných stále nedůvěryhodní, ozvalo se ale mnoho hlasů, zdůrazňujících potřebu odpuštění, což je ve shodě se závěry porevolučních synodů. K možnosti spolupráce s marxisty se většina dotázaných postavila rezervovaně až odmítavě, v hlavním bodě Marxova programu, emancipaci dělníků, se s nimi ale shodli.

Mám naději, že tato práce pomůže čtenáři lépe se zorientovat v pestré a často nepřehledné spleti názorů na aktuální společensko-etické otázky, se kterými se lze v ČCE setkat. Mne samotného snad lépe připravila na případné budoucí rozhovory o naší církvi a o jejích stanoviscích. Domnívám se, že závěry této práce jsou také dobrým vysvědčením pro představitele církve: je vidět, že při promýšlení svých stanovisek berou v potaz diskusi, která k tématu probíhá v církvi, nejsou takříkajíc odtrženi od reality.

Všechny závěry, v této práci uvedené, je ovšem třeba brát s rezervou a to především ze dvou důvodů: ten první je, že jsou psány z perspektivy jednoho člověka – při veškeré snaze o nestrannost nedokážu, řečeno s Gadamerem, „vystoupit ze sebe“ a eliminovat všechny podprahové tendence zdůrazňovat ty názory, se kterými souzním. Zpracování této problematiky kolektivem autorů, vzájemně si poskytujících zpětnou vazbu, by jistě bylo vhodnějším řešením. Třeba se takového počínu v budoucnu dočkáme. Druhým důvodem je omezená relevance výzkumné části. Jednalo se o mou první zkušenost s organizací sociologického průzkumu, což se projevilo některými chybami, kterých jsem se dopustil (např.

negativně formulovaná tvrzení, která mátlá respondenty nutností užívat dvojitý zápor). Kvůli těmto chybám jsou některé výsledky zkreslené. Nejvíce jsem si svou nezkušenost uvědomoval při zpracovávání výsledků ankety. Vzhledem k tomu, že jsem se metodiku učil za pochodu, pro mne byla řada úkonů časově velmi náročných. Tím pádem jsem ve své práci zdaleka nevyužil veškerý potenciál dotazníku. Z časových důvodů jsem nestihl vůbec zpracovat výsledky ankety podle vzdělání, charakteristiky, kterými respondenti popisovali svůj sbor, také nedošly využití. Souvislosti mezi vlastní charakteristikou respondentů a jejich názory jsem zohlednil jen v těch nejvíce evidentních případech. Mnoho zajímavých zjištění by mohlo přinést zpracování toho, jaké sestavy charakteristik respondenti volili. To jsou některé z možností, jak se dá na práci navázat. Velmi by mě potěšilo, kdyby tento můj pokus o dotazníkové šetření mohl v budoucnu posloužit za základ skutečnému, odborně a pečlivě provedenému, průzkumu společensko-morálních postojů, zastávaných členy ČCE. Pokud se najde někdo, ochotný se tohoto úkolu zhostit, rád mu dám k dispozici všechny podklady, které jsem nastrádal.

Seznam literatury

Primární

- Ústřední archiv Českobratrské církve evangelické, archivní fond Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 26._2.-34._2. synod Českobratrské církve evangelické (1990-2016)
- FRANĀKOVÁ-MALINOVÁ, Gabriela. *Manželství: jeho podoba, proměny a pastorační problémy v evangelické perspektivě*. Praha: Českobratrská církev evangelická, 2010.
- FRANĀKOVÁ-MALINOVÁ, Gabriela. *Problematika homosexuálních vztahů*. Praha: Českobratrská církev evangelická, 2006.

Sekundární

- BROŽ, Miroslav. *Církev v proměnách času: 1969-1999 : sborník Českobratrské církve evangelické*. Praha: Kalich, 2002.
- DINUŠ, Peter. *Českobratrská církev evangelická v agenturním rozpracování StB*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004
- GWINN, Robert P., Peter B. NORTON a Philip W. GOETZ. *The new Encyclopaedia Britannica: micropaedia ready reference*. Volume 4, Delusion-Frenssen. 15th ed. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1991. POST, Stephen Garrard. *Encyclopedia of bioethics*. 3rd ed. New York: Macmillan Reference USA, 2004
- HOLMES, Janet a Kirk HAZEN. *Research methods in sociolinguistics: a practical guide* [online]. Chichester: John Wiley & Sons, 2014
- JOHNES, Lindsay a kol. *Encyclopedia of Religion, Second Edition*; Thomson Gale, Detroit 2005
- Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.
- MATOUŠEK, Olidřich a kol., *Encyklopedie sociální práce*; Portál, Praha 2013.
- REICHEL, Jirí. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001.
- TESAŘ, Filip *Etnické konflikty*; Portál, Praha 2007.

Články z církevních periodik

Český Bratr

- PLZÁKOVÁ, Elen *Naše generace se nebojí přiznat neúspěch* in *Český Bratr* 84 6/2007

Kostnické jiskry: Evangelický týdeník

- BALCAR, Adam *Kázeň v liberální ČCE?*, in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 92 24/2007
- BALCAR, Adam *Nad studií problematika homosexuálních vztahů* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 91 6/2006
- BALCAR, Adam *Autorita Písma nad zkumavkami, mikroskopy a fotoreportážemi* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 91 12/2006

KAŠPER, Jan *Křesťané k registrovanému partnerství* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 91 10/2006

KEJŘ, Bohumil *Rub medializace* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 97 25/2012

KEJŘ, Bohumil *Muž přes palubu? Evropské hodnoty přes palubu?* In: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 100 19/2015

KLIMER, Petr *Faktické manželství nebo manželství na psí knížku?*, in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 86 10/2001

KRAUS, Ivo *Polemika* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 92 12/2007, s. 4.

KUBOVÝ, Jaroslav *Stanovisko evangelikálů k homosexuálním vztahům* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 85 8/2000

LEMR, Václav *Můj pohled na duhového hada* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 98 27/2013

NAJBRTOVÁ, Hana *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 92 14/2007.

OPOČENSKÝ, Milan *Přijímejme jeden druhého* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 85 3/2000

SCHILLA, František *Přívětivější tvář islámu* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 98 4/2013

ŠMÍDA, Jiří *K pravdám a polopravdám* *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 91 9/2006

TŮMA, Pavel *O toleranci a problematice homosexuálních vztahů* in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 85 8/2000

VESELÝ, Josef *Manželství na zkoušku*, in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 86 5/2001

ZIKMUND, Martin *O manželství, pokání a milosti*, in: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 92 7/2007, s. 1-2.

ZÍTKA, Jan *Antikristovský duch?* In: *Kostnické jiskry: Evangelický týdeník* 85 8/2000

Protestant

BIERHANZL, Jan *Uprchlík, člověk a občan* in: *Protestant* 27 1/2016

BROŽ, Miroslav *Podnět k prošetření zákroku* in: *Protestant* 22 5/2011

HALAMA, Jindřich *Ještě k rozhovoru o homosexuálních vztazích* in: *Protestant* 17 7/2006

HRUBEŠ, Martin *Neseparujeme z Bible, co se hodí* in: *Protestant* 17 4/2006

KEŘKOVSKÝ, Pavel *Nadejde doba solidarity?* In: *Protestant* 22 5/2011

KEŘKOVSKÝ, Pavel *Fata morgana komunismu* in: *Protestant* 24 2/2013

KEŘKOVSKÝ, Pavel *Veřejný prostor se zneužíval již za úsvitu civilizace Pt.* 24 7/2013

ORT, Jan: *Počítejme s Romy* in: *Protestant* 24 8/2013

ORT, Jakub, Jan ŠKROB: *Českem obchází strašidlo*, in: *Protestant* 1/2013

ORT, Jakub *Oni nás úplně převálcují!* in: *Protestant* 26 1/2015

ORT, Jakub, Tomáš TRUSINA *Láska bázeň vyhání* in *Protestant* 26 5/2015 příloha *Protestor*

PFANN, Michael *Islámská teologie osvobození* in: *Protestant* 27 4/2016

SEDLÁČEK, David *Poděkování synodní radě za vyjádření k vývoji ve společnosti* in: *Protestant* 24 1/2013

SCHMARCZOVÁ, Šárka *Je sex hřích?*, in *Protestant* 22 10/2011

ŠKROB, Jan *Je homofobie křesťanskou hodnotou?* In: *Protestant* 22 7/2011

ŠKROB, Jan *Jan Lhostejnost tváří v tvář zlu* in: *Protestant* 22 8/2011

TRUSINA, Tomáš *O hanebnosti synodněradního vyjádření* online na <http://protestant.evangelium.cz/o-hanebnosti-synodneradního-vyjádření>

VYMĚTAL, Mikuláš: *Srdečně vás zdravím – a současně se stydím* in: *Protestant* 25 7/2014

ŽÁRSKÁ, Monika *Je to moralizování naruby*, in: *Protestant* 23 1/2012

ŽÁRSKÁ, Monika *Ta cesta zůstane nesnadná* in: *Protestant* 17 7/2006

Seznam příloh

1. Formulář dotazníku (tvoří samostatnou přílohu diplomové práce).